

Werkdruk bij Rotterdamse leerkrachten en intern begeleiders in het primair onderwijs

Pauline van Eck
Geertje Damstra
Frank Scholten

Inhoudsopgave

1	Achtergrond en onderzoeksvragen	5
2	Opzet van het onderzoek	7
3	Algemene ervaring werkdruk	11
	3.1 Mate van ervaren werkdruk	11
4	Leerlingen en lesgeven	13
	4.1 Werkdruk en leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte	13
	4.2 Werkdruk en lesgeven aan de groep	16
	4.3 Oplossingen voor werkdruk bij lesgeven aan de groep	17
5	Ouders als samenwerkingspartner	19
	5.1 Werkdruk in de samenwerking of omgang met ouders	19
	5.2 Oplossingen voor werkdruk in de samenwerking of omgang met ouders	21
6	Combinatie onderwijs en jeugdhulp	23
	6.1 Werkdruk op het gebied van onderwijs en jeugdhulp	23
	6.2 Oplossingen voor werkdruk op het gebied van onderwijs en jeugdhulp	25
7	Administratie.....	27
	7.1 Administratieve werkzaamheden.....	27
	7.2 Werkdruk bij administratieve werkzaamheden	29
	7.3 Oplossingen voor werkdruk op het gebied van administratie.....	31
8	Organisatie en randvoorwaarden	35
	8.1 Werkdrukverhogende factoren in werkveld en organisatie.....	35
	8.2 Ervaren steun en waardering	37
	8.3 Oplossingen voor werkdruk op het gebied van werkveld en organisatie	38
9	Werkdruk, energie en tips	41
	9.1 Indeling thema's naar meest ervaren werkdruk	41
	9.2 Nieuwe energie en concrete tips.....	42
10	Samenvatting en conclusies	43
11	Aanbevelingen	47
Bijlage 1	Overzicht enquêtevragen werkdruk.....	49
Bijlage 2	Tabellenboek werkdruk	61

1 Achtergrond en onderzoeksvragen

Aanleiding

In opdracht van de gemeente Rotterdam en het samenwerkingsverband Passend Primair Onderwijs (PPO) Rotterdam is een onderzoek uitgevoerd naar knelpunten rond passend onderwijs en de aansluiting met jeugdhulp. Eén van de knelpunten betreft de toegenomen verzwaring van de werkdruk bij leerkrachten en intern begeleiders. Vanuit het werkveld krijgt het samenwerkingsverband regelmatig het signaal dat er op de Rotterdamse scholen veel werkdruk wordt ervaren vanwege de verzwaring van de problematiek die de leerkracht in de klas aantreft.¹

De samenwerkende scholen binnen PPO Rotterdam hebben besloten om - aanvullend op het onderzoek naar knelpunten rond passend onderwijs en de aansluiting met jeugdhulp² - een enquêteonderzoek onder leerkrachten en intern begeleiders in het (speciaal) basisonderwijs en het speciaal onderwijs uit te zetten. Het doel van het onderzoek is erachter te komen waar de ervaren werkdruk door ontstaat en hoe deze eventueel verminderd kan worden.

Onderzoeksvragen

In het onderzoek naar de ervaren werkdruk bij Rotterdamse leerkrachten en intern begeleiders in het primair onderwijs staan de volgende vragen centraal:

- Wat is de mate van ervaren werkdruk bij leerkrachten en intern begeleiders?
- Wanneer of waarbij doet deze werkdruk zich voor?
- Welke factoren spelen een rol bij het ontstaan van die werkdruk?
- In hoeverre hebben die factoren te maken met passend onderwijs en de afstemming met jeugdhulp?
- Hoe zou de werkdruk kunnen worden aangepakt?

Definitie en model werkdruk

In overleg met het samenwerkingsverband is gekozen voor het werkdrukmodel van TNO³ als basis voor de vragenlijst. Wiezer e.a. (2012) gaan ervan uit dat werkdruk een situatie is waarin een disbalans is ontstaan tussen de eisen van het werk wat betreft inhoud en de context van het werk enerzijds en de mogelijkheden van de werknemer om het werk goed uit te voeren anderzijds.

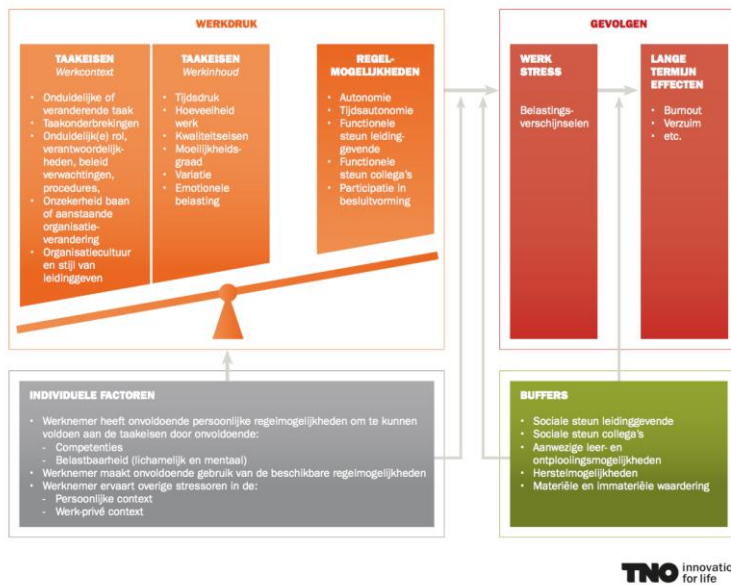
In het werkdrukmodel wordt de disbalans in beeld gebracht, evenals de gevolgen, de individuele factoren en de 'verzachtende omstandigheden' (buffers) die bij werkdruk een rol kunnen spelen (zie figuur 1.1). In het onderzoek worden de gevolgen van werkdruk echter zoveel mogelijk buiten beschouwing gelaten, hetzelfde geldt voor de buffers. Hierover is in de literatuur al veel bekend. Ook individuele factoren die invloed kunnen uitoefenen op de werkdruk worden niet onderzocht.

¹ Ook landelijk is er veel aandacht voor het thema werkdruk in het onderwijs, zie bijv. <https://www.poraad.nl/nieuws-en-achtergronden/factsheet-en-praktijkvoorbeelden-beschikbaar-voor-aanpak-van-werkdruk>.

² Kooij, D., Grinten, M. van der, Exalto, R., & Walraven, M. *Passend onderwijs en de aansluiting met de jeugdhulp in Rotterdam*. Utrecht: Oberon.

³ https://www.tno.nl/media/2504/tno_werkdruk_model.pdf

Figuur 1.1 TNO werkdrukmodel (Wiezer e.a., 2012)⁴

Het model kan in principe worden uitgebreid met bijkomende factoren, zoals 'externe druk op het onderwijs' (de zogenaamde *intensificatie* van Apple & Jungck (1996)).⁵ Deze druk wordt veroorzaakt door steeds hogere verwachtingen en eisen vanuit de overheid, een voortdurend veranderende samenleving, toenemende diversiteit van de leerlingenpopulatie en veranderingen in het onderwijsbeleid (Ballet & Kelchtermans, 2009).⁶ De inwerking van passend onderwijs en daarbij ook de aansluiting met jeugdhulp kan in eerste instantie als 'externe' druk op het onderwijs worden beschouwd. Passend onderwijs heeft invloed op het evenwicht omdat het verandering in taakeisen teweegbrengt.

Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk wordt de onderzoeksopzet beschreven. In hoofdstuk 3 t/m 9 worden de resultaten van het onderzoek per inhoudelijk cluster van enquêtevragen weergegeven. Achtereenvolgens komen aan bod: algemene ervaring werkdruk, leerlingen en lesgeven, ouders als samenwerkingspartner, combinatie onderwijs en jeugdhulp/zorg, administratie, organisatie en randvoorwaarden. Bij elk inhoudelijk cluster worden de meest werkdrukverhogende aspecten beschreven en voorzien van een visuele weergave. Ook worden per cluster mogelijke oplossingsrichtingen genoemd. In hoofdstuk 10 worden de bevindingen samengevat en conclusies getrokken. Het rapport sluit af met enkele aanbevelingen. De vragenlijst en het tabellenboek worden als bijlagen opgenomen.

⁴ https://www.tno.nl/media/1132/werkdruk_tno_rapport_r12_10877.pdf

Wiezer, N., Schelvis, R., Zwieten, M. van, Kraan, K., Klauw, M. van der, Houtman, I., Kwantes, J.H. & Bakhuys Roozeboom, M. (2012). *Werkdruk*. Hoofddorp: TNO.

⁵ Apple, M., & Jungck, S. (1996). *You don't have to be a teacher to teach this unit: Teaching, technology and control in the classroom*. London: Cassell.

⁶ Ballet, K., & Kelchtermans, G. (2009). *Struggling with workload: Primary teachers' experience of intensification*. *Teaching and Teacher Education*, 25(8), 1150-1157.

2 Opzet van het onderzoek

Vorbereiding

In de eerste fase van het onderzoek is een startgesprek met het samenwerkingsverband PPO Rotterdam gevoerd. Ook is een korte deskresearch uitgevoerd naar bestaande informatie over werkdruk op scholen en de relatie met passend onderwijs. In overleg met het samenwerkingsverband zijn afspraken gemaakt over de inhoud van de vragenlijst, de respondentengroep, de steekproefgrootte, de wijze van benaderen van de respondenten en responsverhogende maatregelen in de vorm van een vooraankondiging in de nieuwsbrief van het samenwerkingsverband en de mogelijkheid van rappel gericht aan schoolbesturen met achterblijvende respons.

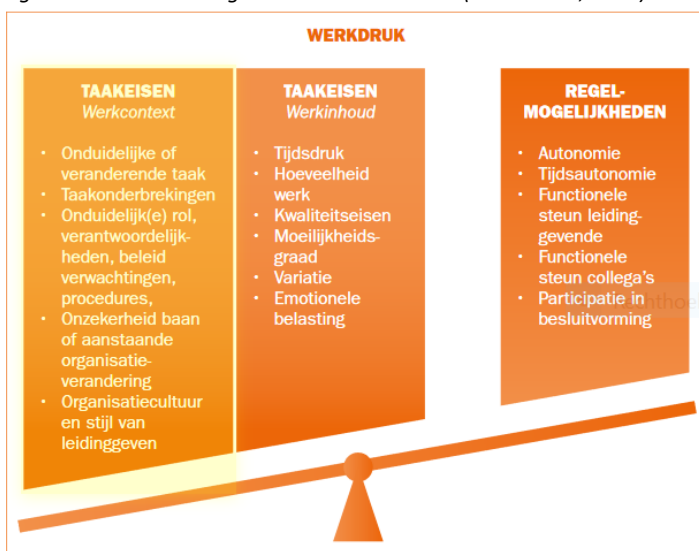
Digitale enquête

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden is gekozen voor het uitzetten van een digitale enquête onder leerkrachten en intern begeleiders op de Rotterdamse scholen voor regulier basisonderwijs (bao), speciaal basisonderwijs (sbo) en speciaal onderwijs (so). Naast enkele vragen over persoons- en schoolgebonden achtergrondkenmerken zijn de enquêtevragen geclusterd rond zes thema's:

1. algemene ervaring werkdruk
2. leerlingen en lesgeven
3. ouders als samenwerkingspartner
4. combinatie van onderwijs en jeugdhulp/zorg
5. administratie
6. organisatie en randvoorwaarden

Bij het opstellen van de vragen, met name in categorie 1 en 6, is het model van Wiezer in vereenvoudigde vorm als basis gebruikt (zie figuur 2.1).

Figuur 2.1 Vereenvoudigd TNO werkdrukmodel (Wiezer e.a., 2012)⁷

⁷ https://www.tno.nl/media/1132/werkdruk_tno_rapport_r12_10877.pdf
 Wiezer, N., Schelvis, R., Zwieten, M. van, Kraan, K., Klauw, M. van der, Houtman, I., Kwantes, J.H. & Bakhuys Roozeboom, M. (2012). Werkdruk. Hoofddorp: TNO.

De vragen zijn, daar waar nodig aangepast, op functie (leerkracht of intern begeleider) en schooltype (bao, sbo of so). De conceptvragenlijst is voorgelegd aan enkele betrokkenen uit het veld, bijgesteld en vervolgens gedigitaliseerd. Zie bijlage 1 voor een volledig overzicht van de enquêtevragen.

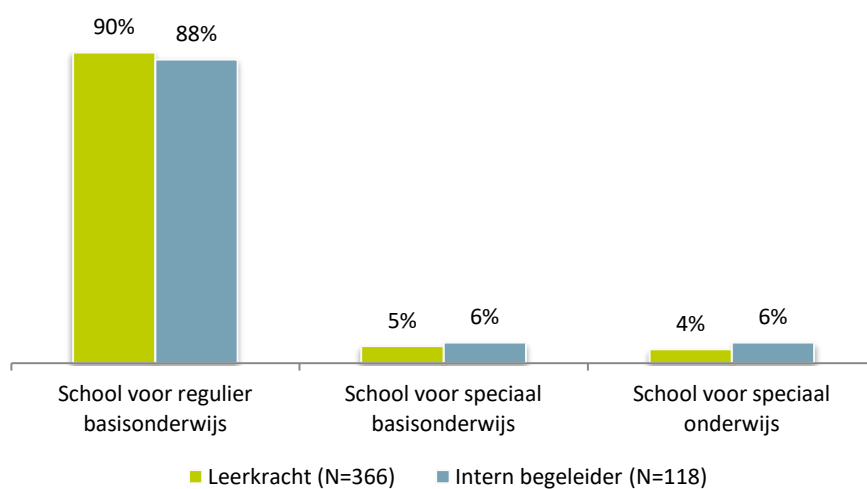
Dataverzameling

De vragenlijst is in november 2017 uitgezet onder leerkrachten en intern begeleiders van de scholen voor primair onderwijs in de negen OAT's (onderwijsarrangeerteams). Er is in overleg met het samenwerkingsverband gekozen voor het verspreiden van een digitale link naar de vragenlijst onder schoolleiders via de schoolcontactpersonen van het samenwerkingsverband. Bij de werving van respondenten is rekening gehouden met het feit dat het invullen van een vragenlijst de werkdruk tijdelijk extra verhoogt. Om toch voldoende respons voor het onderzoek te behalen, zonder alle leerkrachten en intern begeleiders te belasten, zijn schoolleiders verzocht om ten minste twee leerkrachten en één intern begeleider op hun school te vragen de enquête in te vullen. De digitale link kon worden doorgestuurd naar collega-leerkrachten/intern begeleiders, zodat ook zij de enquête in konden vullen indien zij daartoe in de gelegenheid waren.

Respons

Uiteindelijk hebben 484 respondenten (366 leerkrachten en 118 intern begeleiders) de vragenlijst ingevuld (zie figuur 2.2). Respondenten die alleen het type school en/of hun functie hebben ingevuld, maar verder geen vragen hebben beantwoord, zijn buiten beschouwing gelaten. Ook heeft een deel van de 484 respondenten enkele vragen aan het einde van de enquête niet beantwoord (334 van de 484 respondenten hebben alle vragen beantwoord). Omdat onbekend is onder hoeveel personen de vragenlijst is uitgezet (vanwege de open digitale link), kan geen responspercentage worden gegeven. Het streven was van elke school minimaal twee leerkrachten en één intern begeleider te bereiken (386 leerkrachten en 193 intern begeleiders). Dit is in het uitnodigingsbericht ook zo gevraagd aan schoolleiders die de uitnodiging naar het personeel hebben doorgestuurd. Uitgaande van deze streefaantallen zou de respons hoog zijn (95% van de 386 benaderde leerkrachten en 61% van de 193 benaderde intern begeleiders heeft de vragenlijst ingevuld).

Figuur 2.2 Leerkrachten en intern begeleiders werkzaam in bao, sbo en so

Driekwart van de respondenten is leerkracht, een kwart is intern begeleider. Het aantal jaren werkervaring van de respondenten in de huidige functie loopt sterk uiteen, zowel beginnende als zeer ervaren leerkrachten en intern begeleiders hebben de enquête ingevuld. Leerkrachten hebben gemiddeld 15 jaar ervaring in de huidige functie, intern begeleiders gemiddeld 9 jaar. Leerkrachten die lesgeven in de bovenbouw zijn licht ondervetegenwoordigd.

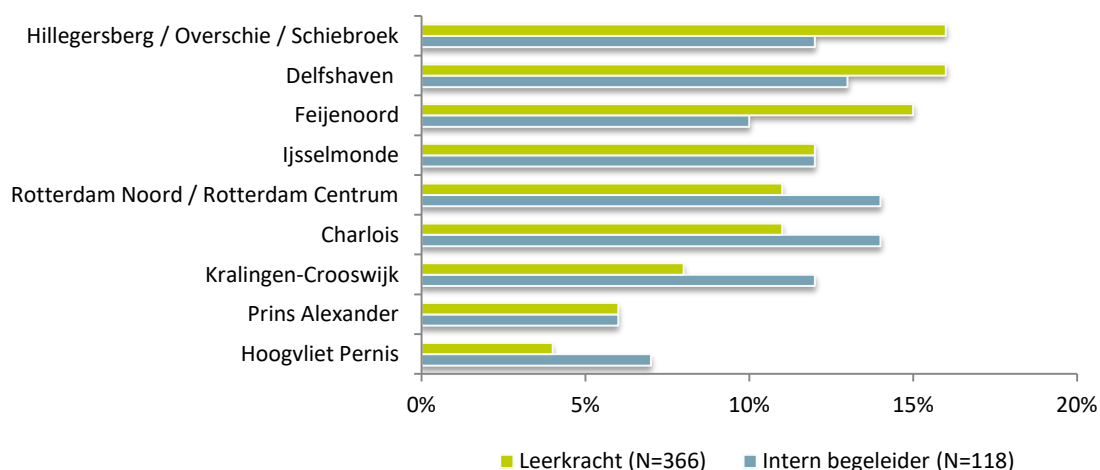
Van het totaal aantal respondenten is 90% werkzaam op een reguliere basisschool, 6% werkt op een school voor speciaal basisonderwijs en 5% werkt in het speciaal onderwijs.⁸

De uitsplitsingen naar type onderwijs leveren voor het speciaal basisonderwijs en speciaal onderwijs kleine aantallen op, waardoor het lastig is om generaliseerbare uitspraken te doen. Ook is door de lage aantallen respondenten in het speciaal basisonderwijs en speciaal onderwijs in relatie tot de veel hogere aantallen in het regulier onderwijs, vergelijking tussen onderwijstypen niet goed mogelijk. Daar waar opvallende 'verschillen' zich voordoen, zijn deze wel beschreven. Dit dient uiteraard met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden.

Representativiteit

Op basis van informatie van het samenwerkingsverband PPO Rotterdam is uitgegaan van 179 scholen voor regulier en speciaal basisonderwijs en 14 scholen voor speciaal onderwijs in Rotterdam (193 scholen). Het totaal aantal werkzame leerkrachten en intern begeleiders op deze scholen is niet met zekerheid vast te stellen.⁹ Tevens is niet bekend of alle scholen in het onderzoek vertegenwoordigd zijn omdat in verband met de anonimiteit van de respondenten en de gevoeligheid van het onderzoeksthema niet naar schoolnaam is gevraagd. De OAT-regio waarin de school staat waar respondenten werkzaam zijn, is echter wel bekend. Figuur 2.3 laat zien dat elke regio in het onderzoek vertegenwoordigd is.

Figuur 2.3 OAT-regio waarin leerkrachten en intern begeleiders werken

⁸ 366 leerkrachten waarvan 330 in regulier, 20 in sbo en 16 in so // 118 ib-ers waarvan 104 in regulier, 7 in sbo en 7 in so // totaal 434 respondenten in regulier, 27 in sbo en 23 in so.

⁹ Uit informatie van PPO gaat het naar schatting om 3.742 fte voor Rotterdam, inclusief Hoek van Holland en Rozenburg (niet meegenomen in dit onderzoek).

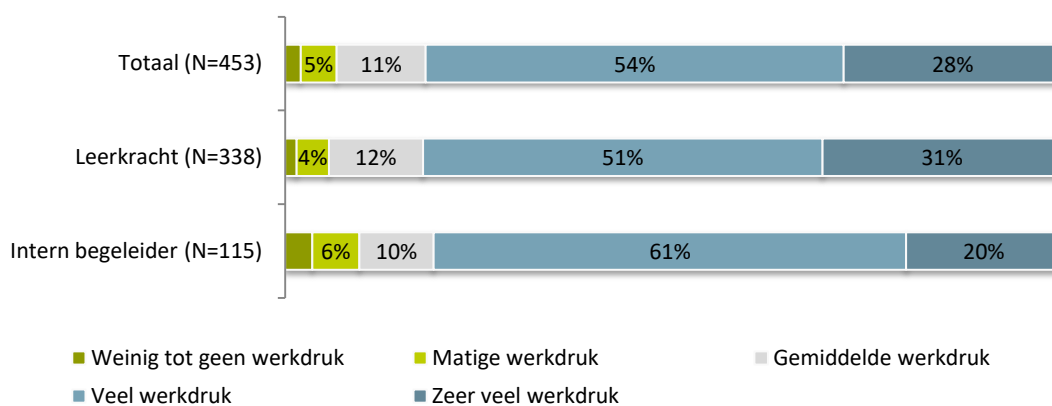
3 Algemene ervaring werkdruk

Na het in kaart brengen van enkele achtergrondgegevens van de respondenten, zijn vragen gesteld over de algemene werkdrukervaring in de huidige functie. In welke mate wordt er werkdruk ervaren? Hebben leerkrachten en intern begeleiders het gevoel invloed te hebben op werkdruk? Voelen zij zich voldoende toegerust en bekwaam om het werk te kunnen doen?

3.1 Mate van ervaren werkdruk

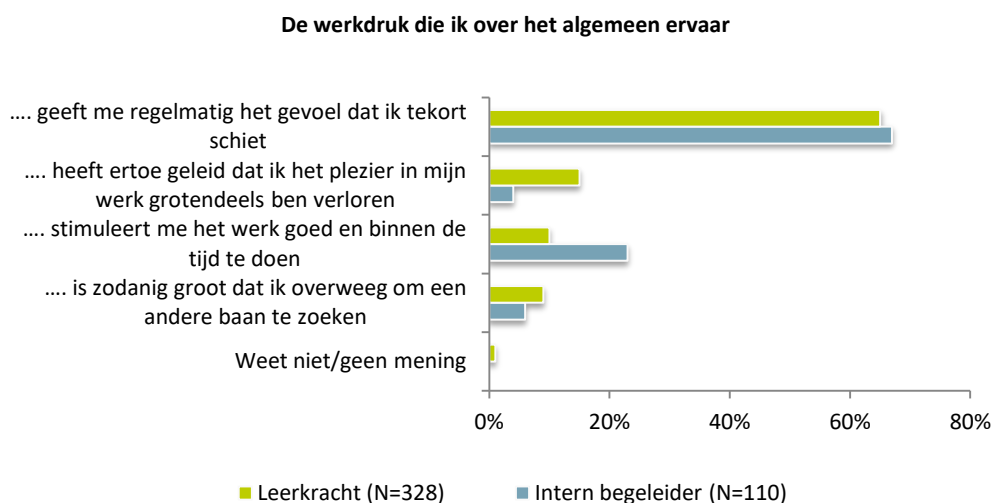
Op een schaal van 1 (weinig tot geen werkdruk) tot 10 (zeer veel werkdruk), geven de meeste respondenten aan dat zij doorgaans veel werkdruk ervaren. Scores 7, 8 en 9 zijn zowel door leerkrachten als intern begeleiders het meest gegeven. Er is binnen deze scores weinig verschil tussen de twee functies. Bijna twee derde van de respondenten scoort de werkdruk als een 8 of hoger.

Figuur 3.1 Ervaren werkdruk totaal en naar functie in rbao, sbo en so

Aan leerkrachten en intern begeleiders is vervolgens gevraagd of zij de zin 'de werkdruk die ik over het algemeen ervaar....' met het voor hen meest passende gedeelte wilden afmaken. Ongeveer twee derde van alle respondenten heeft het gevoel regelmatig tekort te schieten. Het percentage intern begeleiders dat vindt dat de ervaren werkdruk hen stimuleert het werk goed en binnen de tijd te doen, ligt wat hoger dan bij de leerkrachten. Bij de leerkrachten ligt het percentage dat het plezier in het werk is verloren hoger dan bij intern begeleiders. Een klein deel van de respondenten overweegt om een andere baan te zoeken (zie figuur 3.2), dit zijn vaker leerkrachten dan intern begeleiders.

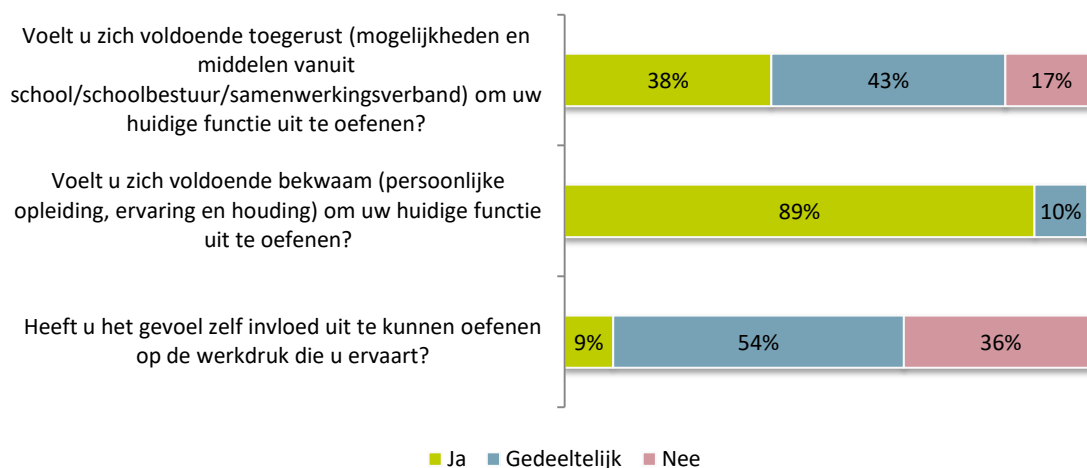
Figuur 3.2 Ervaren werkdruk leerkrachten en intern begeleiders in rbaa, sbo en so

Onderstaande figuur (figuur 3.3) laat zien dat een groot deel van de leerkrachten en intern begeleiders zich gedeeltelijk of voldoende toegerust voor hun functie voelen als het gaat om mogelijkheden en middelen vanuit de school, het schoolbestuur en/of het samenwerkingsverband. Een klein deel geeft aan zich onvoldoende toegerust te voelen. Dit geldt wat meer voor leerkrachten dan voor intern begeleiders.

Bijna alle leerkrachten en intern begeleiders, ongeacht schooltype, voelen zich voldoende bekwaam om de functie uit te oefenen. Bijna twee derde van de respondenten heeft het gevoel zelf (gedeeltelijk) invloed uit te kunnen oefenen op de werkdruk. Ruim een derde van de respondenten heeft *niet* het gevoel zelf invloed op werkdruk te hebben. Onder hen zijn relatief meer leerkrachten dan intern begeleiders en in het regulier en speciaal basisonderwijs is dit vaker aangegeven dan in het speciaal onderwijs.

Figuur 3.3 Gevoel van toerusting, bekwaamheid en invloed op werkdruk (totaal, N=438)

4 Leerlingen en lesgeven

In hoeverre ervaren leerkrachten en intern begeleiders sprake een toename van leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte in het regulier onderwijs of verzwarende van problematiek in het speciaal (basis)onderwijs? Is een eventuele toename of verzwarende van problematiek van invloed op de ervaren werkdruk?

4.1 Werkdruk en leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte

Leerlingen in regulier onderwijs

Zowel leerkrachten als intern begeleiders zien de laatste twee á drie jaar een toename van het aantal leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte in het regulier onderwijs. Het gaat vooral om leerlingen zonder indicatie, maar ook om leerlingen met concentratieproblemen, externaliserende gedragsproblemen en leerlingen waarbij sprake is van problemen in het gezin (dit laatste is opvallend vaker aangevinkt door intern begeleiders). In iets mindere mate, maar ook vaak genoemd, is een toename van leerlingen met leerproblemen, internaliserende gedragsproblemen en meervoudige problematiek (zie figuur 4.1).

Figuur 4.1 Ervaren toename leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte in basisonderwijs (leerkrachten en intern begeleiders, N=387) (meerdere antwoorden mogelijk)

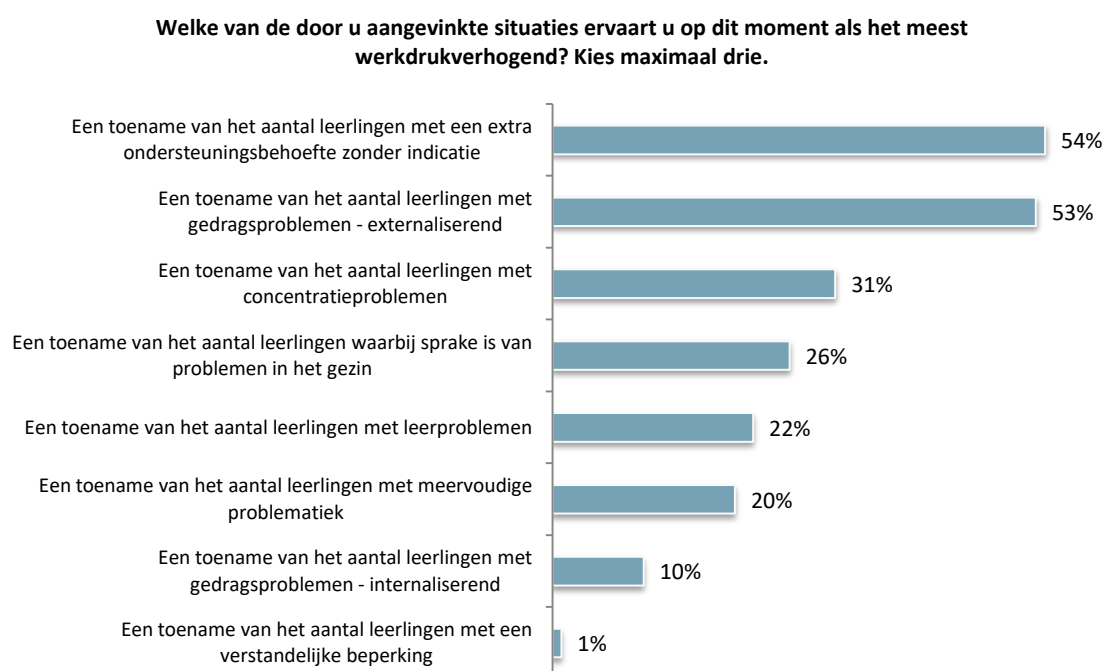

Bijna twee derde van de respondenten (62%) kan aangeven waardoor de door hen ervaren toename van leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte wordt veroorzaakt. De meest genoemde oorzaak volgens hen is de invoering van passend onderwijs, waardoor leerlingen met een bepaalde problematiek minder zouden worden doorverwezen naar het speciaal (basis) onderwijs en meer leerlingen in het (speciaal) basisonderwijs zouden blijven. Andere veel genoemde oorzaken voor deze verzwarende zijn

problemen in de thuissituatie, grotere klassen en de veranderende maatschappij en directe omgeving van de leerlingen.

Nagenoeg alle respondenten (95%, N=357) ervaren de door hen geconstateerde toename van het aantal leerlingen met problemen als werkdrukverhogend. Het gaat vooral om de toename van leerlingen zonder indicatie en leerlingen met externaliserende gedragsproblematiek (zie figuur 4.2). Er zijn kleine verschillen tussen leerkrachten en intern begeleiders, waarbij de toename van leerlingen met problemen in het gezin het meest opvalt. Het percentage respondenten dat hierdoor extra werkdruk ervaart, ligt bij intern begeleiders veel hoger dan bij leerkrachten.

Figuur 4.2 Meest werkdrukverhogend bij ervaren toename van leerlingen met extra ondersteuningsbehoefte in bas (leerkrachten en intern begeleiders, N=335) (meerdere antwoorden mogelijk)

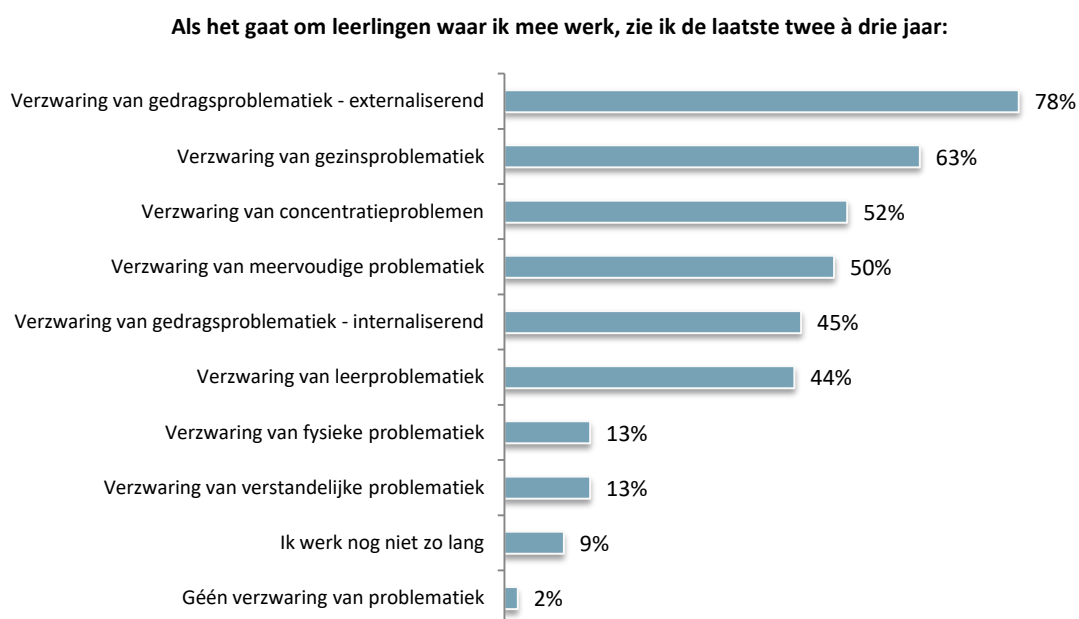
Respondenten zijn in de open ruimte voor toelichting bij bovenstaande vraag soms zeer uitgebreid. Zo geeft een respondent het complete bericht weer dat hij/zij indertijd aan de toenmalige staatssecretaris van onderwijs heeft gestuurd met de oproep de petitie op PO front.nl te tekenen. Andere respondenten geven aan dat leerlingen last hebben van externaliserend gedrag van andere leerlingen en dat dit de werkdruk het meest verhoogt. Ook wachtlijsten voor vervolgonderzoek, indicatiestelling etc. met bijbehorende administratieve rompslomp worden genoemd als meest werkdrukverhogend. Hier is men veel tijd en energie aan kwijt. Sommige respondenten benadrukken dat het niet de leerlingen zelf zijn die de werkdruk verhogen, maar dat het overleg met alle partijen daaromheen de oorzaak is. Als hulp van buitenaf met veel overleg gepaard gaat, dan is dat sterk werkdrukverhogend. Tot slot benoemen respondenten het gevoel dat ze er alleen voor staan.

'Ik voel vooral werkdruk omdat ik het alleen moet doen. Onvoldoende hulp, zowel in de klas als bij administratieve last.'

Leerlingen in speciaal basisonderwijs en speciaal onderwijs

Leerkrachten en intern begeleiders in het speciaal (basis)onderwijs ervaren de laatste jaren vooral een verzwaring van gedragsproblematiek van externaliserende aard. Daarnaast constateren zij (in iets mindere mate) ook een verzwaring van gezinsproblematiek en meervoudige problematiek. Gezinsproblemen worden net als in het regulier onderwijs iets vaker door intern begeleiders dan door de leerkrachten genoemd. Ook zien intern begeleiders beduidend vaker dan leerkrachten een verzwaring van verstandelijke problematiek en van leerproblematiek (zie figuur 4.3).

Figuur 4.3 Ervaren verzwaring problematiek in sbo en so
(leerkrachten en intern begeleiders, N=46) (meerdere antwoorden mogelijk)

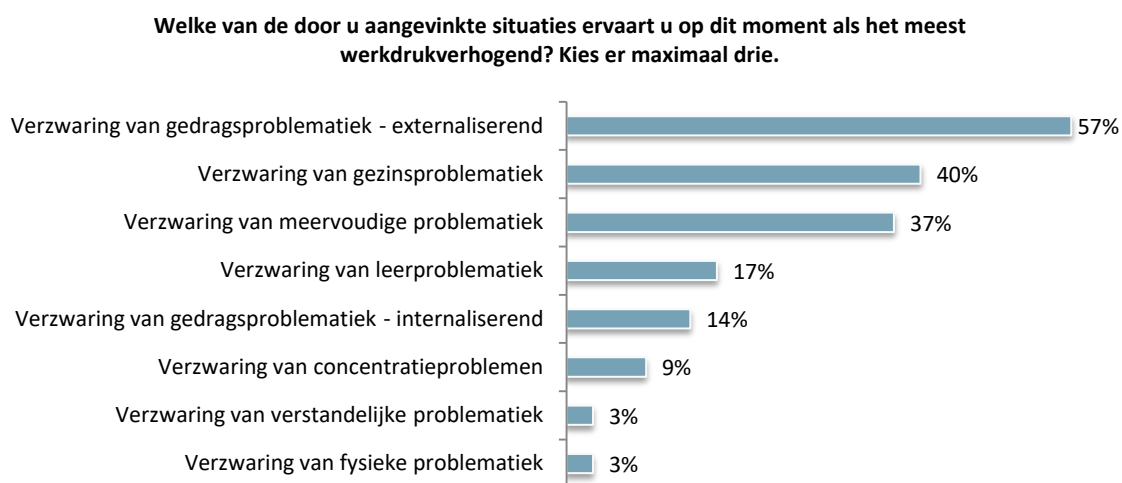

Verschillen tussen scholen zijn er op het gebied van geconstateerde gedragsproblematiek, gezinsproblematiek en fysieke problematiek. Verzwaring hiervan wordt meer op scholen voor speciaal onderwijs dan scholen voor speciaal basisonderwijs gezien.

Ruim de helft van de respondenten (55%) kan een verklaring geven voor de door hen ervaren verzwaring van problematiek. De oorzaak zou volgens het merendeel van deze respondenten gezocht moeten worden in de invoering van passend onderwijs, waardoor meer leerlingen in het regulier (speciaal) basisonderwijs zouden blijven. In mindere mate worden een complexe thuissituatie, grote klassen en concentratie van problemen als oorzaken van verzwaring van problematiek genoemd.

De ervaren verzwaring van externaliserende gedragsproblematiek wordt als meest werkdruk verhogend ervaren. Gezinsproblematiek en meervoudige problematiek volgen daarna (zie figuur 4.4). Leerkrachten vinden gezinsproblematiek en meervoudige problematiek iets vaker werkdrukverhogend dan intern begeleiders. Intern begeleiders ervaren meer werkdruk door leerproblematiek en verstandelijke problematiek. Verschillen tussen scholen zijn er op het gebied van meervoudige problematiek, leer- en concentratieproblemen. Deze worden vaker door respondenten in het speciaal basisonderwijs dan door respondenten in het speciaal onderwijs als meest werkdrukverhogend genoemd.

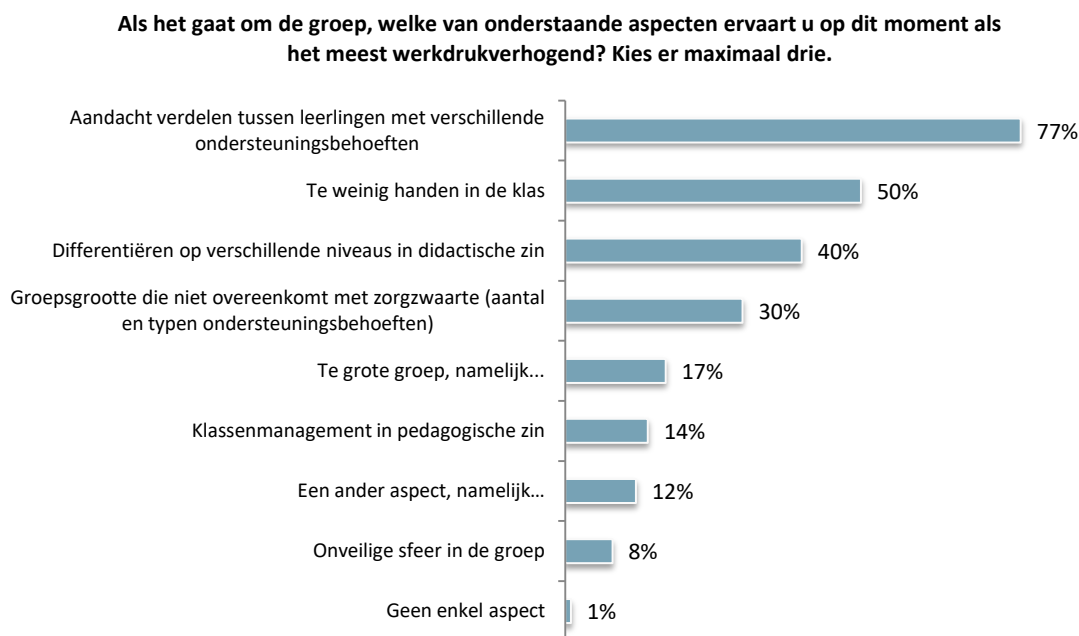
Figuur 4.4 Meest werkdrukverhogend bij verzwaring problematiek in sbo en so (leerkrachten en intern begeleiders, N=35) (meerdere antwoorden mogelijk)

4.2 Werkdruk en lesgeven aan de groep

Aan leerkrachten is gevraagd welke drie aspecten zij het meest werkdrukverhogend vinden als het gaat om het werken met leerlingen in een groep. Figuur 4.5 laat zien dat het verdelen van de aandacht tussen leerlingen met verschillende ondersteuningsbehoeften als meest werkdrukverhogend wordt ervaren. Dit geldt voor elk schooltype. Ook een gebrek aan handen in de klas (vooral in het regulier en speciaal basisonderwijs), het differentiëren op verschillende niveaus (vooral in het speciaal basisonderwijs en het speciaal onderwijs) en de groepsgrootte die niet overeenkomt met zorgzwaarte (vooral in het regulier onderwijs) zijn vaak genoemd. Een enkeling vond geen enkel aspect werkdrukverhogend.

Figuur 4.5 Meest werkdrukverhogend bij lesgeven aan de groep in bao, sbo en so (leerkrachten, N=301) (meerdere antwoorden mogelijk)

Andere aspecten die de werkdruk sterk kunnen verhogen zijn administratie, registratie en observatie, extra taken naast het lesgeven zoals vergaderen, het voeren van oudergesprekken en het contact met externen. Een aantal respondenten heeft de open ruimte voor toelichting gebruikt om aan te geven dat sommige leerlingen veel aandacht vragen waardoor het lastig wordt om dit als enige leerkracht voor de klas te managen. Ook het lesgeven op veel verschillende niveaus wordt genoemd. Extra handen in de klas zou helpen, bijvoorbeeld extra uitleg bij zaakvakken voor dyslectische leerlingen. Verder kost extra overleg veel tijd.

‘Je komt altijd tijd tekort.’

4.3 Oplossingen voor werkdruk bij lesgeven aan de groep

Welke oplossingen kunnen volgens leerkrachten het meest bijdragen aan vermindering van de werkdruk als het gaat om het werken met leerlingen (met een extra ondersteuningsbehoefte) in de groep?

De meeste respondenten denken dat extra handen in de klas en vermindering van extra werkzaamheden naast het reguliere programma zouden kunnen helpen om de ervaren werkdruk te verminderen. Ook een aanpassing in groeps grootte en meer mogelijkheden om buiten de klas met de leerling te kunnen werken zijn veel aangevinkt.

Figuur 4.6 Vermindering van werkdruk bij lesgeven aan de groep in basisonderwijs, speciaal basisonderwijs en speciaal onderwijs (leerkrachten, N=295) (meerdere antwoorden mogelijk)

Extra handen in de klas is het meest als oplossing gekozen door leerkrachten in het regulier basisonderwijs. Meer mogelijkheden om buiten de klas met een leerling te werken en een kleinere groep zijn vaker door leerkrachten in het regulier basisonderwijs en speciaal basisonderwijs aangevinkt dan door leerkrachten in het speciaal onderwijs. Informatie of bijscholing met betrekking tot bepaalde problematiek en meer aandacht voor een veilige sfeer in de klas is meer gewenst op scholen voor speciaal onderwijs dan op scholen van de andere onderwijstypen. Jeugdhulp in de school is vooral door leerkrachten in het speciaal basisonderwijs en het speciaal onderwijs genoemd.

'Ik geloof niet in coaching of begeleiding. Dat heeft in onderwijs zelden ergens toe geleid. Concrete hulp van extra handen in de klas is volgens mij het beste.'

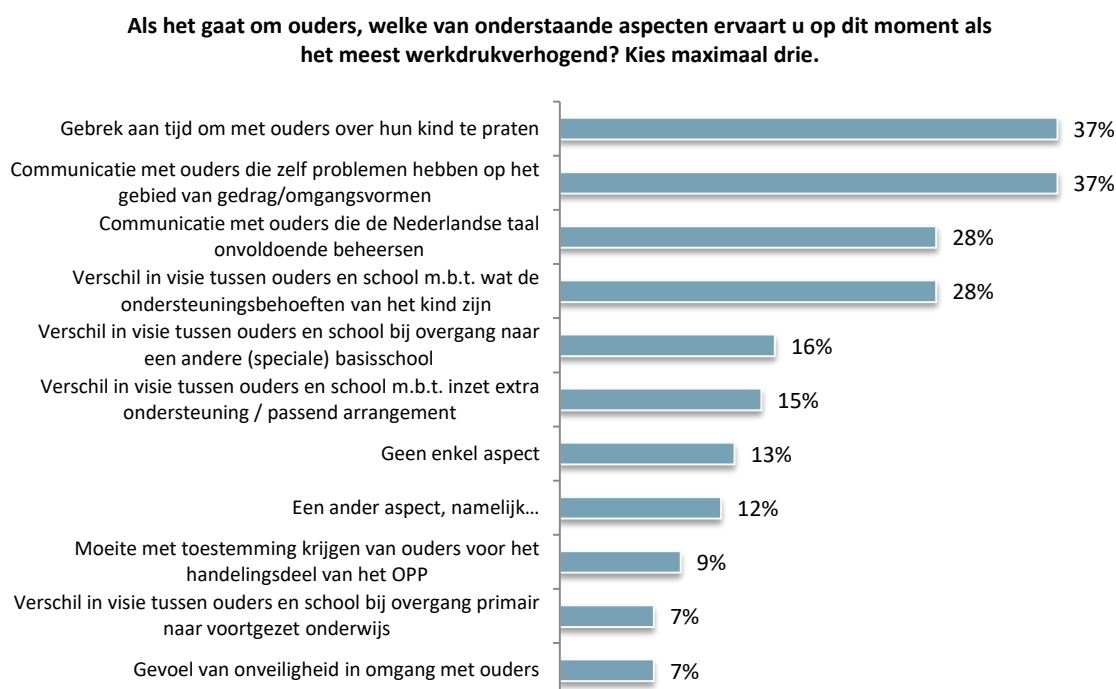
5 Ouders als samenwerkingspartner

Ouders zijn voor leerkrachten en intern begeleiders belangrijke partners. Zij kennen hun kind het beste en kunnen professionals op school van belangrijke informatie voorzien. Ook kunnen ouders een belangrijke ondersteunende rol spelen in de cognitieve en/of sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Is er ook sprake van werkdruk als het gaat om samenwerking of omgang met ouders?

5.1 Werkdruk in de samenwerking of omgang met ouders

Zowel intern begeleiders als leerkrachten ervaren werkdruk in de omgang of samenwerking met ouders (zie figuur 5.1). Een groot deel van hen heeft aangegeven dat er te weinig tijd is om met ouders over hun kind te praten. Daarnaast komt het regelmatig voor dat de communicatie met ouders niet soepel loopt, vanwege de omgangsvormen die ouders volgens de respondenten hanteren of vanwege een probleem met de Nederlandse taal. Vooral de eerstgenoemde oorzaak (het gedrag van ouders zelf) wordt als werkdrukverhogend ervaren. Verschil in visie als het gaat om de ondersteuningsbehoeften van het kind is ook voor velen een werkdrukverhogend aspect.

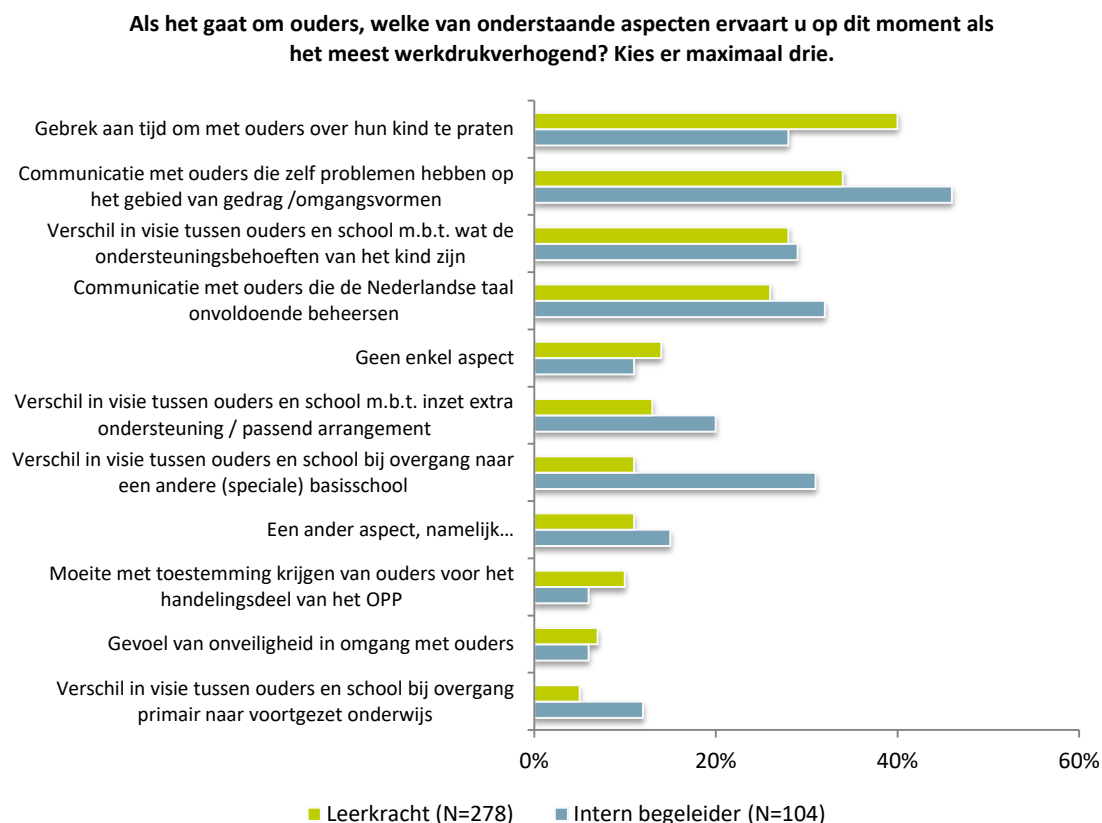
Figuur 5.1 Werkdrukverhogende factoren op het gebied van samenwerking/omgang met ouders (totaal, N=382) (meerdere antwoorden mogelijk)

Een klein deel van de respondenten noemt andere aspecten die de werkdruk verhogen als het gaat om ouders. Meerdere gesprekken die nodig zijn of die ouders graag willen verhoogt de werkdruk. Ook ouders die moeilijk te bereiken zijn, afspraken niet nakomen en niet komen opdagen worden genoemd. Tot slot kunnen ook ouders die té betrokken zijn de werkdruk verhogen. In de toelichting geven respondenten nog aan dat gesprekken met ouders veel tijd kosten en dat daardoor ander werk blijft liggen. Ouders kunnen ook veeleisend zijn en te veel van leerkrachten verwachten.

Een visieverschil tussen ouders en school wat betreft de overgang van primair naar voortgezet onderwijs, evenals een gevoel van onveiligheid en toestemming verkrijgen voor het handelingsdeel van het OPP zijn niet veel aangevinkt. Een klein deel van de respondenten geeft aan dat zij geen enkel aspect in de samenwerking of omgang met ouders als werkdrukverhogend ervaart.

Figuur 5.2 Werkdrukverhogende factoren op het gebied van samenwerking/omgang met ouders (naar functie) (meerdere antwoorden mogelijk)

Er zijn verschillen tussen intern begeleiders en leerkrachten (zie figuur 5.2) die wellicht te maken hebben met de verschillende functies die zij uitvoeren. Zo geven leerkrachten vaker dan intern begeleiders aan dat zij een gebrek aan tijd ervaren om met ouders over hun kind te praten en dat dit de werkdruk verhoogt. Intern begeleiders ervaren vaker dan leerkrachten werkdruk in de omgang met ouders die zelf problemen hebben op het gebied van gedrag. Ook vinden intern begeleiders vaker dan leerkrachten een verschil in visie bij de overgang naar een andere school werkdrukverhogend.

Er zijn ook verschillen tussen scholen. Communicatie met ouders die zelf problemen hebben op het gebied van gedrag of de Nederlandse taal, wordt vaker als werkdrukverhogend door respondenten in het speciaal basisonderwijs en het speciaal onderwijs ervaren dan door respondenten in het regulier basisonderwijs. Een gebrek aan tijd om met ouders over hun kind te praten is vaker door respondenten in het regulier basisonderwijs dan respondenten in andere onderwijstypen aangevinkt als werkdrukverhogend.

5.2 Oplossingen voor werkdruk in de samenwerking of omgang met ouders

Verreweg de meest gekozen oplossing voor het verminderen van werkdruk in de samenwerking of omgang met ouders is meer tijd voor overleg met ouders (44% van alle respondenten). Dit geldt zowel voor intern begeleiders als voor leerkrachten, waarbij leerkrachten het vaker hebben aangevinkt dan intern begeleiders. Ook is het wat vaker aangevinkt door respondenten in het regulier basisonderwijs dan respondenten uit de andere onderwijstypen. Gedragsregels voor ouders zouden, ongeacht schooltype, volgens veel leerkrachten (en in mindere mate volgens intern begeleiders) ook een bijdrage kunnen leveren aan het verminderen van werkdruk (zie figuur 5.3). Een derde van alle respondenten heeft dit aangevinkt (33%).

Figuur 5.3 Vermindering van werkdruk op het gebied van samenwerking/omgang met ouders (naar functie) (meerdere antwoorden mogelijk)

Leerkrachten (in met name het speciaal onderwijs en het speciaal basisonderwijs) zien ook een oplossing in ondersteuning vanuit school bij de communicatie met ouders. Intern begeleiders hebben hier veel minder behoefte aan en zien meer in de inzet van een tolk (vooral aangevinkt door respondenten in speciaal basisonderwijs) en een ouderfunctionaris (dit laatste is niet door respondenten in het speciaal basisonderwijs aangevinkt). Tevens zouden zij graag ondersteuning vanuit het samenwerkingsverband of het wijkteam en/of jeugdhulporganisaties krijgen bij de communicatie met ouders. Dit laatste is meer door respondenten in het speciaal onderwijs dan in de andere onderwijstypen aangevinkt.

Andere oplossingen die worden genoemd zijn duidelijkheid in de communicatie: zowel naar ouders als binnen de school. Het is van belang om verwachtingen naar ouders duidelijk te maken. Voor de communicatie binnen de school geldt dat er bijvoorbeeld afspraken moeten worden gemaakt wie met wie communiceert. In de toelichting geven respondenten aan dat gedragsregels opstellen één is, maar hoe kun je ervoor zorgen dat ouders zich eraan houden?

‘Veel maatregelen zijn goed bedacht en we maken er ook gebruik van... maar ze lossen de werkdruk en de tijdsdruk niet op.’

6 Combinatie onderwijs en jeugdhulp

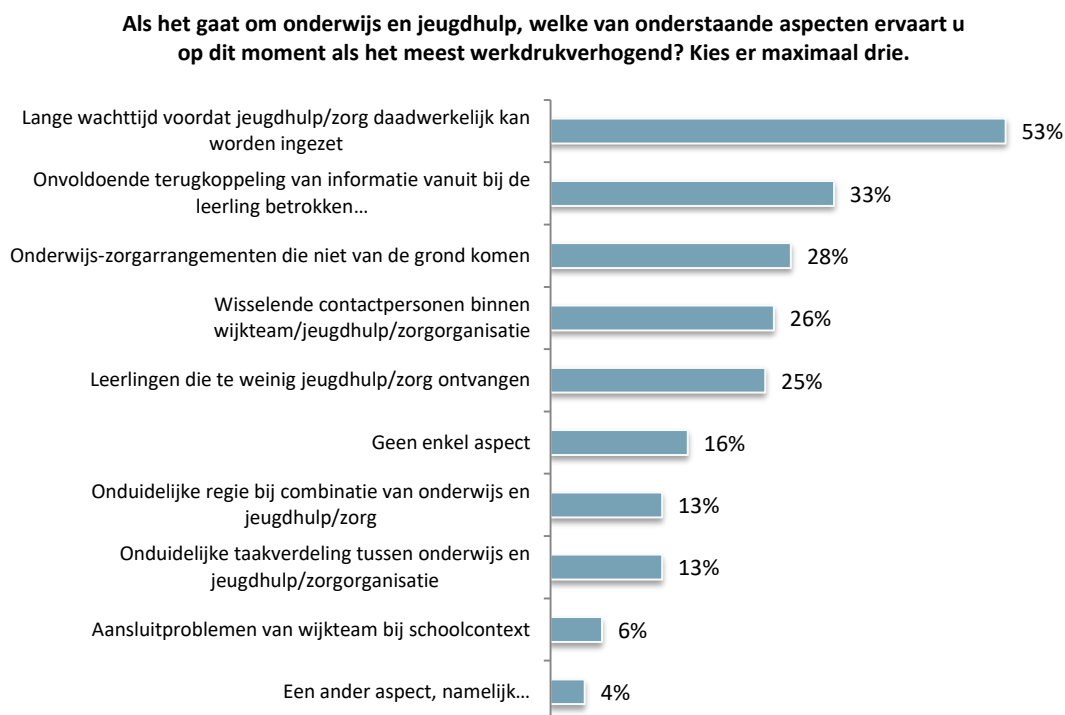
De invoering van passend onderwijs en de transitie jeugdzorg hebben veranderingen voor de onderwijspraktijk met zich mee gebracht. Ontwikkelingen op dit gebied zijn nog in volle gang. Aan leerkrachten en intern begeleiders is gevraagd of er ook sprake is van werkdruk als het gaat om de combinatie onderwijs en jeugdhulp of zorg.

6.1 Werkdruk op het gebied van onderwijs en jeugdhulp

Als het gaat om werkdruk op het gebied van onderwijs en de aansluiting met jeugdhulp ervaren veel respondenten, ongeacht functie of schooltype, de lange wachttijd voordat jeugdhulp of zorg kan worden ingezet als het meest werkdrukverhogend.

In mindere mate, maar desalniettemin vaak aangevinkt, is de onvoldoende terugkoppeling van informatie vanuit de bij de leerling betrokken medewerker van het wijkteam, de jeugdhulpverlener of zorgprofessional een oorzaak van ervaren werkdruk. Ook onderwijs- zorgarrangementen die niet van de grond komen, wisselende contactpersonen bij het wijkteam of jeugdhulp/zorg en leerlingen die te weinig zorg ontvangen zorgen voor een verhoogd gevoel van werkdruk. In veel mindere mate speelt onduidelijke regievoering en taakverdeling bij de combinatie onderwijs-jeugdhulp een rol (zie figuur 6.1).

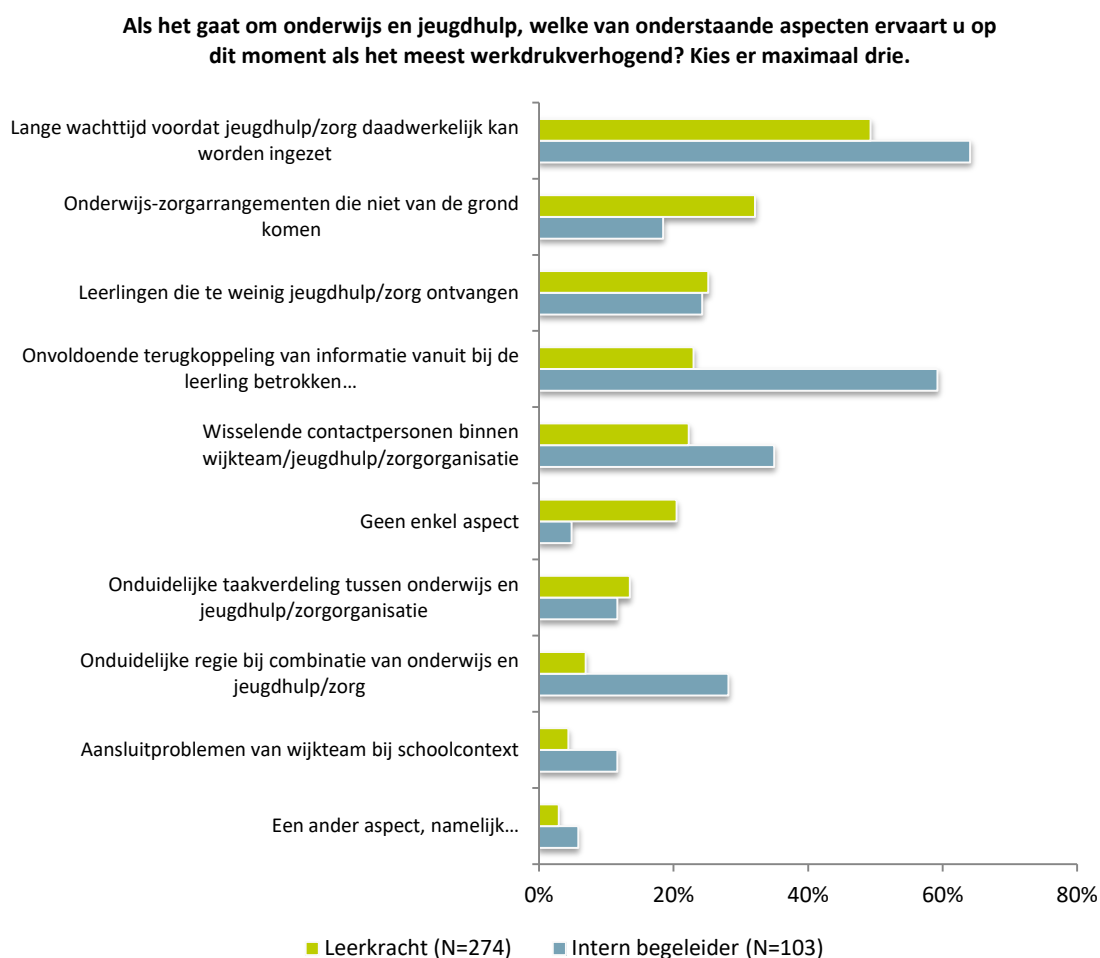
Figuur 6.1 Werkdrukverhogende factoren op het gebied van de combinatie onderwijs en jeugdhulp (totaal, N=377) (meerdere antwoorden mogelijk)

Er zijn enkele respondenten (4%) die andere aspecten noemen die werkdrukverhogend werken in de aansluiting tussen onderwijs en jeugdhulp. Deze zijn zeer divers. Meest genoemd zijn moeilijk bereikbare jeugdhulp en hulp die niet geboden kan worden. In de toelichting geven respondenten voornamelijk aan het jammer te vinden dat ze maar drie antwoorden mochten aanvinken. Blijkbaar zijn er binnen dit thema meer aspecten die sterk werkdrukverhogend zijn.

Er zijn verschillen tussen intern begeleiders en leerkrachten als het gaat om werkdrukverhogende aspecten in de combinatie onderwijs-jeugdhulp. Het gaat bijvoorbeeld om de wachttijden, aansluit-problemen van het wijkteam bij de schoolcontext en de regievoering. Deze aspecten worden door intern begeleiders vaker dan door leerkrachten als meest werkdrukverhogend genoemd. Leerkrachten ervaren meer werkdruk door onderwijs-zorgarrangementen die niet van de grond komen (zie figuur 6.2).

Figuur 6.2 Werkdrukverhogende factoren op het gebied van de combinatie onderwijs en jeugdhulp (naar functie) (meerdere antwoorden mogelijk)

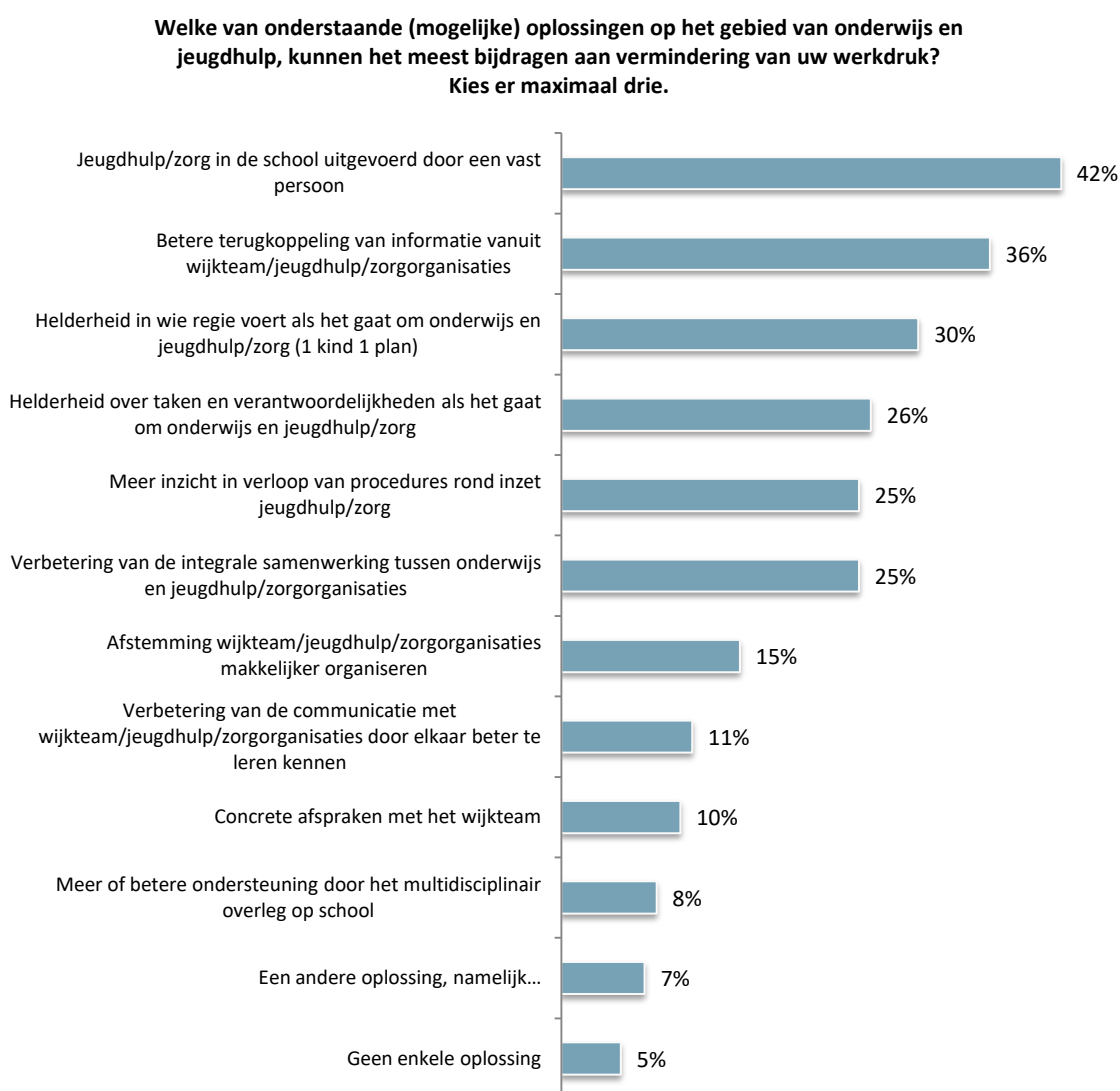

Er zijn nauwelijks verschillen tussen schooltypen. Wat betreft de aspecten onderwijs-zorgarrangementen die niet van de grond komen en wisselende contactpersonen binnen wijkteam, jeugdhulp of zorgorganisatie springen scholen voor speciaal onderwijs er enigszins uit (zij hebben hier ook vaker mee te maken). In dit type onderwijs worden deze aspecten als meer werkdrukverhogend ervaren dan in het regulier of speciaal basisonderwijs.

6.2 Oplossingen voor werkdruk op het gebied van onderwijs en jeugdhulp

Jeugdhulp in de school, uitgevoerd door een vast persoon is de meest aangevinkte oplossing door zowel leerkrachten als intern begeleiders. Ook zou een betere terugkoppeling van informatie vanuit het wijkteam, jeugdhulp of zorgorganisaties werkdruk kunnen verminderen, evenals een duidelijke regievoering. Helderheid in taken en verantwoordelijkheden, meer inzicht in de procedures rond jeugdhulp en een verbetering van de integrale samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp zouden ook helpen.

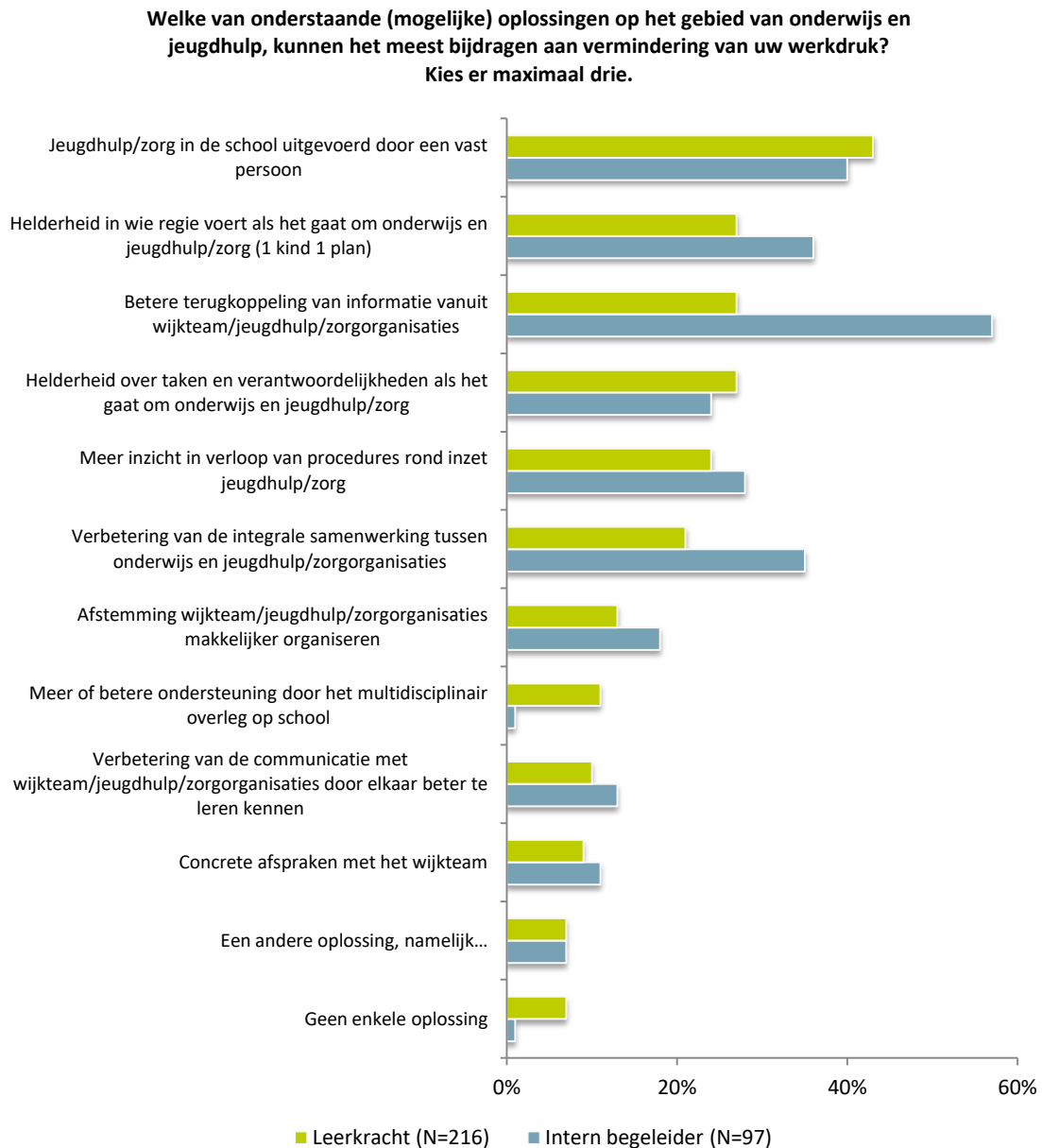
Figuur 6.3 Vermindering van werkdruk op het gebied van de combinatie onderwijs en jeugdhulp (totaal, N=313) (meerdere antwoorden mogelijk)

Bij oplossingen voor vermindering van de werkdruk, noemt 7% van de respondenten nog andere oplossingen. Meest genoemd zijn geen of kortere wachtlijsten bij jeugdhulp en snellere verwerking van documenten.

Er is een opvallend verschil tussen leerkrachten en intern begeleiders als het gaat om de terugkoppeling van informatie vanuit het wijkteam, jeugdhulp of zorgorganisatie. Dit is vooral voor intern begeleiders van belang als het gaat om oplossingen voor werkdruk. Ook de verbetering van integrale samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp wordt relatief vaak door intern begeleiders aangevinkt.

Figuur 6.4 Vermindering van werkdruk op het gebied van de combinatie onderwijs en jeugdhulp (naar functie) (meerdere antwoorden mogelijk)

7 Administratie

Welke administratieve werkzaamheden worden door leerkrachten en intern begeleiders uitgevoerd? Bringen deze werkzaamheden werkdruk met zich mee? Welke oplossingen zijn er?

7.1 Administratieve werkzaamheden

Onderstaande figuur brengt in beeld in welke mate welke administratieve werkzaamheden op de scholen worden uitgevoerd.

Figuur 7.1 Administratieve werkzaamheden (totaal, N=398) (meerdere antwoorden mogelijk)

Vink in onderstaande lijst de administratieve werkzaamheden aan die u uitvoert.

Veel respondenten(43%) hebben aangegeven nog andere administratieve werkzaamheden te verrichten. Het gaat om verschillende taken, waarbij de volgende het meest genoemd zijn:

- Overleggen bijwonen en notuleren
- Contacten met externen
- Planningen maken
- Mail bijhouden
- Beleidsstukken schrijven

Het verschil in functie speelt een grote rol als het gaat om de aard van de administratieve taken. Zo zijn leerkrachten bijvoorbeeld veel meer bezig met het invoeren van toetsgegevens dan intern begeleiders. Het analyseren van deze gegevens wordt zowel door leerkrachten als door intern begeleiders vaak gedaan. De intern begeleiders zijn meer dan leerkrachten bezig met het opstellen en evalueren van ontwikkelingsperspectieven. Ook het aanvragen van toelaatbaarheidsverklaringen en arrangementen voor extra ondersteuning is vooral een taak van de intern begeleider.

Figuur 7.2 Administratieve werkzaamheden (naar functie) (meerdere antwoorden mogelijk)

7.2 Werkdruk bij administratieve werkzaamheden

Aan alle respondenten is gevraagd om de drie administratieve taken die voor hen het meest werkdrukverhogend zijn aan te vinken. Onderstaande figuur laat zien dat het schrijven van groepsplannen de meeste werkdruk met zich meebrengt, maar dit geldt vooral voor leerkrachten.

Figuur 7.3 Werkdrukverhogende administratieve werkzaamheden (totaal, N=332) (meerdere antwoorden mogelijk)

Respondenten geven aan dat het ook de combinatie van alle taken is die de werkdruk verhoogt.

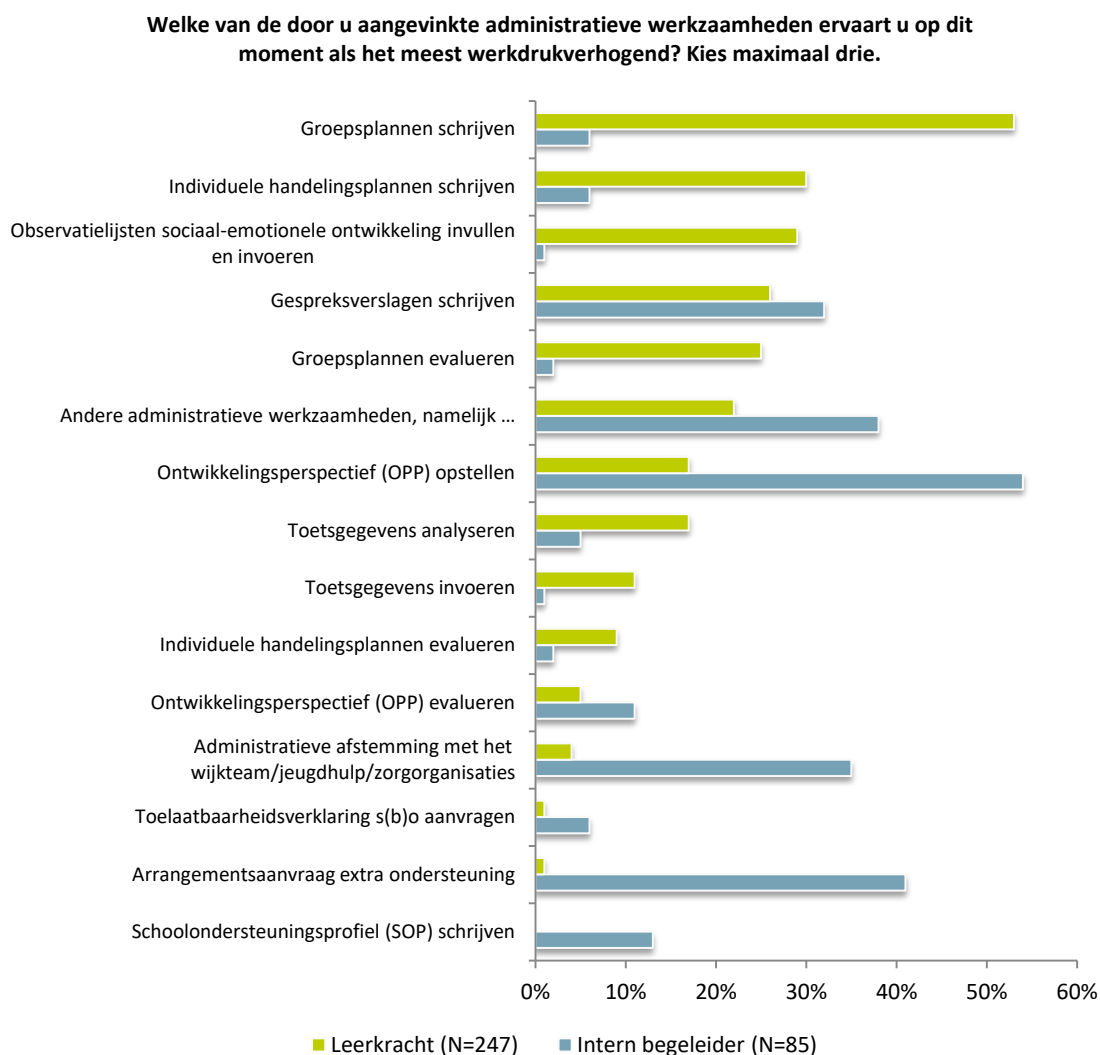
Ter illustratie nog een sprekend voorbeeld uit de toelichting:

‘De leesmethode Veilig Leren Lezen maakt de oefensoftware van school ook voor thuis beschikbaar. Onze school betaalt de licentie en de uitgever verzorgt het account als ouders gaan inloggen. Maar de ouders van mijn groep begrijpen de ouder-informatiebrieven van de uitgever niet, zodat ik als leerkracht veel tijd kwijt ben aan de uitleg. Ik ben blij als het thuis lukt met inloggen na veelvuldig heen en weer mailen met een ouder!! Maar dan zie ik in het Resultatenoverzicht dat het kind er thuis één of twee keer mee werkt en dan niet meer. Ik heb er veel tijd en energie ingestoken, voor niks, dat is teleurstellend. Moet ik nu maar stoppen met het huiswerk en met mijn hulp bij de software?’

Er zijn meer verschillen in ervaren werkdruk, afhankelijk van de functie van de respondent en de administratieve taken die zij uitvoeren. Zo ervaren intern begeleiders vooral werkdruk bij het opstellen

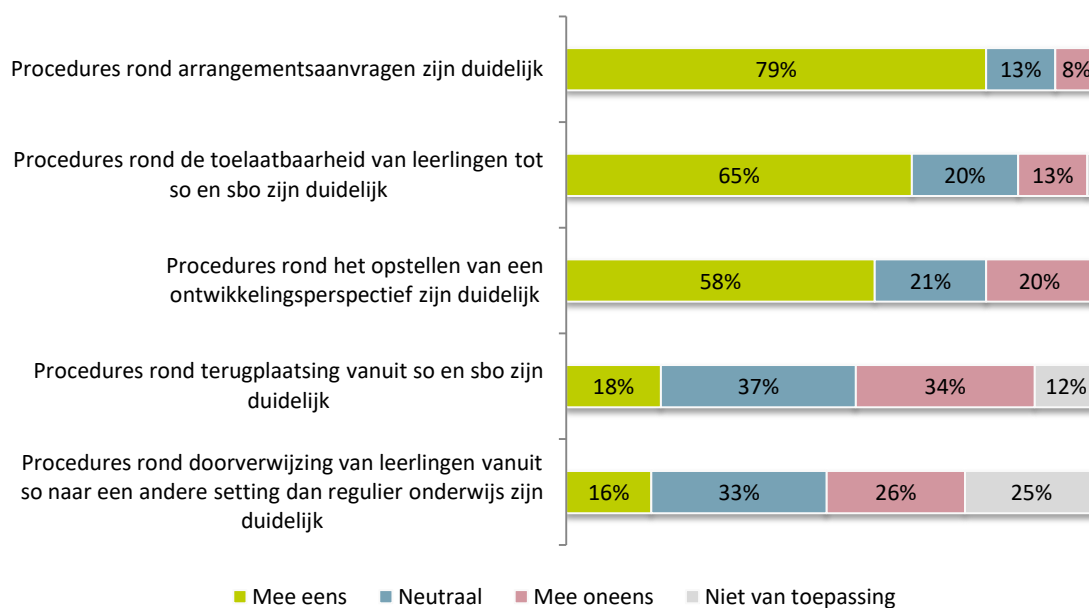
van ontwikkelingsperspectieven, het aanvragen van arrangementen en de administratieve afstemming met het wijkteam of met jeugdhulp en zorgorganisaties.

Figuur 7.4 Werkdrukverhogende administratieve werkzaamheden (naar functie) (meerdere antwoorden mogelijk)

Aanvullend is aan intern begeleiders gevraagd of zij de procedures rond zorgleerlingen voldoende duidelijk vinden. De meeste intern begeleiders in het regulier onderwijs gaven aan dat procedures rond doorverwijzing van leerlingen naar een andere setting dan regulier onderwijs niet duidelijk zijn. Dit geldt ook voor procedures rond terugplaatsing vanuit het speciaal onderwijs en het speciaal basisonderwijs. Andere procedures (rond het ontwikkelingsperspectief, toelaatbaarheidsverklaringen en arrangementsaanvragen) zijn voor de meeste intern begeleiders wel voldoende duidelijk. Bij de toelichting merken sommige respondenten op dat verschillende samenwerkingsverbanden verschillende procedures hanteren. Los van het feit dat procedures van het ene samenwerkingsverband wel en van het andere niet duidelijk kunnen zijn, speelt dus ook mee dat men met verschillende procedures moet werken.

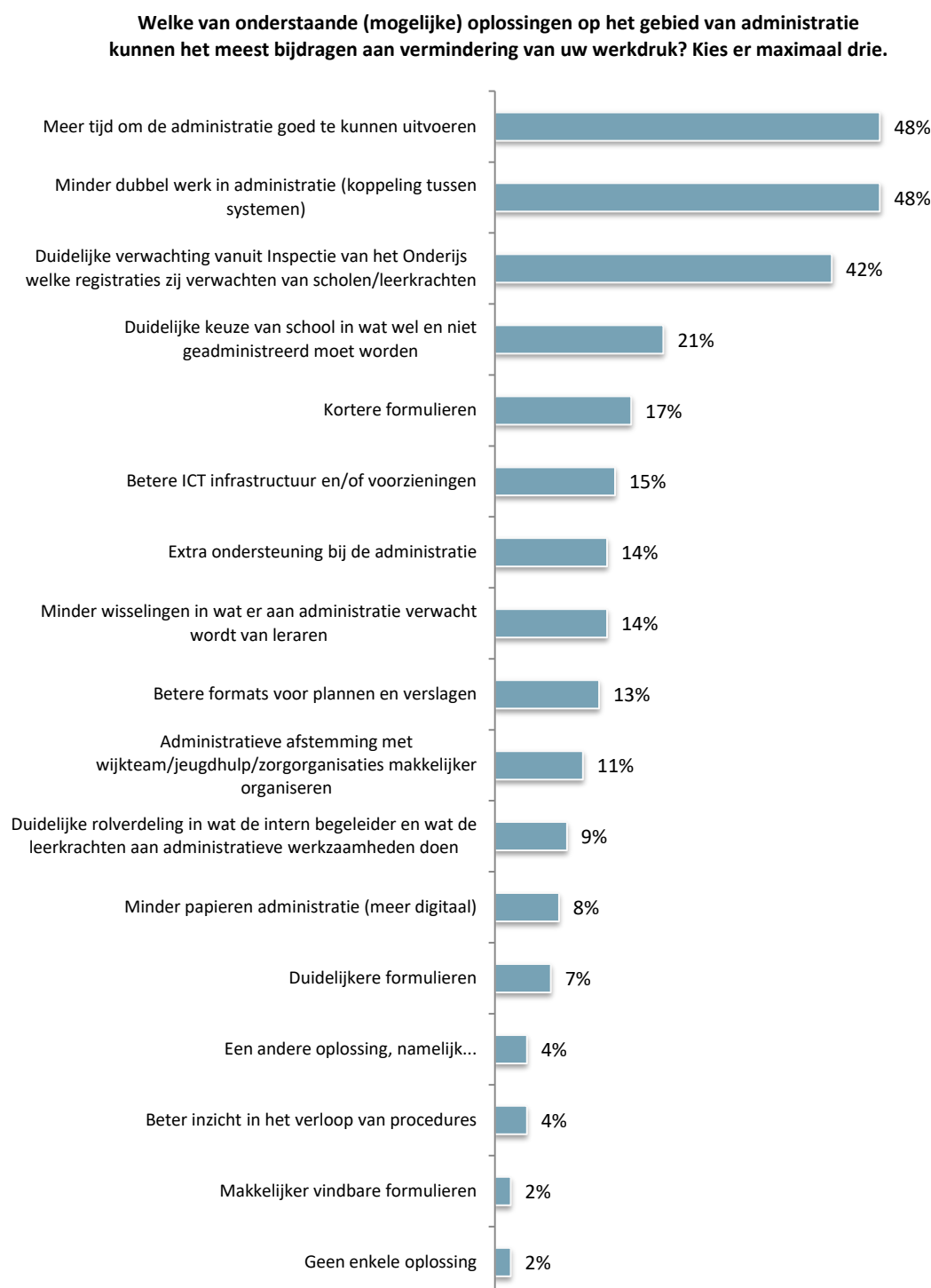
Figuur 7.5 Procedures zorgleerlingen (intern begeleiders, N=104)

7.3 Oplossingen voor werkdruk op het gebied van administratie

Oplossingen voor werkdruk door administratie liggen volgens de respondenten vooral in meer tijd voor het uitvoeren van administratieve taken en het voorkomen van dubbel werk. Ook een duidelijke verwachting vanuit de Inspectie van het Onderwijs met betrekking tot welke registraties wel en niet noodzakelijk zijn, zou werkdruk kunnen verminderen.

Figuur 7.6 Vermindering van werkdruk op het gebied van administratie (totaal, N=332) (meerdere antwoorden mogelijk)

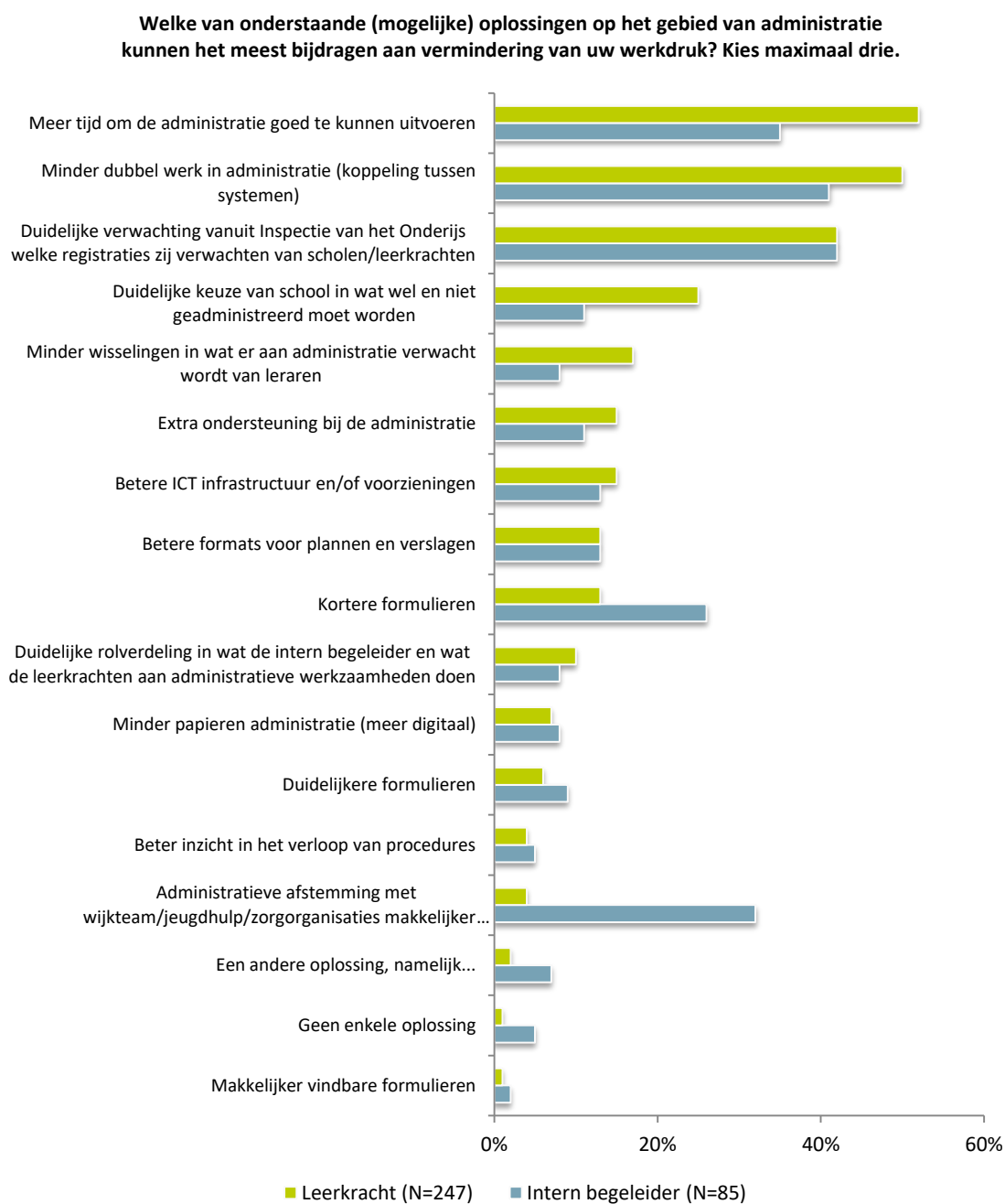

Andere oplossingen die door respondenten (4%) genoemd worden zijn verbeteren van de overdracht van dossiers, zowel tussen instanties als de bijbehorende systemen en formats. Ook verzucht een respondent dat het hem niet zit in de kwaliteit van de formulieren, maar de hoeveelheid formulieren. Uit de toelichting blijkt dat respondenten liever meer dan drie oplossingen zouden willen aanvinken.

Figuur 7.7 laat zien dat meer tijd voor administratieve werkzaamheden vaker is aangevinkt door leerkrachten dan door intern begeleiders. Dat geldt ook voor het voorkomen van dubbel werk en het zorgen voor duidelijke verwachtingen rond administratie. Intern begeleiders hebben meer behoefte aan kortere formulieren en aan een goede administratieve afstemming met zorgpartners dan leerkrachten.

In het speciaal basisonderwijs is een betere koppeling tussen systemen (en daardoor minder dubbel werk) het meest aangevinkt. In het speciaal onderwijs staat dit ook bovenaan het lijstje van oplossingen, evenals de behoefte aan duidelijke verwachtingen met betrekking tot de administratie.

Figuur 7.7 Vermindering van werkdruk op het gebied van administratie (naar functie) (meerdere antwoorden mogelijk)

8 Organisatie en randvoorwaarden

In hoeverre spelen factoren binnen de eigen organisatie mee bij het ontstaan en voorkomen van werkdruk? Ervaren leerkrachten en intern begeleiders voldoende steun vanuit collega's en leidinggevenden? Voelen zij zich gewaardeerd?

8.1 Werkdrukverhogende factoren in werkveld en organisatie

Een te veel aan taken is voor zowel leerkrachten als intern begeleiders het meest aangevinkt als werkdrukverhogend. Collega's die uitvallen en werken onder tijdsdruk zijn ook vaak aangevinkt. Daarnaast worden ook extra werkzaamheden naast het reguliere programma, hoge opbrengsten die gehaald moeten worden en onderwijsvernieuwingen door bijna een kwart van de respondenten genoemd.

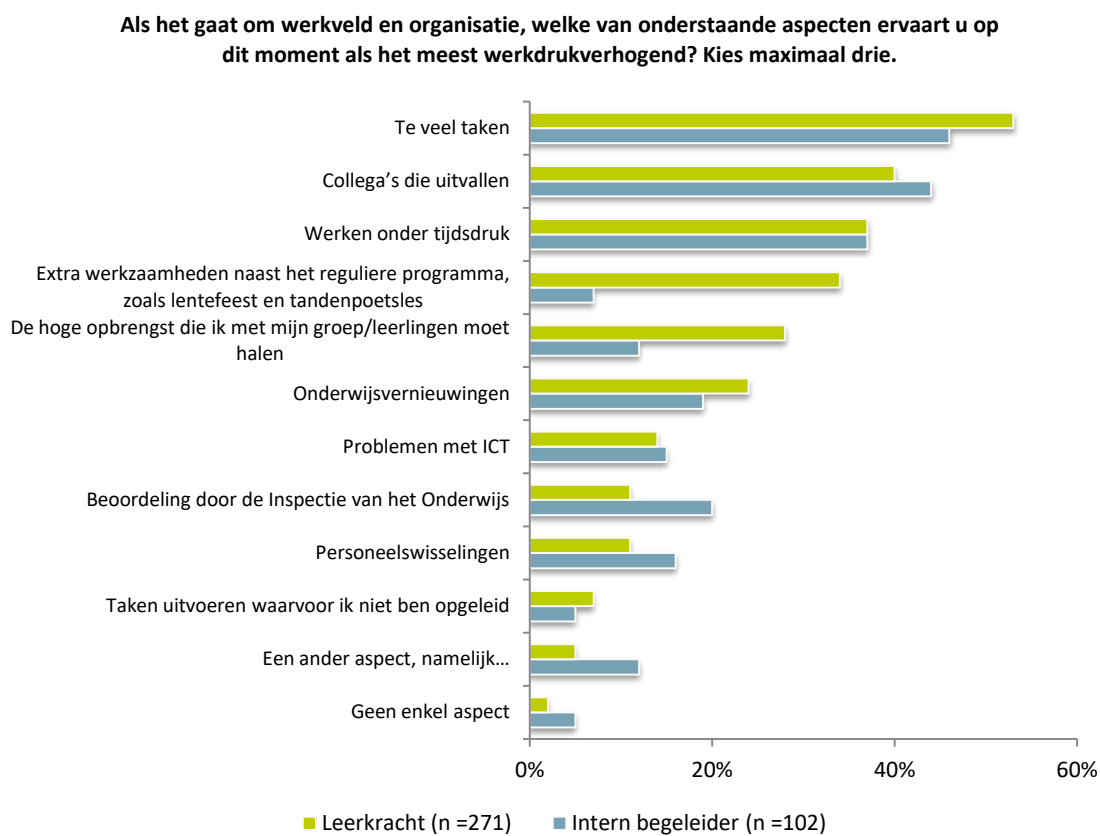
Figuur 8.1 Werkdrukverhogende factoren op het gebied van werkveld en organisatie (totaal, N=373) (meerdere antwoorden mogelijk)

Het meest genoemde andere werkdrukverhogende aspect dat aanvullend door respondenten wordt genoemd is onduidelijk beleid/management van directie en/of bestuur. Ook het ontbreken van een pauze wordt in aantal gevallen genoemd.

Er zijn enkele verschillen tussen leerkrachten en intern begeleiders die te maken hebben met de functie die zij hebben. Zo ervaren vooral de leerkrachten werkdruk door de extra werkzaamheden naast het reguliere programma. Ook het halen van hoge opbrengsten is vooral door leerkrachten aangevinkt als meest werkdrukverhogend aspect.

Figuur 8.2 Werkdrukverhogende factoren op het gebied van werkveld en organisatie (naar functie)

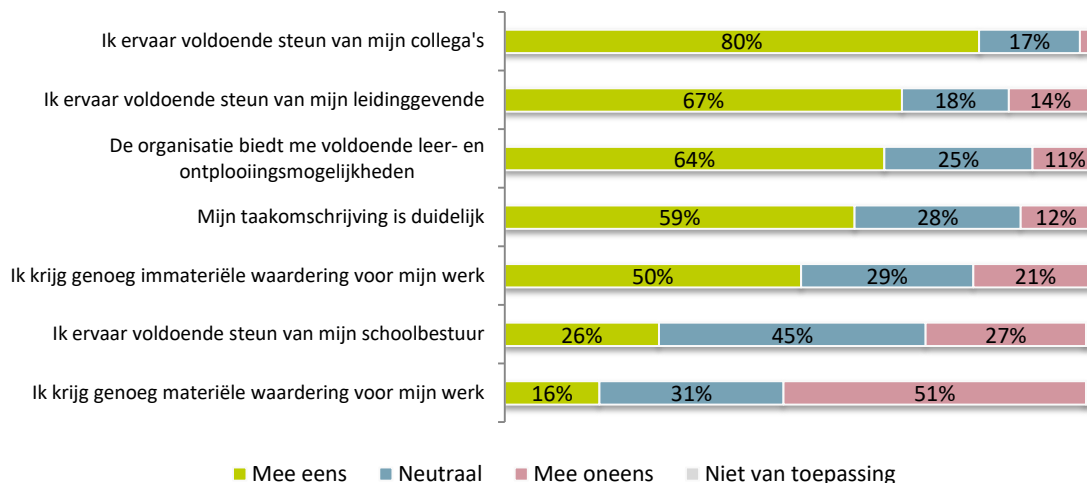

Te veel taken, extra werkzaamheden en het halen van hoge opbrengsten zijn het meest door respondenten in het regulier basisonderwijs aangevinkt. In het speciaal basisonderwijs en speciaal onderwijs staat uitval van collega's bovenaan als het gaat om meest werkdrukverhogende aspecten. In het speciaal basisonderwijs worden problemen met ICT relatief vaak als werkdrukverhogend ervaren.

8.2 Ervaren steun en waardering

Aanvullend is gevraagd of leerkrachten en intern begeleiders zich voldoende gesteund en gewaardeerd voelen.

Figuur 8.3 Steun en waardering (totaal, N=369)

De meeste respondenten ervaren voldoende steun van collega's en leidinggevenden. Dit geldt in mindere mate voor steun vanuit het schoolbestuur: ongeveer een kwart vindt deze steun voldoende, eveneens een kwart vindt dit onvoldoende. De helft van de leerkrachten en intern begeleiders vindt dat zij genoeg immateriële waardering voor het werk krijgt. Daarentegen vindt eveneens de helft van de respondenten de materiële waardering onvoldoende.

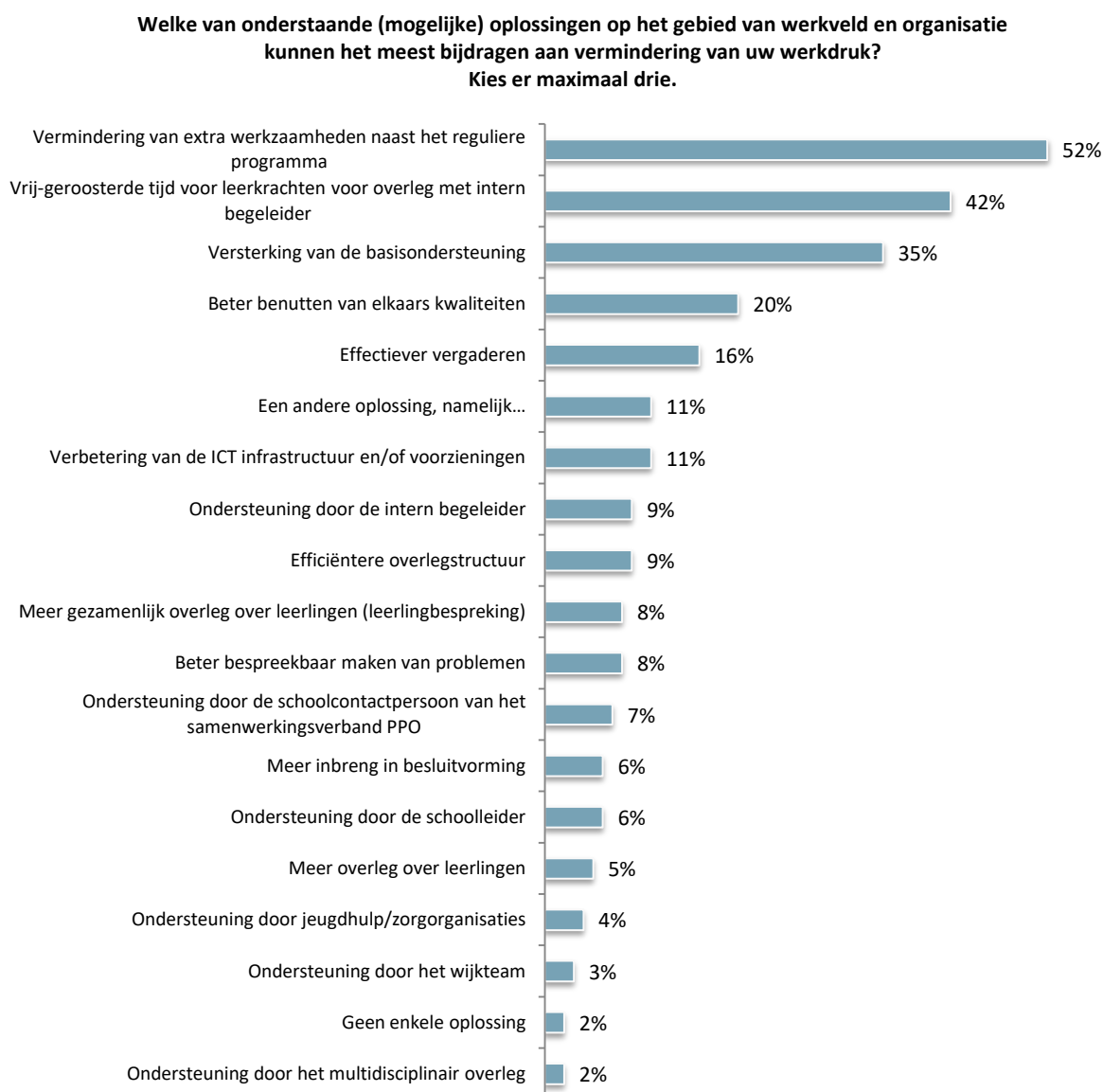
Intern begeleiders zijn iets positiever dan leerkrachten over de mogelijkheden om zich verder te ontwikkelen en over de immateriële waardering en de steun vanuit leidinggevenden en schoolbestuur. Respondenten in het speciaal basisonderwijs en speciaal onderwijs zijn positiever over de immateriële waardering dan respondenten in het regulier basisonderwijs. Respondenten in het speciaal onderwijs voelen zich meer gesteund door collega's en leidinggevenden, maar minder door het schoolbestuur dan andere respondenten.

Bij de vragen over steun en waardering kon een toelichting worden gegeven. Respondenten geven aan dat ze meer waardering vanuit de maatschappij en de ouders zouden willen voor het vak van leerkracht. Ten aanzien van de taakomschrijving wordt aangegeven dat deze wel duidelijk is, maar dat niet alle taken in het takenpakket passen.

8.3 Oplossingen voor werkdruk op het gebied van werkveld en organisatie

Welke oplossingen zien leerkrachten en intern begeleiders voor de ervaren werkdruk op het gebied van werkveld en organisatie?

Figuur 8.4 Vermindering van werkdruk op het gebied van werkveld en organisatie (totaal, N=359) (meerdere antwoorden mogelijk)

De meeste respondenten denken dat het terugbrengen van het aantal extra werkzaamheden naast het reguliere programma zal helpen om de ervaren werkdruk te verlagen. Dit geldt vooral voor leerkrachten in het regulier basisonderwijs. Daarnaast kan vrijroosteren voor overleg met de intern begeleider (vooral in het regulier basisonderwijs) werkdruk verminderen. Dit is meer aangevinkt door intern begeleiders dan door leerkrachten. Ook versterking van de basisondersteuning wordt, zowel door leerkrachten als door intern begeleiders in het regulier en speciaal basisonderwijs, vaak genoemd als

oplossing. Ondersteuning door de intern begeleider is uiteraard vaker door leerkrachten aangevinkt. Het beter benutten van elkaars kwaliteiten is vooral door respondenten in het speciaal basisonderwijs aangevinkt. Voor de intern begeleiders is ondersteuning door de schoolcontactpersoon van het samenwerkingsverband belangrijker dan voor de leerkrachten. Een klein deel van de respondenten (11%) noemt andere oplossingen om de werkdruk op dit gebied te verlagen. Het gaat voornamelijk om meer handen in de klas, meer mensen aanstellen en meer tijd/uren. In de toelichting wordt wederom genoemd dat men meer had willen aanvinken dan drie opties. Ook benadrukt men weer dat er minder extra activiteiten buiten het lesgeven zouden moeten plaatsvinden.

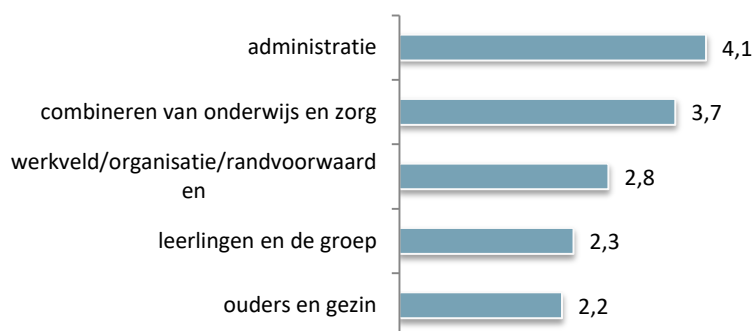
9 Werkdruk, energie en tips

In het voorgaande zijn verschillende thema's of situaties waarin werkdruk zich kan voordoen nader bekeken. Het is ook interessant om na te gaan waar of wanneer werkdruk het meest wordt ervaren. In het kader van het vinden van oplossingen is aan het slot van de enquête gevraagd waar leerkrachten en intern begeleiders energie van krijgen. Ook geven zij een aantal concrete tips om werkdruk in relatie tot passend onderwijs te verminderen.

9.1 Indeling thema's naar meest ervaren werkdruk

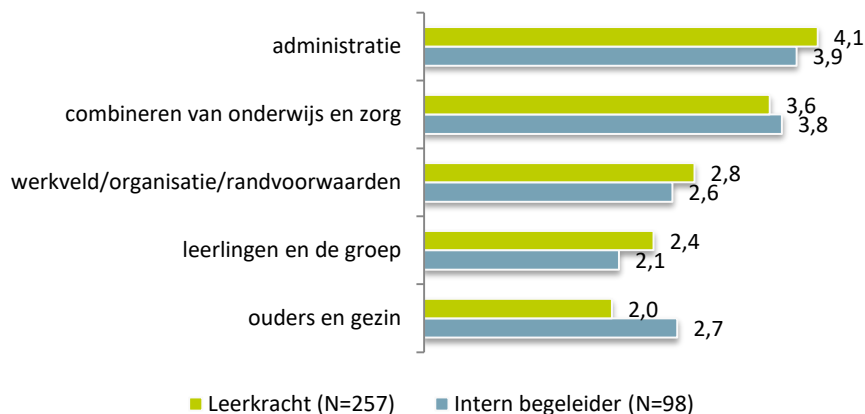
Aan de respondenten is gevraagd om de vijf verschillende thema's waar zij vragen over hebben beantwoord, in te delen naar ervaren werkdruk. Figuur 9.1 laat zien dat het thema administratie op nummer één staat, op de voet gevolgd door de werkdrukverhogende aspecten in de combinatie van onderwijs en zorg.

Figuur 9.1 Gemiddelde ervaren werkdruk per thema (1 = minste werkdruk, 5 = meeste werkdruk) (totaal, N=355)

Een opvallend verschil tussen leerkrachten en intern begeleiders betreft het thema ouders en gezin. Voor intern begeleiders staat dit thema op de derde in plaats van op de laatste plaats (zie figuur 9.2).

Figuur 9.2 Gemiddelde ervaren werkdruk per thema (1 = minste werkdruk, 5 = meeste werkdruk) (naar functie)

9.2 Nieuwe energie en concrete tips

Naast de per thema aangevinkte oplossingsrichtingen, is aan het einde van de enquête ook gevraagd waar respondenten energie van krijgen. Tevens heeft een aantal van hen concrete tips gegeven om werkdruk te verminderen. Er is expliciet gevraagd naar tips in relatie tot passend onderwijs.

Waarvan krijgt u energie in uw werk?

Deze vraag is door 355 respondenten beantwoord. Vrijwel unaniem noemen zij het werken met kinderen/leerlingen, gevolgd door werken met fijne collega's en contacten met ouders. Intern begeleiders noemen wat vaker het begeleiden van collega's en zien dat ze daardoor groeien. Een aantal citaten ter illustratie:

'De lachjes en leuke dingen in de klassen. De toewijding van kinderen wanneer ze voor iets willen gaan.'

'Een kind dat huppelend door school gaat, omdat het net een complimentje heeft gehad.'

'Kinderen die vooruitgang bespeuren bij zichzelf. Vrolijk worden van een activiteit die ze doen. Een veilige sfeer in je groep.'

'Als ik zie dat de kinderen blij naar school komen, zin hebben in de dag en vervolgens sprongen maken in hun ontwikkeling.'

'Als ik buiten de groep om eens wat administratie of voorbereiding kan doen terwijl een andere leerkracht de groep overneemt. Niet alleen geeft dit rust in tijd, maar ook even mentaal, want een ander leert jouw probleemkinderen ook kennen en jij hebt even een afstand van die leerlingen.'

'Als een leerling die 'net niet regulier' of met een handicap toch binnen de groep gehouden kan worden.'

'Als ik een ouder kan horen en daardoor zie dat het oplucht.'

'Als ik kan bijdragen aan een goede oplossing.'

'Als ouders die ik gehoord en ondersteund heb later zeggen hoe fijn dat was en hoe het er nu voor staat.'

'Als leerlingen een goed resultaat halen.'

'Als leerlingen groeien in gedrag.'

'Van positieve ondersteuning van mijn collega's. Dat wordt te weinig gedaan. Met elkaar praten en elkaar ondersteunen. Dit gebeurt soms tijdens de studiedagen maar summier. Er is te veel nadruk op het stukje prestatie van de kinderen in plaats van hoe staan wij er nu voor met elkaar en hoe kunnen we elkaar ondersteunen.'

Concrete tips in relatie tot passend onderwijs ter vermindering van werkdruk

Er zijn 142 leerkrachten en 56 intern begeleiders die de moeite hebben genomen om tips te geven. Het meest genoemd (bijna 25%): 'meer handen in de klas'. Het gaat daarbij zowel om onderwijsassistenten als vakdocenten/specialisten zodat de leerkracht zelf even tijd heeft voor andere zaken.

Andere veelgenoemde tips zijn betere en snellere indicatiestelling en doorverwijzing, kleinere groepen en minder administratie. Een aantal respondenten (5%) pleit voor afschaffing van het passend onderwijs en zou graag 'teruggaan naar vroeger', maar dit is geen grote groep.

10 Samenvatting en conclusies

Op basis van de voorgaande hoofdstukken wordt hieronder samenvattend weergegeven in hoeverre leerkrachten en intern begeleiders in het primair onderwijs werkdruk ervaren en wanneer of waarbij deze werkdruk zich het meeste voordoet. Vervolgens komen de factoren die volgens de respondenten een rol spelen bij het ontstaan van werkdruk aan bod. Het hoofdstuk sluit af met oplossingsrichtingen voor vermindering van werkdruk in het primair onderwijs.

Veel leerkrachten en intern begeleiders ervaren doorgaans een hoge werkdruk

Veel leerkrachten en intern begeleiders geven aan dat zij doorgaans een verhoogde werkdruk ervaren (bijna twee derde van hen scoort werkdruk als een 8 of hoger op een schaal van 1-10). Zij hebben daardoor regelmatig het gevoel tekort te schieten. Ruim een derde van de respondenten heeft bovendien het gevoel geen invloed op de ervaren werkdruk uit te kunnen oefenen.

Werkdruk komt vooral voor bij administratieve taken en in de combinatie onderwijs-zorg

Werkdruk komt in verschillende situaties voor waarbij opvalt dat met name zaken rond administratie en rond het combineren van onderwijs en zorg veel werkdruk kunnen veroorzaken. Binnen de andere thema's wordt óók werkdruk ervaren, maar naar verhouding in mindere mate. Binnen elk thema speelt passend onderwijs en de aansluiting met jeugdhulp in meer of mindere mate een rol.

Er zijn verschillende werkdrukverhogende factoren

De verschillende kanten van het werk brengen verschillende soorten druk met zich mee. Respondenten ervaren tijdsdruk maar voelen bijvoorbeeld ook 'druk' als het gaat om het omgaan met gedragsproblemen of als hulp voor een leerling te lang op zich laat wachten. Het gevoel 'alles tegelijk' of 'alles alleen' te moeten doen speelt ook een rol. Hieronder worden de belangrijkste werkdrukverhogende aspecten per thema weergegeven.

Leerlingen en lesgeven

Ruim vier vijfde van de respondenten (82%) ervaart een toename van het aantal zorgleerlingen zonder indicatie. Ook hebben veel respondenten de indruk dat er de laatste jaren meer leerlingen met concentratieproblemen (74%), externaliserende gedragsproblemen (69%), problemen in het gezin (64%) en leerlingen met leerproblemen (58%) op school zijn. In iets mindere mate, bemerken zij een toename van leerlingen met internaliserende gedragsproblemen (44%) en leerlingen met een meervoudige problematiek (39%).

De belangrijkste oorzaak voor deze ervaren toename is volgens de respondenten de invoering van passend onderwijs: hierdoor zouden leerlingen met een bepaalde problematiek volgens hen langer in het reguliere basisonderwijs blijven. Ook zouden er minder leerlingen worden doorverwezen naar het speciaal onderwijs, waardoor ze langer in het regulier of speciaal basisonderwijs zouden blijven. Andere veelgenoemde oorzaken zijn problemen in de thuissituatie, grotere klassen en de veranderende maatschappij.

Bijna vier vijfde van de respondenten (77%) ervaart het verdelen van de aandacht tussen leerlingen met verschillende ondersteuningsbehoeften als meest werkdrukverhogend bij het werken met leerlingen in een groep. De helft van de respondenten (50%) noemt te weinig handen in de klas en twee vijfde (40%) differentiëren op verschillende niveaus in didactische zin als meest werkdrukverhogend.

Ouders als samenwerkingspartner

Als het gaat om ouders dan worden het gebrek aan tijd om met ouders te praten en de communicatie met ouders die zelf problemen hebben op het gebied van gedrag/omgangsvormen (beiden 37%) als meest werkdrukverhogend ervaren. Ook communicatie met ouders die het Nederlands niet machtig zijn en verschil in visie tussen ouders en school met betrekking tot ondersteuningsbehoeften van het kind worden relatief vaak genoemd (28%) als werkdrukverhogend. Intern begeleiders ervaren vaker werkdruk op dit gebied dan leerkrachten.

Combinatie onderwijs en jeugdhulp

Als het gaat om werkdruk op het gebied van onderwijs en de aansluiting met jeugdhulp, dan ervaren veel respondenten de lange wachttijd voordat jeugdhulp of zorg kan worden ingezet als meest werkdrukverhogend (53%). Andere veelgenoemde aspecten zijn onvoldoende terugkoppeling van informatie (33%), onderwijs- zorgarrangementen die niet van de grond komen (28%), wisselende contactpersonen (26%) en leerlingen die te weinig jeugdhulp/-zorg ontvangen (25%).

Administratie

Als het gaat om ervaren werkdruk als gevolg van administratieve taken, dan is het schrijven van groepsplannen het meest werkdrukverhogend (41%), gevolgd door het opstellen van het ontwikkelingsperspectief en het schrijven van gespreksverslagen (beiden 27%). Het schrijven van groepsplannen wordt vooral door leerkrachten genoemd, terwijl intern begeleiders vooral het opstellen van het ontwikkelingsperspectief en het schrijven van een arrangementsaanvraag noemen.

Organisatie en randvoorwaarden

Zowel leerkrachten als intern begeleiders noemen te veel taken als meest werkdrukverhogend (51%), gevolgd door collega's die uitvallen (41%) en het werken onder tijdsruk (37%). Leerkrachten noemen vaker dan intern begeleiders, extra werkzaamheden naast het reguliere programma (zoals lentefeest en tandenpoetsles) en het behalen van een hoge opbrengst met de groep als werkdrukverhogende aspecten. De intern begeleiders voelen op hun beurt weer meer druk in verband met de beoordeling door de onderwijsinspectie. De meeste respondenten ervaren voldoende steun van collega's (80%) en hun leidinggevende (67%), maar dit geldt in mindere mate voor steun vanuit het schoolbestuur: ongeveer een kwart vindt deze steun voldoende. Dit laatste geldt met name voor de leerkrachten. Met betrekking tot de immateriële waardering is de helft van de respondenten tevreden (50%). Intern begeleiders zijn hier positiever over dan leerkrachten en respondenten in het speciaal (basis)onderwijs zijn hierover ook positiever dan hun collega's in het regulier basisonderwijs. Ongeveer de helft van de respondenten (51%) is ontevreden over de materiële waardering.

Welke oplossingsrichtingen zijn er?

- Als belangrijkste oplossing voor werkdruk bij *lesgeven aan de groep* wordt extra handen in de klas genoemd (69%), gevolgd door vermindering van de extra werkzaamheden naast het reguliere lesgeven (54%). Het gaat dan zowel om ondersteuning bij administratieve taken als bijvoorbeeld een vakleerkracht die een deel van de lessen overneemt of een onderwijsassistent.
- Als oplossing voor werkdruk op het gebied van de *samenwerking en omgang met ouders* wordt verreweg het meest meer tijd voor overleg met ouders genoemd (44%), gevolgd door het opstellen van gedragsregels voor ouders (33%). Bij dit laatste stelt één van de respondenten terecht de vraag hoe deze te handhaven.
- Jeugdhulp/-zorg die wordt uitgevoerd door een vast persoon in de school (42%) en een betere terugkoppeling van informatie vanuit het wijkteam, jeugdhulp of zorgorganisaties (36%) zouden de werkdruk die zich voordoet bij de *combinatie onderwijs-zorg* kunnen verminderen. Deze laatste oplossing wordt vooral door intern begeleiders genoemd.

- Om *administratieve taken* goed uit te kunnen voeren is volgens respondenten meer tijd nodig (48%). Ook zou een betere koppeling van verschillende systemen dubbel werk kunnen voorkomen (48%). Vooral leerkrachten hebben hier last van. Intern begeleiders hebben meer behoefte aan kortere formulieren en een goede administratieve afstemming met zorgpartners. Tevens zou een duidelijke verwachting vanuit de onderwijsinspectie met betrekking tot welke registraties wel en niet noodzakelijk zijn, de werkdruk kunnen verminderen (door 42% van de respondenten genoemd).
- Op het gebied van *organisatie en randvoorwaarden* geven de meeste respondenten aan dat het terugbrengen van het aantal extra werkzaamheden naast het reguliere programma zal helpen om de ervaren werkdruk te verlagen (52%). Dit geldt vooral voor leerkrachten in het reguliere basisonderwijs. Ook vrijroosting van leerkrachten voor overleg met de intern begeleiders kan de werkdruk verminderen. Intern begeleiders noemen dit vaker dan de leerkrachten zelf. Versterking van de basisondersteuning is de derde oplossing die door de respondenten het meest wordt genoemd om de werkdruk te verlagen.

De meest genoemde tip om de werkdruk *in relatie tot passend onderwijs* te verminderen is meer handen in de klas. Daarbij gaat het zowel om onderwijsassistenten als vakdocenten/specialisten zodat leerkracht zelf even tijd heeft voor andere zaken. Andere veelgenoemde tips zijn betere en snellere indicatiestelling en doorverwijzing, kleinere groepen en minder administratie.

Zowel leerkrachten als intern begeleiders merken dat zij energie krijgen van de kinderen en ook van de ouders. Vrolijkheid van de kinderen, vooruitgang in de ontwikkeling en tevreden ouders zorgen voor plezier in het werk.

11 Aanbevelingen

Een groot deel van de Rotterdamse leerkrachten en intern begeleiders in het primair onderwijs ervaart een verhoogde werkdruk. Uit het voorgaande blijkt dat werkdruk op verschillende manieren en in verschillende situaties wordt ervaren. Factoren als werken onder tijdsdruk en een gebrek aan handen in de klas kunnen de werkdruk verhogen. De vraag in hoeverre passend onderwijs en de aansluiting met jeugdhulp werkdrukverhogende aspecten met zich meebrengt, is niet gemakkelijk te beantwoorden. Duidelijk is dat de stelselwijzigingen veranderingen met zich mee hebben gebracht die invloed hebben op de ervaren werkdruk. Deze invloed speelt het meest bij de combinatie onderwijs-jeugdhulp/zorg omdat de verschillende systemen nog niet op elkaar zijn ingespeeld, maar is ook bij andere aspecten van het werk (zoals bijvoorbeeld administratie) goed merkbaar.

Een aantal respondenten wijst de komst van passend onderwijs aan als een belangrijke oorzaak van verhoogde werkdruk, doordat leerlingen met problemen vaker of langer in het regulier onderwijs zouden blijven. Een soortgelijke ervaring doet zich ook voor bij leerkrachten en intern begeleiders in het speciaal (basis)onderwijs. Zij ervaren een verzwaring van problematiek van leerlingen, waarbij externaliserende gedragsproblematiek als meest werkdrukverhogend wordt ervaren. Dit komt tevens naar voren in het rapport *'Passend onderwijs en de aansluiting met de jeugdhulp in Rotterdam'*.¹⁰ Zowel binnen het bao als het s(b)o ervaart men dat de casuïstiek de afgelopen jaren zwaarder is geworden. Dit wordt ondersteund door gegevens vanuit PPO waaruit blijkt dat zowel het aantal arrangementen voor extra onderwijsondersteuning in het regulier onderwijs als het aantal toelaatbaarheidsverklaringen voor het so is gestegen. Er lijkt dus een opwaartse druk te ontstaan waarbij in alle onderwijslagen een verzwaring wordt ervaren, terwijl de procentuele verdeling van Rotterdamse leerlingen over bao, sbo en so nauwelijks een verschuiving laat zien (zelfs een lichte stijging van het aantal so-leerlingen). Andere respondenten wijzen ook op de veranderde omgeving van leerlingen, zowel in de thuissituatie als breder in de maatschappij waardoor er meer van hen en ook van de school wordt gevraagd.

Uit de resultaten blijkt dat er mogelijkheden zijn als het gaat om het verminderen van werkdruk. Het gaat vaak om concrete zaken die direct de werkdruk kunnen verminderen en de moeite waard zijn om verder te verkennen. Hieronder volgt een driedeling van enkele aanbevelingen voor scholen, schoolbesturen en het samenwerkingsverband.

Aanbevelingen voor scholen

- Eén van de meest genoemde oplossingen voor werkdruk is 'extra handen in de klas'. Hoewel dit niet van de ene op de andere dag te realiseren is, liggen er mogelijk wel aanknopingspunten als het gaat om inzet van de middelen die het kabinet uittrekt voor werkdrukverlaging in het onderwijs. Denk daarbij bijvoorbeeld aan inzet van een vakleerkracht gym of muziek of het centraal beleggen van activiteiten als het organiseren van de sinterklaasviering etc.
- Uit het onderzoek blijkt dat de communicatie met ouders niet altijd even soepel verloopt. Het opstellen van gedragsregels, niet alleen voor kinderen maar óók voor ouders, kan steun geven. Schoolpersoneel kan er bovendien naar verwijzen in lastige situaties. Denk wel gezamenlijk na over de implementatie, hoe zorg je ervoor dat ouders zich er ook aan houden?

¹⁰

Kooij, D., Grinten, M. van der, Exalto, R., & Walraven, M. *Passend onderwijs en de aansluiting met de jeugdhulp in Rotterdam*. Utrecht: Oberon.

Aanbeveling voor besturen

- Uit het onderzoek blijkt dat bijna 1 op de 10 leerkrachten overweegt om een andere baan te zoeken vanwege de hoge werkdruk in het onderwijs. Dit is geen gewenste ontwikkeling in een toch al gespannen arbeidsmarkt. Ruim een kwart van de respondenten geeft bovendien aan onvoldoende steun vanuit het schoolbestuur te ervaren. Meer samenwerking en meer zichtbare en voelbare betrokkenheid vanuit het schoolbestuur kunnen mogelijk bijdragen aan oplossingen voor de ervaren werkdruk en de arbeidsproblematiek in het onderwijs.

Aanbevelingen voor het samenwerkingsverband

- Het is aan te bevelen het werkveld regelmatig van feitelijke gegevens over bijvoorbeeld leerlingstromen te voorzien. Dit kan voorkomen dat negatieve beeldvorming ten aanzien van passend onderwijs een eigen leven gaat leiden. Zorg ervoor dat deze gegevens op een heldere en aantrekkelijke manier gepresenteerd worden en neem ze bijvoorbeeld regelmatig op in de nieuwsbrief.
- Zorg voor heldere communicatie en consequent beleid (geen uitzonderingen maken) als het gaat om wettelijke verplichtingen en procedures met betrekking tot passend onderwijs (zoals bijvoorbeeld het opstellen van een ontwikkelingsperspectief).
- Betere, integrale samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp, kan werkdruk in beide werkvelden verminderen. Zorg voor goede, regionale afspraken. Maak werk van de lange wachttijden voor de jeugdzorg en trek als schoolbesturen hierbij gezamenlijk op. Ook is verbetering nodig in de afstemming tussen school en wijkteam/jeugdhulp. Door te werken met Kindkans zal administratieve afstemming in de toekomst waarschijnlijk eenvoudiger zijn.
- Experimenteren met jeugdzorg in de school (uitgevoerd door een vast persoon) lijkt een kansrijke ontwikkeling en zorgt ervoor dat professionals elkaar beter leren kennen en makkelijker kunnen vinden. Dit gebeurt ook al op kleine schaal in projecten zoals bijvoorbeeld KID.
- Werk aan verdere invulling van Actielijn 2 uit het ondersteuningsplan: 'Ouders worden als samenwerkingspartner optimaal betrokken', pijler Educatief partnerschap. Doelstelling van deze actielijn is het betrekken van ouders als gelijkwaardig samenwerkingspartner, om optimale omstandigheden te creëren voor de ontwikkeling en het leren van kinderen met een specifieke onderwijsbehoefte. Dit is van belang met betrekking tot de ervaren werkdruk in relatie tot de samenwerking of omgang met ouders. De uitkomsten van dit onderzoek zullen gedeeld en besproken worden met de ouderfunctionarissen van PPO Rotterdam, de ombudspersoon en de ondersteuningsplanraad (OPR).

Bijlage 1 Overzicht enquêtevragen werkdruk

Vragenlijst Werkdruk bij Rotterdamse leerkrachten en intern begeleiders in het primair onderwijs

Voor een goede interpretatie van de onderzoeksuitkomsten is het van belang naar enkele persoons- en schoolgebonden achtergrondkenmerken te vragen. Uw antwoorden worden vertrouwelijk verwerkt. Behalve de onderzoekers krijgt niemand te zien wat u heeft ingevuld. In rapportages worden individuele gegevens niet herkenbaar opgenomen.

Het Invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 20 minuten.

1. Op wat voor school werkt u?

Als u op scholen in meerdere sectoren werkt, kiest u de school waar u de meeste werkuren maakt.

- Een school voor regulier basisonderwijs
 Een school voor speciaal basisonderwijs
 Een school voor speciaal onderwijs

2. Mijn hoofdfunctie/hoofdtak op deze school is (dit is de functie/taak waarin u de meeste werkuren maakt):

- Leerkracht
 Intern begeleider

Het is belangrijk dat u de vervolgvragen met deze school en deze functie in gedachten beantwoordt.

3. Deze school, waar ik (het meeste aantal uren) werk, staat in:

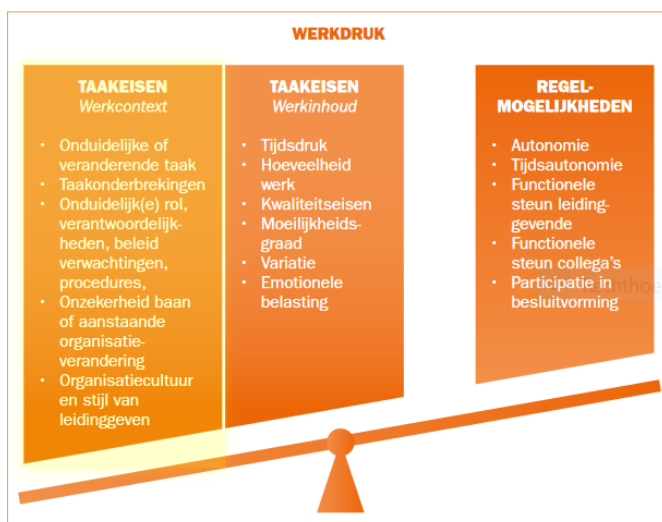
- Hoogvliet Pernis
 Charlois
 Feijenoord
 IJsselmonde
 Prins Alexander
 Delfshaven
 Kralingen-Crooswijk
 Hillegersberg / Overschie / Schiebroek

4. Hoeveel jaren ervaring heeft u in uw huidige hoofdfunctie/hoofdtak? Graag invullen als geheel getal. Als u minder dan 1 jaar ervaring heeft in uw huidige hoofdfunctie/hoofdtak, dan kunt u hier 1 invullen.

5. Kunt u de leeftijdscategorie van de leerlingen van de groep waaraan u (het meest) lesgeeft aanvinken?

Leerlingen van:	Tot en met:
☐ 3 jaar	☐ 3 jaar
☐ 4 jaar	☐ 4 jaar
☐ 5 jaar	☐ 5 jaar
☐ 6 jaar	☐ 6 jaar
☐ 7 jaar	☐ 7 jaar
☐ 8 jaar	☐ 8 jaar
☐ 9 jaar	☐ 9 jaar
☐ 10 jaar	☐ 10 jaar
☐ 11 jaar	☐ 11 jaar
☐ 12 jaar	☐ 12 jaar
☐ 13 jaar	☐ 13 jaar
☐ 14 jaar	☐ 14 jaar

6. Werkdruk is een situatie van *disbalans* tussen dat wat het werk van een persoon vraagt en de mogelijkheden die men heeft om het werk goed uit te voeren (zie ook het plaatje, Bron: TNO).

Kunt u aangeven hoeveel werkdruk u over het algemeen in uw huidige hoofdfunctie/hoofdtak ervaart? (Gebruik hiervoor het schuifje)

1 staat voor: 'Ik ervaar doorgaans weinig tot geen werkdruk'
10 staat voor: 'Ik ervaar doorgaans zeer veel werkdruk'

7. Maak de volgende zin met het voor u meest passende gedeelte af:
De werkdruk die ik over het algemeen ervaar....
- ... stimuleert me het werk goed en binnen de tijd te doen
- ... geeft me regelmatig het gevoel dat ik tekort schiet
- ... heeft ertoe geleid dat ik het plezier in mijn werk grotendeels ben verloren
- ... is zodanig groot dat ik overweeg om een andere baan te zoeken
- weet niet/geen mening

8. Vul hieronder in wat voor u van toepassing is:

	Ja	Nee	Gedeeltelijk	Weet ik niet
Heeft u het gevoel zelf invloed uit te kunnen oefenen op de werkdruk die u ervaart?				
Voelt u zich voldoende bekwaam (persoonlijke opleiding, ervaring en houding) om uw huidige functie uit te oefenen?				
Voelt u zich voldoende toegerust (mogelijkheden en middelen vanuit school/schoolbestuur/samenwerkingsverband) om uw huidige functie uit te oefenen?				

De volgende vragen gaan over leerlingen en de groep (bao)

9. Vink in onderstaande lijst de aspecten aan die op uw situatie van toepassing zijn.
Als het gaat om leerlingen waar ik mee werk, zie ik de laatste twee á drie jaar

- ik werk nog niet zo lang
- géén toename van het aantal leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte
- een toename van het aantal leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte zonder indicatie
- een toename van het aantal leerlingen met een fysieke beperking
- een toename van het aantal leerlingen met leerproblemen
- een toename van het aantal leerlingen met een verstandelijke beperking
- een toename van het aantal leerlingen met gedragsproblemen - externaliserend
- een toename van het aantal leerlingen met gedragsproblemen - internaliserend
- een toename van het aantal leerlingen met meervoudige problematiek
- een toename van het aantal leerlingen met concentratieproblemen
- een toename van het aantal leerlingen waarbij sprake is van problemen in het gezin

10. U heeft aangegeven dat u te maken heeft met een toename van het aantal leerlingen met een bepaalde problematiek. Kunt u aangeven waardoor deze toename wordt veroorzaakt?

- Ja, door...
- Nee, dat weet ik niet

11. Ervaart u één of meerdere van de eerder genoemde toenames als werkdrukverhogend?

- Ja
- Nee

12. Welke van de door u aangevinkte situaties ervaart u op dit moment als het meest werkdrukverhogend?

Kies er maximaal drie

- een toename van het aantal leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte zonder indicatie
- een toename van het aantal leerlingen met een fysieke beperking
- een toename van het aantal leerlingen met leerproblemen
- een toename van het aantal leerlingen met een verstandelijke beperking
- een toename van het aantal leerlingen met gedragsproblemen - externaliserend
- een toename van het aantal leerlingen met gedragsproblemen - internaliserend
- een toename van het aantal leerlingen met meervoudige problematiek
- een toename van het aantal leerlingen met concentratieproblemen
- een toename van het aantal leerlingen waarbij sprake is van problemen in het gezin

13. Ruimte voor toelichting...

De volgende vragen gaan over leerlingen en de groep (sbo, so)

14. Vink in onderstaande lijst de aspecten aan die op uw situatie van toepassing zijn.
Als het gaat om leerlingen waar ik mee werk, zie ik de laatste twee á drie jaar

- ik werk nog niet zo lang
- géén verzwarende van problematiek
- verzwarende van concentratieproblemen
- verzwarende van gezinsproblematiek
- verzwarende van fysieke problematiek
- verzwarende van leerproblematiek
- verzwarende van gedragsproblematiek - externaliserend
- verzwarende van gedragsproblematiek – internaliserend
- verzwarende van verstandelijke problematiek
- verzwarende van meervoudige problematiek

15. U heeft aangegeven dat u te maken heeft met een verzwarende van bepaalde problematiek bij leerlingen. Kunt u aangeven waardoor deze verzwarende wordt veroorzaakt?

- Ja, door...
- Nee, dat weet ik niet

16. Ervaart u één of meerdere van de eerder genoemde verzwarende als werkdrukverhogend?

- Ja
- Nee

17. Welke van de door u aangevinkte verzwarende ervaart u op dit moment als het meest werkdrukverhogend?

Kies er maximaal drie

- verzwarende van concentratieproblemen
- verzwarende van gezinsproblematiek
- verzwarende van fysieke problematiek
- verzwarende van leerproblematiek
- verzwarende van gedragsproblematiek - externaliserend
- verzwarende van gedragsproblematiek – internaliserend
- verzwarende van verstandelijke problematiek
- verzwarende van meervoudige problematiek

18. Ruimte voor toelichting...

19. Als het gaat om de groep, welke van onderstaande aspecten ervaart u op dit moment als het meest werkdrukverhogend?

Kies er maximaal drie

- Aandacht verdelen tussen leerlingen met verschillende ondersteuningsbehoeften
- Differentiëren op verschillende niveaus in didactische zin
- Klassenmanagement in pedagogisch zin
- Te grote groep, namelijk
- Groeps grootte die niet overeenkomt met zorgzwaarte (aantal en typen ondersteuningsbehoeften)
- Te weinig handen in de klas
- Onveilige sfeer in de groep
- Een ander aspect, namelijk....
- Geen enkel aspect

20. Ruimte voor toelichting.....

21. Welke van onderstaande (mogelijke) oplossingen op het gebied van de groep kunnen het meest bijdragen aan vermindering van uw werkdruk?

Kies er maximaal drie.

- Een time-out mogelijkheid, zodat leerlingen even uit de groep kunnen
- Extra handen in de klas, bijvoorbeeld in de vorm van onderwijsassistenten
- Informatie of bijscholing met betrekking tot gedragsproblematiek/leerproblematiek/specifieke diagnoses
- Jeugdhulp in de school
- Kleinere groep
- Groepsgrootte (beter) afgestemd op zorgzwaarte (aantal en typen ondersteuningsbehoeften)
- Coaching door of samenwerking met een collega met specifieke expertise
- Meer tijd en mogelijkheden voor preventie van problemen bij leerlingen
- Meer mogelijkheden voor crisisvoorziening/interventie
- Meer aandacht voor het creëren van een veilige sfeer in de klas
- Vermindering van extra werkzaamheden naast het reguliere programma
- Meer mogelijkheden om buiten de klas met het kind te kunnen werken (bijvoorbeeld door een RT-er)
- Een andere oplossing, namelijk.....
- Geen enkele oplossing

22. Ruimte voor toelichting.....

.....

De volgende vragen gaan over administratieve werkzaamheden

23. Vink in onderstaande lijst de administratieve werkzaamheden aan die u uitvoert.

- Toetsgegevens invoeren
- Toetsgegevens analyseren
- Observatielijsten sociaal-emotionele ontwikkeling invullen en invoeren
- Groepsplannen schrijven
- Groepsplannen evalueren
- Individuele handelingsplannen schrijven
- Individuele handelingsplannen evalueren
- Gespreksverslagen schrijven
- Ontwikkelingsperspectief (OPP) opstellen
- Ontwikkelingsperspectief (OPP) evalueren
- Arrangementsaanvraag extra ondersteuning
- Administratieve afstemming met het wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisaties
- Toelaatbaarheidsverklaring s(b)o aanvragen
- Schoolondersteuningsprofiel (SOP) schrijven
- Andere administratieve werkzaamheden, namelijk ...

24. Ruimte voor toelichting.....

25. Ervaart u één of meerdere van bovenstaande aspecten als werkdrukverhogend?

- Ja
- Nee

26. Welke van de door u aangevinkte administratieve werkzaamheden ervaart u op dit moment als het meest werkdrukverhogend?

Kies er maximaal drie

- Toetsgegevens invoeren
- Toetsgegevens analyseren
- Observatielijsten sociaal-emotionele ontwikkeling invullen en invoeren
- Groepsplannen schrijven
- Groepsplannen evalueren
- Individuele handelingsplannen schrijven
- Individuele handelingsplannen evalueren
- Gespreksverslagen schrijven
- Ontwikkelingsperspectief (OPP) opstellen
- Ontwikkelingsperspectief (OPP) evalueren
- Arrangementsaanvraag extra ondersteuning
- Administratieve afstemming met het wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisaties
- Toelaatbaarheidsverklaring s(b)o aanvragen
- Schoolondersteuningsprofiel (SOP) schrijven
- Andere administratieve werkzaamheden, namelijk ...

27. Ruimte voor toelichting.....

28. Welke van onderstaande (mogelijke) oplossingen op het gebied van administratie kunnen het meest bijdragen aan vermindering van uw werkdruk?

Kies er maximaal drie

- Minder papieren administratie (meer digitaal)
- Minder dubbel werk in administratie (koppeling tussen systemen)
- Duidelijke keuze van school in wat wel en niet geadmistreerd moet worden
- Duidelijke verwachting vanuit Inspectie van het Onderwijs welke registraties zij verwachten van scholen/leerkrachten
- Minder wisselingen in wat er aan administratie verwacht wordt van leraren
- Betere ICT infrastructuur en/of voorzieningen
- Beter inzicht in het verloop van procedures
- Administratieve afstemming met wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisaties makkelijker organiseren
- Kortere formulieren
- Duidelijkere formulieren
- Makkelijker vindbare formulieren
- Betere formats voor plannen en verslagen
- Meer tijd om de administratie goed te kunnen uitvoeren
- Extra ondersteuning bij de administratie
- Duidelijke rolverdeling in wat de intern begeleider en wat de leerkrachten aan administratieve werkzaamheden doen
- Een andere oplossing, namelijk.....
- Geen enkele oplossing

29. Ruimte voor toelichting.....

30. Wilt u van onderstaande stellingen aangeven in hoeverre u het ermee eens bent?

	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens	N.v.t.
Procedures rond de toelaatbaarheid van leerlingen tot so en sbo zijn duidelijk						
Procedures rond terugplaatsing vanuit so en sbo zijn duidelijk						
Procedures rond arrangementsaanvragen zijn duidelijk						
Procedures rond het opstellen van een ontwikkelingsperspectief zijn duidelijk						
Procedures rond doorverwijzing van leerlingen vanuit so naar een andere setting dan regulier onderwijs zijn duidelijk						

31. Ruimte voor toelichting:.....

De volgende vragen gaan over ouders

32. Als het gaat om ouders, welke van onderstaande aspecten ervaart u op dit moment als het meest werkdrukverhogend?

Kies er maximaal drie

- Gebrek aan tijd om met ouders over hun kind te praten
- Gevoel van onveiligheid in omgang met ouders
- Communicatie met ouders die de Nederlandse taal onvoldoende beheersen
- Communicatie met ouders die zelf problemen hebben op het gebied van gedrag/omgangsvormen
- Verschil in visie tussen ouders en school bij overgang naar een andere (speciale) basisschool
- Verschil in visie tussen ouders en school bij overgang primair naar voortgezet onderwijs
- Verschil in visie tussen ouders en school m.b.t. inzet extra ondersteuning / passend arrangement
- Verschil in visie tussen ouders en school m.b.t. wat de ondersteuningsbehoeften van het kind zijn
- Moeite met toestemming krijgen van ouders voor het handelingsdeel van het OPP
- Een ander aspect, namelijk.....
- Geen enkel aspect

33. Ruimte voor toelichting:.....

34. Welke van onderstaande (mogelijke) oplossingen op het gebied van ouders kunnen het meest bijdragen aan vermindering van uw werkdruk?

Kies er maximaal drie

- Inzet van een ouderfunctionaris
- Training communiceren met ouders (dialooggerichte communicatie)
- Meer tijd voor overleg met ouders
- Gedragsregels voor ouders
- Inzet van een tolk/tolktelefoon
- Ondersteuning vanuit school (schoolleider of intern begeleider) bij communicatie met ouders
- Ondersteuning vanuit wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisaties bij communicatie met ouders
- Ondersteuning vanuit het samenwerkingsverband PPO bij communicatie met ouders
- Ondersteuning vanuit het multidisciplinair overleg bij communicatie met ouders
- Een andere oplossing, namelijk.....
- Geen enkele oplossing

35. Ruimte voor toelichting:.....

De volgende vragen gaan over onderwijs en jeugdhulp

36. Als het gaat om onderwijs en jeugdhulp, welke van onderstaande aspecten ervaart u op dit moment als het meest werkdruk-verhogend?

Kies er maximaal drie

- Onderwijs-zorgarrangementen die niet van de grond komen
- Onvoldoende terugkoppeling van informatie vanuit bij de leerling betrokken wijkteam/jeugdhulpverlener/zorgprofessional
- Onduidelijke taakverdeling tussen onderwijs en jeugdhulp/zorgorganisatie
- Onduidelijke regie bij combinatie van onderwijs en jeugdhulp/zorg
- Aansluitproblemen van wijkteam bij schoolcontext
- Lange wachttijd voordat jeugdhulp/zorg daadwerkelijk kan worden ingezet
- Wisselende contactpersonen binnen wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisatie
- Leerlingen die te weinig jeugdhulp/zorg ontvangen
- Een ander aspect, namelijk...
- Geen enkel aspect

37. Ruimte voor toelichting:.....

38. Welke van onderstaande (mogelijke) oplossingen op het gebied van onderwijs en jeugdhulp, kunnen het meest bijdragen aan vermindering van uw werkdruk?

Kies er maximaal drie

- Jeugdhulp/zorg in de school uitgevoerd door een vast persoon
- Concrete afspraken met het wijkteam
- Meer of betere ondersteuning door het multidisciplinair overleg op school
- Verbetering van de integrale samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp/zorgorganisaties
- Verbetering van de communicatie met wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisaties door elkaar beter te leren kennen
- Beter terugkoppeling van informatie vanuit wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisaties
- Meer inzicht in verloop van procedures rond inzet jeugdhulp/zorg
- Afstemming wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisaties makkelijker organiseren
- Helderheid over taken en verantwoordelijkheden als het gaat om onderwijs en jeugdhulp/zorg
- Helderheid in wie regie voert als het gaat om onderwijs en jeugdhulp/zorg (1 kind 1 plan)
- Een andere oplossing, namelijk....
- Geen enkele oplossing

39. Ruimte voor toelichting:.....

De volgende vragen gaan over het werkveld en de organisatie

40. Als het gaat om het werkveld en de organisatie, welke van onderstaande aspecten ervaart u op dit moment als het meest werkdrukverhogend?

Kies er maximaal drie

- Onderwijsvernieuwingen
- Collega's die uitvallen
- Werken onder tijdsdruk
- Personeelwisselingen
- Problemen met ICT
- Beoordeling door de Inspectie van het Onderwijs
- De hoge opbrengst die ik met mijn groep moet halen
- Taken uitvoeren waarvoor ik niet ben opgeleid
- Te veel taken
- Extra werkzaamheden naast het reguliere programma, zoals lentefeest en tandenpoetsles
- Een ander aspect, namelijk.....
- Geen enkel aspect

41. Ruimte voor toelichting:.....

42. Welke van onderstaande (mogelijke) oplossingen op het gebied van werkveld en organisatie, kunnen het meest bijdragen aan vermindering van uw werkdruk?

Kies er maximaal drie

- Versterking van de basisondersteuning
- Ondersteuning door de intern begeleider
- Ondersteuning door de schoolleider
- Ondersteuning door het multidisciplinair overleg
- Ondersteuning door de schoolcontactpersoon van het samenwerkingsverband PPO
- Ondersteuning door het wijkteam
- Ondersteuning door jeugdhulp/zorgorganisaties
- Beter bespreekbaar maken van problemen
- Effectiever vergaderen
- Efficiëntere overlegstructuur
- Meer overleg over leerlingen
- Vrij-geroosterde tijd voor leerkrachten voor overleg met intern begeleider
- Meer gezamenlijk overleg over leerlingen (leerlingbespreking)
- Verbetering van de ICT infrastructuur en/of voorzieningen
- Meer inbreng in besluitvorming
- Beter benutten van elkaars kwaliteiten
- Vermindering van extra werkzaamheden naast het reguliere programma
- Een andere oplossing, namelijk.....
- Geen enkele oplossing

43. Ruimte voor toelichting:.....

44. Wilt u van onderstaande stellingen aangeven in hoeverre u het ermee eens bent?

	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	N.v.t.
Ik ervaar voldoende steun van mijn schoolbestuur				
Ik ervaar voldoende steun van mijn leidinggevende				
Ik ervaar voldoende steun van mijn collega's				
Ik krijg genoeg immateriële waardering voor mijn werk				
Ik krijg genoeg materiële waardering voor mijn werk				
De organisatie biedt me voldoende leer- en ontplooiingsmogelijkheden				
Mijn taakomschrijving is duidelijk				

45. Ruimte voor toelichting:.....

46. Waarvan krijgt u energie in uw werk?

47. Deel onderstaande thema's in op volgorde van de meeste naar de minste werkdruk, door de thema's te slepen naar het juiste vak.

1 staat voor: meeste werkdruk

5 staat voor: minste werkdruk

Leerlingen en de groep

Administratie

Combineren van onderwijs en zorg

Ouders en gezin

Werkveld/organisatie/randvoorwaarden

48. Heeft u nog concrete tips in relatie tot passend onderwijs ter vermindering van werkdruk?

Ja, namelijk: ...

Nee

49. We verwerken de gegevens van alle scholen tot één totaalrapport. Daarnaast willen we ook graag meer inzicht in de resultaten per schoolbestuur.

Bent u akkoord met het verwerken van uw antwoorden in een geanonimiseerde deelrapportage op het niveau van het schoolbestuur?

Ja

Nee

50. Het schoolbestuur waar mijn school onder valt is:

De Kralingsche school
Gereformeerd Primair Onderwijs West-Nederland (VGPO-WN)
Rotterdamse Vereniging voor Katholiek Onderwijs (RVKO)
Bestuur Openbaar Onderwijs Rotterdam (BOOR)
Cosmicus Onderwijs
Hindoe Onderwijs Nederland (SHON)
St Islamitisch Primair Onderwijs Rijnmond (SIPOR)
Kind en Onderwijs Rotterdam
St Protestants Christelijk Onderwijs Hillegersberg Schiebroek (SPCOHS)
St Rotterdamse Schoolvereniging (RSV)
St van Brienoordschool
Interconfessioneel Onderwijs te Rotterdam eo (ICBO)
Protestants-Christelijk Basis- en Orthopedagogisch Onderwijs (PCBO)
Samenwerkende Vrijescholen Zuid-Holland (SVZH)
De Rotterdamse Montessorischool
De Van Oldenbarneveltschool
Montessorischool Kralingen
Martinusstichting voor so en vso
Yulius Onderwijs
Horizon Jeugdzorg en Speciaal Onderwijs
Anders, namelijk....

51. Heeft u nog opmerkingen?

Ja, namelijk: ...

Nee

52. Wilt u graag een terugkoppeling van de resultaten van deze enquête ontvangen?

Ja, mijn e-mailadres is.....

Nee

Bijlage 2 Tabellenboek werkdruk

1. Algemene ervaring werkdruk

Tabel 1.1 Ervaren werkdruk totaal

De werkdruk die ik over het algemeen ervaar....	Totaal n = 438	
	%	aantal
.... stimuleert me het werk goed en binnen de tijd te doen	13%	57
.... geeft me regelmatig het gevoel dat ik tekort schiet	65%	286
.... heeft ertoe geleid dat ik het plezier in mijn werk grotendeels ben verloren	12%	53
.... is zodanig groot dat ik overweeg om een andere baan te zoeken	9%	38
Weet niet/geen mening	1%	4

Tabel 1.2 Ervaren werkdruk naar functie

De werkdruk die ik over het algemeen ervaar....	Leerkracht n = 328		Intern begeleider n = 110	
	%	aantal	%	aantal
.... stimuleert me het werk goed en binnen de tijd te doen	10%	32	23%	25
.... geeft me regelmatig het gevoel dat ik tekort schiet	65%	212	67%	74
.... heeft ertoe geleid dat ik het plezier in mijn werk grotendeels ben verloren	15%	49	4%	4
.... is zodanig groot dat ik overweeg om een andere baan te zoeken	9%	31	6%	7
Weet niet/geen mening	1%	4	0%	0

Tabel 1.3 Ervaren werkdruk naar schooltype

De werkdruk die ik over het algemeen ervaar....	Een school voor regulier basisonderwijs n = 392		Een school voor speciaal basisonderwijs n = 25		Een school voor speciaal onderwijs n = 21	
	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal
... stimuleert me het werk goed en binnen de tijd te doen	11%	45	20%	5	33%	7
... geeft me regelmatig het gevoel dat ik tekort schiet	65%	254	76%	19	62%	13
... heeft ertoe geleid dat ik het plezier in mijn werk grotendeels ben verloren	13%	52	0%	0	5%	1
... is zodanig groot dat ik overweeg om een andere baan te zoeken	10%	38	0%	0	0%	0
Weet niet/geen mening	1%	3	4%	1	0%	0

Tabel 1.4 Invloed, toerusting en bekwaamheid totaal

	Totaal n = 438			
	Ja	Nee	Gedeeltelijk	Weet ik niet
Heeft u het gevoel zelf invloed uit te kunnen oefenen op de werkdruk die u ervaart?	9%	36%	54%	1%
Voelt u zich voldoende bekwaam (persoonlijke opleiding, ervaring en houding) om uw huidige functie uit te oefenen?	89%	2%	10%	0%
Voelt u zich voldoende toegerust (mogelijkheden en middelen vanuit school/schoolbestuur/samenwerkingsverband) om uw huidige functie uit te oefenen?	38%	17%	43%	1%

Tabel 1.5 Invloed, toerusting en bekwaamheid naar functie

	Leerkracht n = 328				Intern begeleider n = 110			
	Ja	Nee	Gedeeltelijk	Weet ik niet	Ja	Nee	Gedeeltelijk	Weet ik niet
Heeft u het gevoel zelf invloed uit te kunnen oefenen op de werkdruk die u ervaart?	8%	39%	52%	1%	11%	27%	61%	1%
Voelt u zich voldoende bekwaam (persoonlijke opleiding, ervaring en houding) om uw huidige functie uit te oefenen?	88%	2%	10%	0%	90%	1%	9%	0%
Voelt u zich voldoende toegerust (mogelijkheden en middelen vanuit school/schoolbestuur/samenwerkingsverband) om uw huidige functie uit te oefenen?	34%	20%	45%	2%	53%	10%	37%	0%

Tabel 1.6 Invloed, toerusting en bekwaamheid naar schooltype

	Een school voor regulier basisonderwijs n = 392				Een school voor speciaal basisonderwijs n = 25				Een school voor speciaal onderwijs n = 21			
	Ja	Nee	Deels	Weet ik niet	Ja	Nee	Deels	Weet ik niet	Ja	Nee	Deels	Weet ik niet
Heeft u het gevoel zelf invloed uit te kunnen oefenen op de werkdruk die u ervaart?	7%	38%	55%	1%	20%	32%	44%	4%	33%	14%	52%	0%
Voelt u zich voldoende bekwaam (persoonlijke opleiding, ervaring en houding) om uw huidige functie uit te oefenen?	89%	2%	9%	0%	88%	0%	12%	0%	86%	0%	14%	0%
Voelt u zich voldoende toegerust (mogelijkheden en middelen vanuit school/schoolbestuur/samenwerkingsverband) om uw huidige functie uit te oefenen?	40%	17%	42%	1%	20%	24%	52%	4%	38%	10%	52%	0%

2. Leerlingen en lesgeven

Tabel 2.1 Leerlingen en de groep regulier onderwijs totaal

Als het gaat om leerlingen waar ik mee werk, zie ik de laatste twee à drie jaar:	Totaal n = 387
een toename van het aantal leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte zonder indicatie	82%
een toename van het aantal leerlingen met concentratieproblemen	74%
een toename van het aantal leerlingen met gedragsproblemen - externaliserend	69%
een toename van het aantal leerlingen waarbij sprake is van problemen in het gezin	64%
een toename van het aantal leerlingen met leerproblemen	58%
een toename van het aantal leerlingen met gedragsproblemen - internaliserend	44%
een toename van het aantal leerlingen met meervoudige problematiek	39%
ik werk nog niet zo lang	5%
een toename van het aantal leerlingen met een fysieke beperking	4%
een toename van het aantal leerlingen met een verstandelijke beperking	4%
géén toename van het aantal leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte	2%

Tabel 2.2 Leerlingen en de groep regulier onderwijs naar functie

Als het gaat om leerlingen waar ik mee werk, zie ik de laatste twee à drie jaar:	Leerkracht n =290	Intern begeleider n =97
een toename van het aantal leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte zonder indicatie	80%	89%
een toename van het aantal leerlingen met concentratieproblemen	75%	69%
een toename van het aantal leerlingen met gedragsproblemen - externaliserend	67%	74%
een toename van het aantal leerlingen met leerproblemen	59%	54%
een toename van het aantal leerlingen waarbij sprake is van problemen in het gezin	59%	76%
een toename van het aantal leerlingen met gedragsproblemen - internaliserend	43%	47%
een toename van het aantal leerlingen met meervoudige problematiek	38%	44%
ik werk nog niet zo lang	5%	6%
een toename van het aantal leerlingen met een fysieke beperking	4%	5%
een toename van het aantal leerlingen met een verstandelijke beperking	3%	7%
géén toename van het aantal leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte	2%	3%

Tabel 2.3 Leerlingen en de groep – werkdruk – regulier onderwijs totaal

Welke van de door u aangevinkte situaties ervaart u op dit moment als het meest werkdrukverhogend? Kies maximaal drie.	Totaal n = 335
een toename van het aantal leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte zonder indicatie	54%
een toename van het aantal leerlingen met gedragsproblemen - externaliserend	53%
een toename van het aantal leerlingen met concentratieproblemen	31%
een toename van het aantal leerlingen waarbij sprake is van problemen in het gezin	26%
een toename van het aantal leerlingen met leerproblemen	22%
een toename van het aantal leerlingen met meervoudige problematiek	20%
een toename van het aantal leerlingen met gedragsproblemen - internaliserend	10%
een toename van het aantal leerlingen met een verstandelijke beperking	1%
een toename van het aantal leerlingen met een fysieke beperking	0%

Tabel 2.4 Leerlingen en de groep – werkdruk – regulier onderwijs naar functie

Welke van de door u aangevinkte situaties ervaart u op dit moment als het meest werkdrukverhogend? Kies maximaal drie.	Leerkracht n =254	Intern begeleider n =81
een toename van het aantal leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte zonder indicatie	54%	54%
een toename van het aantal leerlingen met gedragsproblemen - externaliserend	50%	62%
een toename van het aantal leerlingen met concentratieproblemen	34%	22%
een toename van het aantal leerlingen met leerproblemen	24%	14%
een toename van het aantal leerlingen waarbij sprake is van problemen in het gezin	18%	49%
een toename van het aantal leerlingen met meervoudige problematiek	17%	28%
een toename van het aantal leerlingen met gedragsproblemen - internaliserend	13%	2%
een toename van het aantal leerlingen met een verstandelijke beperking	1%	0%
een toename van het aantal leerlingen met een fysieke beperking	0%	0%

Tabel 2.5. Leerlingen en de groep so en sbo totaal

Als het gaat om leerlingen waar ik mee werk, zie ik de laatste twee à drie jaar:	Totaal n = 46
externaliserend	78%
verzwaring van gezinsproblematiek	63%
verzwaring van concentratieproblemen	52%
verzwaring van meervoudige problematiek	50%
internaliserend	46%
verzwaring van leerproblematiek	43%
verzwaring van fysieke problematiek	13%
verzwaring van verstandelijke problematiek	13%
ik werk nog niet zo lang	9%
géén verzwaring van problematiek	2%

Tabel 2.6 Leerlingen en de groep so en sbo naar functie

Als het gaat om leerlingen waar ik mee werk, zie ik de laatste twee à drie jaar:	Leerkracht n =34	Intern begeleider n =12
verzwaring van gedragsproblematiek - externaliserend	79%	75%
verzwaring van gezinsproblematiek	59%	75%
verzwaring van concentratieproblemen	53%	50%
verzwaring van meervoudige problematiek	50%	50%
verzwaring van gedragsproblematiek - internaliserend	44%	50%
verzwaring van leerproblematiek	38%	58%
verzwaring van fysieke problematiek	15%	8%
ik werk nog niet zo lang	12%	0%
verzwaring van verstandelijke problematiek	9%	25%
géén verzwaring van problematiek	0%	8%

Tabel 2.7 Leerlingen en de groep so en sbo naar type school

Als het gaat om leerlingen waar ik mee werk, zie ik de laatste twee à drie jaar:	Een school voor regulier basisonderwijs n = 0	Een school voor speciaal basisonderwijs n =25	Een school voor speciaal onderwijs n =21
verzwaring van gedragsproblematiek- externaliserend	0%	72%	86%
verzwaring van gezinsproblematiek	0%	56%	71%
verzwaring van concentratieproblemen	0%	52%	52%
verzwaring van meervoudige problematiek	0%	52%	48%
verzwaring van leerproblematiek	0%	44%	43%
verzwaring van gedragsproblematiek -internaliserend	0%	40%	52%
ik werk nog niet zo lang	0%	16%	0%
verzwaring van verstandelijke problematiek	0%	12%	14%
verzwaring van fysieke problematiek	0%	8%	19%
géén verzwaring van problematiek	0%	0%	5%

Tabel 2.8 Leerlingen en de groep – werkdruk – so en sbo totaal

Welke van de door u aangevinkte situaties ervaart u op dit moment als het meest werkdrukverhogend? Kies maximaal drie.	Totaal n = 35
verzwaring van gedragsproblematiek - externaliserend	57%
verzwaring van gezinsproblematiek	40%
verzwaring van meervoudige problematiek	37%
verzwaring van leerproblematiek	17%
verzwaring van gedragsproblematiek - internaliserend	14%
verzwaring van concentratieproblemen	9%
verzwaring van fysieke problematiek	3%
verzwaring van verstandelijke problematiek	3%

Tabel 2.9 Leerlingen en de groep – werkdruk – so en sbo naar functie

Welke van de door u aangevinkte situaties ervaart u op dit moment als het meest werkdrukverhogend? Kies maximaal drie.	Leerkracht n = 25	Intern begeleider n =10
verzwaring van gedragsproblematiek externaliserend	56%	60%
verzwaring van gezinsproblematiek	48%	20%
verzwaring van meervoudige problematiek	40%	30%
verzwaring van gedragsproblematiek - internaliserend	16%	10%
verzwaring van leerproblematiek	12%	30%
verzwaring van concentratieproblemen	8%	10%
verzwaring van fysieke problematiek	4%	0%
verzwaring van verstandelijke problematiek	0%	10%

Tabel 2.10 Leerlingen en de groep – werkdruk – so en sbo naar schooltype

Welke van de door u aangevinkte situaties ervaart u op dit moment als het meest werkdrukverhogend? Kies maximaal drie.	Een school voor regulier basisonderwijs n =0	Een school voor speciaal basisonderwijs n =18	Een school voor speciaal onderwijs n =17
externaliserend	0%	56%	59%
verzwaring van meervoudige problematiek	0%	44%	29%
verzwaring van gezinsproblematiek	0%	39%	41%
verzwaring van leerproblematiek	0%	28%	6%
verzwaring van concentratieproblemen	0%	17%	0%
internaliserend	0%	17%	12%
ik werk nog niet zo lang	0%	0%	0%
géén verzwaring van problematiek	0%	0%	0%
verzwaring van fysieke problematiek	0%	0%	6%
verzwaring van verstandelijke problematiek	0%	0%	6%

Tabel 2.11 Werkdrukverhogende factoren in de groep totaal

Als het gaat om de groep, welke van onderstaande aspecten ervaart u op dit moment als het meest werkdrukverhogend? Kies maximaal drie.	Totaal n = 301
Aandacht verdelen tussen leerlingen met verschillende ondersteuningsbehoeften	77%
Te weinig handen in de klas	50%
Differentiëren op verschillende niveaus in didactische zin	40%
Groeps grootte die niet overeenkomt met zorgzwaarte (aantal en typen ondersteuningsbehoeften)	30%
Te grote groep, namelijk...	17%
Klassenmanagement in pedagogische zin	14%
Een ander aspect, namelijk...	12%
Onveilige sfeer in de groep	8%
Geen enkel aspect	1%

Tabel 2.12 Werkdrukverhogende factoren in de groep naar type school

Als het gaat om de groep, welke van onderstaande aspecten ervaart u op dit moment als het meest werkdrukverhogend? Kies maximaal drie.	Een school voor regulier basisonderwijs n = 268	Een school voor speciaal basisonderwijs n = 19	Een school voor speciaal onderwijs n = 14
Aandacht verdelen tussen leerlingen met verschillende ondersteuningsbehoeften	77%	74%	71%
Te weinig handen in de klas	51%	53%	29%
Differentiëren op verschillende niveaus in didactische zin	38%	53%	57%
Groeps grootte die niet overeenkomt met zorgzwaarte (aantal en typen ondersteuningsbehoeften)	32%	16%	14%
Te grote groep, namelijk...	19%	0%	0%
Klassenmanagement in pedagogische zin	14%	11%	21%
Een ander aspect, namelijk...	12%	5%	21%
Onveilige sfeer in de groep	5%	42%	21%
Geen enkel aspect	1%	0%	0%

Tabel 2.13 Oplossingen in de groep om werkdruk te verlagen totaal

Welke van onderstaande (mogelijke) oplossingen op het gebied van de groep kunnen het meest bijdragen aan vermindering van uw werkdruk? Kies maximaal drie.	Totaal n = 295
Extra handen in de klas, bijvoorbeeld in de vorm van onderwijsassistenten	69%
Vermindering van extra werkzaamheden naast het reguliere programma	54%
Groeps grootte (beter) afgestemd op zorgzwaarte (aantal en typen ondersteuningsbehoeften)	37%
Meer mogelijkheden om buiten de klas met het kind te kunnen werken (bijvoorbeeld door een RT-er)	32%
Kleinere groep	28%
Meer tijd en mogelijkheden voor preventie van problemen bij leerlingen	14%
Een time-out mogelijkheid, zodat leerlingen even uit de groep kunnen	11%
Informatie of bijscholing met betrekking tot gedragsproblematiek/leerproblematiek/specifieke diagnoses	8%
Een andere oplossing, namelijk...	7%
Meer mogelijkheden voor crisisvoorziening/interventie	5%
Coaching door of samenwerking met een collega met specifieke expertise	4%
Meer aandacht voor het creëren van een veilige sfeer in de klas	4%
Jeugdhulp in de school	4%
Geen enkele oplossing	1%

Tabel 2.14 Oplossingen in de groep om werkdruk te verlagen naar type school

Welke van onderstaande (mogelijke) oplossingen op het gebied van de groep kunnen het meest bijdragen aan vermindering van uw werkdruk? Kies maximaal drie.	Een school voor regulier basisonderwijs n =263	Een school voor speciaal basisonderwijs n =19	Een school voor speciaal onderwijs n =13
Extra handen in de klas, bijvoorbeeld in de vorm van onderwijsassistenten	73%	53%	31%
Vermindering van extra werkzaamheden naast het reguliere programma	53%	58%	54%
Groepsgrootte (beter) afgestemd op zorgzwaarte (aantal en typen ondersteuningsbehoeften)	37%	32%	38%
Meer mogelijkheden om buiten de klas met het kind te kunnen werken (bijvoorbeeld door een RT-er)	33%	32%	15%
Kleinere groep	30%	21%	8%
Meer tijd en mogelijkheden voor preventie van problemen bij leerlingen	14%	11%	23%
Een time-out mogelijkheid, zodat leerlingen even uit de groep kunnen	11%	5%	15%
Informatie of bijscholing met betrekking tot gedragsproblematiek/leerproblematiek/specifieke diagnoses	8%	5%	23%
Een andere oplossing, namelijk...	7%	5%	8%
Meer mogelijkheden voor crisisvoorziening/interventie	5%	11%	8%
Meer aandacht voor het creëren van een veilige sfeer in de klas	4%	5%	15%
Coaching door of samenwerking met een collega met specifieke expertise	3%	16%	15%
Jeugdhulp in de school	2%	21%	15%
Geen enkele oplossing	0%	5%	0%

3. Ouders als samenwerkingspartner

Tabel 3.1 Werkdrukverhogende factoren op het gebied van ouders – totaal

Als het gaat om ouders, welke van onderstaande aspecten ervaart u op dit moment als het meest werkdrukverhogend? Kies maximaal drie.	Totaal n = 382
Communicatie met ouders die zelf problemen hebben op het gebied van gedrag/omgangsvormen	37%
Gebrek aan tijd om met ouders over hun kind te praten	37%
Vershil in visie tussen ouders en school m.b.t. wat de ondersteuningsbehoeften van het kind zijn	28%
Communicatie met ouders die de Nederlandse taal onvoldoende beheersen	28%
Vershil in visie tussen ouders en school bij overgang naar een andere (speciale) basisschool	16%
Vershil in visie tussen ouders en school m.b.t. inzet extra ondersteuning / passend arrangement	15%
Geen enkel aspect	13%
Een ander aspect, namelijk...	12%
Moeite met toestemming krijgen van ouders voor het handelingsdeel van het OPP	9%
Gevoel van onveiligheid in omgang met ouders	7%
Vershil in visie tussen ouders en school bij overgang primair naar voortgezet onderwijs	7%

Tabel 3.2 Werkdrukverhogende factoren op het gebied van ouders – naar functie

Als het gaat om ouders, welke van onderstaande aspecten ervaart u op dit moment als het meest werkdrukverhogend? Kies maximaal drie.	Leerkracht n = 278	Intern begeleider n = 104
Gebrek aan tijd om met ouders over hun kind te praten	40%	28%
Communicatie met ouders die zelf problemen hebben op het gebied van gedrag /omgangsvormen	34%	46%
Vershil in visie tussen ouders en school m.b.t. wat de ondersteuningsbehoeften van het kind zijn	28%	29%
Communicatie met ouders die de Nederlandse taal onvoldoende beheersen	26%	32%
Geen enkel aspect	14%	11%
Vershil in visie tussen ouders en school m.b.t. inzet extra ondersteuning / passend arrangement	13%	20%
Een ander aspect, namelijk...	11%	15%
Vershil in visie tussen ouders en school bij overgang naar een andere (speciale) basisschool	11%	31%
Moeite met toestemming krijgen van ouders voor het handelingsdeel van het OPP	10%	6%
Gevoel van onveiligheid in omgang met ouders	7%	6%
Vershil in visie tussen ouders en school bij overgang primair naar voortgezet onderwijs	5%	12%

Tabel 3.3. Werkdrukverhogende factoren op het gebied van ouders – naar type school

Als het gaat om ouders, welke van onderstaande aspecten ervaart u op dit moment als het meest werkdrukverhogend? Kies maximaal drie.	Een school voor regulier basisonderwijs n=339	Een school voor speciaal basisonderwijs n=23	Een school voor speciaal onderwijs n=20
Gebrek aan tijd om met ouders over hun kind te praten	38%	26%	25%
Communicatie met ouders die zelf problemen hebben op het gebied van gedrag /omgangsvormen	35%	65%	50%
Vershil in visie tussen ouders en school m.b.t. wat de ondersteuningsbehoeften van het kind zijn	28%	26%	35%
Communicatie met ouders die de Nederlandse taal onvoldoende beheersen	26%	48%	40%
Vershil in visie tussen ouders en school bij overgang naar een andere (speciale) basisschool	17%	4%	20%
Vershil in visie tussen ouders en school m.b.t. inzet extra ondersteuning / passend arrangement	17%	4%	0%
Geen enkel aspect	13%	9%	15%
Een ander aspect, namelijk...	12%	9%	20%
Moeite met toestemming krijgen van ouders voor het handelingsdeel van het OPP	9%	9%	10%
Vershil in visie tussen ouders en school bij overgang primair naar voortgezet onderwijs	7%	0%	5%
Gevoel van onveiligheid in omgang met ouders	6%	13%	5%

Tabel 3.4. Oplossingen om werkdruk te verlagen op het gebied van ouders – totaal

Welke van onderstaande (mogelijke) oplossingen op het gebied van ouders kunnen het meest bijdragen aan vermindering van uw werkdruk? Kies maximaal drie.	Totaal n = 331
Meer tijd voor overleg met ouders	44%
Gedragsregels voor ouders	33%
Inzet van een tolk/tolktelefoon	19%
Inzet van een ouderfunctionaris	14%
Ondersteuning vanuit het samenwerkingsverband PPO bij communicatie met ouders	14%
Ondersteuning vanuit school (schoolleider of intern begeleider) bij communicatie met ouders	14%
Training communiceren met ouders (dialoggerichte communicatie)	12%
Ondersteuning vanuit wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisaties bij communicatie met ouders	11%
Geen enkele oplossing	10%
Ondersteuning vanuit het multidisciplinair overleg bij communicatie met ouders	7%
Een andere oplossing, namelijk...	7%

Tabel 3.5 Oplossingen om werkdruk te verlagen op het gebied van ouders – naar functie

	Leerkracht n = 239	Intern begeleider n = 92
Meer tijd voor overleg met ouders	46%	37%
Gedragsregels voor ouders	38%	20%
Ondersteuning vanuit school (schoolleider of intern begeleider) bij communicatie met ouders	18%	3%
Inzet van een tolk/tolktelefoon	15%	27%
Training communiceren met ouders (dialoggerichte communicatie)	13%	11%
Inzet van een ouderfunctionaris	10%	24%
Geen enkele oplossing	10%	8%
Ondersteuning vanuit het samenwerkingsverband PPO bij communicatie met ouders	9%	26%
Ondersteuning vanuit wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisaties bij communicatie met ouders	8%	20%
Een andere oplossing, namelijk...	7%	5%
Ondersteuning vanuit het multidisciplinair overleg bij communicatie met ouders	5%	12%

Tabel 3.6 Oplossingen om werkdruk te verlagen op het gebied van ouders – naar type school

Welke van onderstaande (mogelijke) oplossingen op het gebied van ouders kunnen het meest bijdragen aan vermindering van uw werkdruk? Kies maximaal drie.	Een school voor regulier basisonderwijs n = 293	Een school voor speciaal basisonderwijs n = 21	Een school voor speciaal onderwijs n = 17
Meer tijd voor overleg met ouders	45%	33%	35%
Gedragsregels voor ouders	32%	38%	35%
Inzet van een tolk/tolktelefoon	18%	29%	18%
Inzet van een ouderfunctionaris	15%	0%	12%
Ondersteuning vanuit het samenwerkingsverband PPO bij communicatie met ouders	14%	5%	18%
Ondersteuning vanuit school (schoolleider of intern begeleider) bij communicatie met ouders	12%	24%	24%
Training communiceren met ouders (dialogegerichte communicatie)	11%	14%	24%
Ondersteuning vanuit wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisaties bij communicatie met ouders	10%	10%	24%
Geen enkele oplossing	10%	10%	0%
Ondersteuning vanuit het multidisciplinair overleg bij communicatie met ouders	8%	5%	6%
Een andere oplossing, namelijk...	7%	10%	0%

4. Combinatie onderwijs en zorg

Tabel 4.1 Werkdrukverhogende factoren op het gebied van onderwijs en jeugdhulp – totaal

Als het gaat om onderwijs en jeugdhulp, welke van onderstaande aspecten ervaart u op dit moment als het meest werkdrukverhogend? Kies er maximaal drie.	Totaal n = 377
Lange wachttijd voordat jeugdhulp/zorg daadwerkelijk kan worden ingezet	53%
Onvoldoende terugkoppeling van informatie vanuit bij de leerling betrokken wijkteam/jeugdhulpverlener/zorgprofessional	33%
Onderwijs-zorgarrangementen die niet van de grond komen	28%
Wisselende contactpersonen binnen wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisatie	26%
Leerlingen die te weinig jeugdhulp/zorg ontvangen	25%
Geen enkel aspect	16%
Onduidelijke taakverdeling tussen onderwijs en jeugdhulp/zorgorganisatie	13%
Onduidelijke regie bij combinatie van onderwijs en jeugdhulp/zorg	13%
Aansluitproblemen van wijkteam bij schoolcontext	6%
Een ander aspect, namelijk...	4%

Tabel 4.2. Werkdrukverhogende factoren op het gebied van onderwijs en jeugdhulp – naar functie

Als het gaat om onderwijs en jeugdhulp, welke van onderstaande aspecten ervaart u op dit moment als het meest werkdrukverhogend? Kies er maximaal drie.	Leerkracht n = 274	Intern begeleider n = 103
Lange wachttijd voordat jeugdhulp/zorg daadwerkelijk kan worden ingezet	49%	64%
Onderwijs-zorgarrangementen die niet van de grond komen	32%	18%
Leerlingen die te weinig jeugdhulp/zorg ontvangen	25%	24%
Onvoldoende terugkoppeling van informatie vanuit bij de leerling betrokken wijkteam/jeugdhulpverlener/zorgprofessional	23%	59%
Wisselende contactpersonen binnen wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisatie	22%	35%
Geen enkel aspect	20%	5%
Onduidelijke taakverdeling tussen onderwijs en jeugdhulp/zorgorganisatie	14%	12%
Onduidelijke regie bij combinatie van onderwijs en jeugdhulp/zorg	7%	28%
Aansluitproblemen van wijkteam bij schoolcontext	4%	12%
Een ander aspect, namelijk...	3%	6%

Tabel 4.3 Werkdrukverhogende factoren op het gebied van onderwijs en jeugdhulp – naar type school

Welke van onderstaande (mogelijke) oplossingen op het gebied van onderwijs en jeugdhulp, kunnen het meest bijdragen aan vermindering van uw werkdruk? Kies er maximaal drie.	Een school voor regulier basisonderwijs n = 334	Een school voor speciaal basisonderwijs n = 23	Een school voor speciaal onderwijs n = 20
Lange wachttijd voordat jeugdhulp/zorg daadwerkelijk kan worden ingezet	54%	43%	50%
Onvoldoende terugkoppeling van informatie vanuit bij de leerling betrokken wijkteam/jeugdhulpverlener/zorgprofessional	33%	30%	35%
Onderwijs-zorgarrangementen die niet van de grond komen	27%	30%	45%
Wisselende contactpersonen binnen wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisatie	26%	13%	35%
Leerlingen die te weinig jeugdhulp/zorg ontvangen	25%	30%	25%
Geen enkel aspect	16%	17%	10%
Onduidelijke taakverdeling tussen onderwijs en jeugdhulp/zorgorganisatie	13%	17%	10%
Onduidelijke regie bij combinatie van onderwijs en jeugdhulp/zorg	12%	17%	15%
Aansluitproblemen van wijkteam bij schoolcontext	6%	13%	5%
Een ander aspect, namelijk...	4%	0%	0%

4.4 Oplossingen om werkdruk te verlagen op het gebied van onderwijs en jeugdhulp – totaal

Welke van onderstaande (mogelijke) oplossingen op het gebied van onderwijs en jeugdhulp, kunnen het meest bijdragen aan vermindering van uw werkdruk? Kies er maximaal drie.	Totaal n = 311
Jeugdhulp/zorg in de school uitgevoerd door een vast persoon	42%
Betere terugkoppeling van informatie vanuit wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisaties	36%
Helderheid in wie regie voert als het gaat om onderwijs en jeugdhulp/zorg (1 kind 1 plan)	30%
Helderheid over taken en verantwoordelijkheden als het gaat om onderwijs en jeugdhulp/zorg	26%
Verbetering van de integrale samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp/zorgorganisaties	25%
Meer inzicht in verloop van procedures rond inzet jeugdhulp/zorg	25%
Afstemming wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisaties makkelijker organiseren	15%
Verbetering van de communicatie met wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisaties door elkaar beter te leren kennen	11%
Concrete afspraken met het wijkteam	10%
Meer of betere ondersteuning door het multidisciplinair overleg op school	8%
Een andere oplossing, namelijk...	7%
Geen enkele oplossing	5%

Tabel 4.5 Oplossingen om werkdruk te verlagen op het gebied van onderwijs en jeugdhulp – naar functie

Welke van onderstaande (mogelijke) oplossingen op het gebied van onderwijs en jeugdhulp, kunnen het meest bijdragen aan vermindering van uw werkdruk? Kies er maximaal drie.	Leerkracht n = 216	Intern begeleider n = 97
Jeugdhulp/zorg in de school uitgevoerd door een vast persoon	43%	40%
Helderheid over taken en verantwoordelijkheden als het gaat om onderwijs en jeugdhulp/zorg	27%	24%
Betere terugkoppeling van informatie vanuit wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisaties	27%	57%
Helderheid in wie regie voert als het gaat om onderwijs en jeugdhulp/zorg (1 kind 1 plan)	27%	36%
Meer inzicht in verloop van procedures rond inzet jeugdhulp/zorg	24%	28%
Verbetering van de integrale samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp/zorgorganisaties	21%	35%
Afstemming wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisaties makkelijker organiseren	13%	18%
Meer of betere ondersteuning door het multidisciplinair overleg op school	11%	1%
Verbetering van de communicatie met wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisaties door elkaar beter te leren kennen	10%	13%
Concrete afspraken met het wijkteam	9%	11%
Geen enkele oplossing	7%	1%
Een andere oplossing, namelijk...	7%	7%

Tabel 4.6 Oplossingen om werkdruk te verlagen op het gebied van onderwijs en jeugdhulp – naar type school

Welke van onderstaande (mogelijke) oplossingen op het gebied van onderwijs en jeugdhulp, kunnen het meest bijdragen aan vermindering van uw werkdruk? Kies er maximaal drie.	Een school voor regulier basisonderwijs n = 276	Een school voor speciaal basisonderwijs n = 19	Een school voor speciaal onderwijs n = 18
Jeugdhulp/zorg in de school uitgevoerd door een vast persoon	41%	37%	61%
Betere terugkoppeling van informatie vanuit wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisaties	37%	37%	28%
Helderheid in wie regie voert als het gaat om onderwijs en jeugdhulp/zorg (1 kind 1 plan)	29%	26%	39%
Verbetering van de integrale samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp/zorgorganisaties	24%	21%	44%
Helderheid over taken en verantwoordelijkheden als het gaat om onderwijs en jeugdhulp/zorg	24%	42%	39%
Meer inzicht in verloop van procedures rond inzet jeugdhulp/zorg	24%	37%	28%
Afstemming wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisaties makkelijker organiseren	15%	11%	17%
Verbetering van de communicatie met wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisaties door elkaar beter te leren kennen	12%	5%	11%
Concrete afspraken met het wijkteam	10%	11%	6%
Een andere oplossing, namelijk...	8%	5%	0%
Meer of betere ondersteuning door het multidisciplinair overleg op school	7%	16%	6%
Geen enkele oplossing	6%	0%	0%

5. Administratie

Tabel 5.1 Administratieve werkzaamheden – totaal

Vink in onderstaande lijst de administratieve werkzaamheden aan die u uitvoert.	Totaal n = 398
Toetsgegevens analyseren	92%
Gespreksverslagen schrijven	87%
Toetsgegevens invoeren	79%
Groepsplannen evalueren	79%
Observatielijsten sociaal-emotionele ontwikkeling invullen en invoeren	73%
Groepsplannen schrijven	69%
Individuele handelingsplannen evalueren	69%
Individuele handelingsplannen schrijven	65%
Ontwikkelingsperspectief (OPP) evalueren	58%
Ontwikkelingsperspectief (OPP) opstellen	56%
Andere administratieve werkzaamheden, namelijk ...	43%
Administratieve afstemming met het wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisaties	41%
Arrangementsaanvraag extra ondersteuning	33%
Toelaatbaarheidsverklaring s(b)o aanvragen	22%
Schoolondersteuningsprofiel (SOP) schrijven	22%

Tabel 5.2 Administratieve werkzaamheden – naar functie

Vink in onderstaande lijst de administratieve werkzaamheden aan die u uitvoert.	Leerkracht n = 291	Intern begeleider n = 107
Toetsgegevens analyseren	93%	90%
Observatielijsten sociaal-emotionele ontwikkeling invullen en invoeren	93%	20%
Toetsgegevens invoeren	93%	41%
Groepsplannen evalueren	91%	47%
Groepsplannen schrijven	89%	15%
Gespreksverslagen schrijven	86%	88%
Individuele handelingsplannen schrijven	72%	46%
Individuele handelingsplannen evalueren	72%	62%
Ontwikkelingsperspectief (OPP) evalueren	48%	83%
Ontwikkelingsperspectief (OPP) opstellen	45%	87%
Andere administratieve werkzaamheden, namelijk ...	39%	55%
Administratieve afstemming met het wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisaties	22%	91%
Arrangementsaanvraag extra ondersteuning	12%	90%
Toelaatbaarheidsverklaring s(b)o aanvragen	4%	71%
Schoolondersteuningsprofiel (SOP) schrijven	3%	74%

Tabel 5.3 Administratieve werkzaamheden – naar type school

Vink in onderstaande lijst de administratieve werkzaamheden aan die u uitvoert.	Een school voor regulier basisonderwijs n = 300	Een school voor speciaal basisonderwijs n = 19	Een school voor speciaal onderwijs n = 13
Toetsgegevens analyseren	93%	91%	85%
Gespreksverslagen schrijven	89%	78%	60%
Groepsplannen evalueren	80%	74%	70%
Toetsgegevens invoeren	79%	78%	70%
Observatielijsten sociaal-emotionele ontwikkeling invullen en invoeren	73%	87%	60%
Individuele handelingsplannen evalueren	71%	65%	50%
Groepsplannen schrijven	70%	70%	55%
Individuele handelingsplannen schrijven	66%	65%	40%
Ontwikkelingsperspectief (OPP) evalueren	55%	83%	80%
Ontwikkelingsperspectief (OPP) opstellen	55%	70%	70%
Andere administratieve werkzaamheden, namelijk ...	43%	39%	50%
Administratieve afstemming met het wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisaties	40%	52%	45%
Arrangementsaanvraag extra ondersteuning	34%	26%	20%
Schoolondersteuningsprofiel (SOP) schrijven	23%	13%	10%
Toelaatbaarheidsverklaring s(b)o aanvragen	23%	13%	15%

Tabel 5.4. Werkdrukverhogende factoren op het gebied van administratie – totaal

Welke van de door u aangevinkte administratieve werkzaamheden ervaart u op dit moment als het meest werkdrukverhogend? Kies maximaal drie.	Totaal n = 332
Groepsplannen schrijven	41%
Gespreksverslagen schrijven	27%
Ontwikkelingsperspectief (OPP) opstellen	27%
Andere administratieve werkzaamheden, namelijk ...	26%
Individuele handelingsplannen schrijven	24%
Observatielijsten sociaal-emotionele ontwikkeling invullen en invoeren	22%
Groepsplannen evalueren	19%
Toetsgegevens analyseren	14%
Administratieve afstemming met het wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisaties	12%
Arrangementsaanvraag extra ondersteuning	11%
Toetsgegevens invoeren	8%
Individuele handelingsplannen evalueren	7%
Ontwikkelingsperspectief (OPP) evalueren	7%
Schoolondersteuningsprofiel (SOP) schrijven	4%
Toelaatbaarheidsverklaring s(b)o aanvragen	2%

Tabel 5.5 Werkdrukverhogende factoren op het gebied van administratie – naar functie

Welke van de door u aangevinkte administratieve werkzaamheden ervaart u op dit moment als het meest werkdrukverhogend? Kies maximaal drie.	Leerkracht n = 247	Intern begeleider n = 85
Groepsplannen schrijven	53%	6%
Individuele handelingsplannen schrijven	30%	6%
Observatielijsten sociaal-emotionele ontwikkeling invullen en invoeren	29%	1%
Gespreksverslagen schrijven	26%	32%
Groepsplannen evalueren	25%	2%
Andere administratieve werkzaamheden, namelijk ...	22%	38%
Toetsgegevens analyseren	17%	5%
Ontwikkelingsperspectief (OPP) opstellen	17%	54%
Toetsgegevens invoeren	11%	1%
Individuele handelingsplannen evalueren	9%	2%
Ontwikkelingsperspectief (OPP) evalueren	5%	11%
Administratieve afstemming met het wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisaties	4%	35%
Arrangementsaanvraag extra ondersteuning	1%	41%
Toelaatbaarheidsverklaring s(b)o aanvragen	1%	6%
Schoolondersteuningsprofiel (SOP) schrijven	0%	13%

Tabel 5.6 Werkdrukverhogende factoren op het gebied van administratie – naar type school

Welke van de door u aangevinkte administratieve werkzaamheden ervaart u op dit moment als het meest werkdrukverhogend? Kies maximaal drie.	Een school voor regulier basisonderwijs n = 300	Een school voor speciaal basisonderwijs n = 19	Een school voor speciaal onderwijs n = 13
Groepsplannen schrijven	41%	58%	31%
Gespreksverslagen schrijven	29%	11%	15%
Ontwikkelingsperspectief (OPP) opstellen	26%	26%	38%
Andere administratieve werkzaamheden, namelijk ...	26%	26%	38%
Individuele handelingsplannen schrijven	24%	16%	31%
Observatielijsten sociaal-emotionele ontwikkeling invullen en invoeren	22%	26%	15%
Groepsplannen evalueren	20%	21%	0%
Toetsgegevens analyseren	14%	11%	15%
Administratieve afstemming met het wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisaties	12%	16%	8%
Arrangementsaanvraag extra ondersteuning	12%	5%	15%
Toetsgegevens invoeren	8%	11%	8%
Individuele handelingsplannen evalueren	7%	11%	15%
Ontwikkelingsperspectief (OPP) evalueren	6%	21%	0%
Schoolondersteuningsprofiel (SOP) schrijven	4%	0%	0%
Toelaatbaarheidsverklaring s(b)o aanvragen	2%	5%	0%

Tabel 5.7. Oplossingen om werkdruk te verlagen op het gebied van administratie – totaal

Welke van onderstaande (mogelijke) oplossingen op het gebied van administratie kunnen het meest bijdragen aan vermindering van uw werkdruk? Kies maximaal drie.	Totaal n = 332
Minder dubbel werk in administratie (koppeling tussen systemen)	48%
Meer tijd om de administratie goed te kunnen uitvoeren	48%
Duidelijke verwachting vanuit Inspectie van het Onderwijs welke registraties zij verwachten van scholen/leerkrachten	42%
Duidelijke keuze van school in wat wel en niet geadmistreerd moet worden	21%
Kortere formulieren	17%
Betere ICT infrastructuur en/of voorzieningen	15%
Minder wisselingen in wat er aan administratie verwacht wordt van leraren	14%
Extra ondersteuning bij de administratie	14%
Betere formats voor plannen en verslagen	13%
Administratieve afstemming met wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisaties makkelijker organiseren	11%
Duidelijke rolverdeling in wat de intern begeleider en wat de leerkrachten aan administratieve werkzaamheden doen	9%
Minder papieren administratie (meer digitaal)	8%
Duidelijkere formulieren	7%
Beter inzicht in het verloop van procedures	4%
Een andere oplossing, namelijk...	4%
Geen enkele oplossing	2%
Makkelijker vindbare formulieren	2%

Tabel 5.8. Oplossingen om werkdruk te verlagen op het gebied van administratie – naar functie

Welke van onderstaande (mogelijke) oplossingen op het gebied van administratie kunnen het meest bijdragen aan vermindering van uw werkdruk? Kies maximaal drie.	Leerkracht n = 247	Intern begeleider n = 85
Meer tijd om de administratie goed te kunnen uitvoeren	52%	35%
Minder dubbel werk in administratie (koppeling tussen systemen)	50%	41%
Duidelijke verwachting vanuit Inspectie van het Onderwijs welke registraties zij verwachten van scholen/leerkrachten	42%	42%
Duidelijke keuze van school in wat wel en niet geadmistreerd moet worden	25%	11%
Minder wisselingen in wat er aan administratie verwacht wordt van leraren	17%	8%
Betere ICT infrastructuur en/of voorzieningen	15%	13%
Extra ondersteuning bij de administratie	15%	11%
Kortere formulieren	13%	26%
Betere formats voor plannen en verslagen	13%	13%
Duidelijke rolverdeling in wat de intern begeleider en wat de leerkrachten aan administratieve werkzaamheden doen	10%	8%
Minder papieren administratie (meer digitaal)	7%	8%
Duidelijkere formulieren	6%	9%
Administratieve afstemming met wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisaties makkelijker organiseren	4%	32%
Beter inzicht in het verloop van procedures	4%	5%
Een andere oplossing, namelijk...	2%	7%
Makkelijker vindbare formulieren	1%	2%
Geen enkele oplossing	1%	5%

Tabel 5.9 Oplossingen om werkdruk te verlagen op het gebied van administratie – naar type school

Welke van onderstaande (mogelijke) oplossingen op het gebied van administratie kunnen het meest bijdragen aan vermindering van uw werkdruk? Kies maximaal drie.	Een school voor regulier basisonderwijs n = 300	Een school voor speciaal basisonderwijs n = 19	Een school voor speciaal onderwijs n = 13
Meer tijd om de administratie goed te kunnen uitvoeren	49%	37%	31%
Minder dubbel werk in administratie (koppeling tussen systemen)	47%	63%	38%
Duidelijke verwachting vanuit Inspectie van het Onderwijs welke registraties zij verwachten van scholen/leerkrachten	43%	32%	38%
Duidelijke keuze van school in wat wel en niet geadministreerd moet worden	22%	11%	15%
Kortere formulieren	17%	16%	8%
Minder wisselingen in wat er aan administratie verwacht wordt van leraren	14%	5%	38%
Extra ondersteuning bij de administratie	14%	26%	0%
Betere ICT infrastructuur en/of voorzieningen	13%	37%	23%
Betere formats voor plannen en verslagen	13%	16%	15%
Administratieve afstemming met wijkteam/jeugdhulp/zorgorganisaties makkelijker organiseren	10%	21%	15%
Duidelijke rolverdeling in wat de intern begeleider en wat de leerkrachten aan administratieve werkzaamheden doen	9%	16%	8%
Minder papieren administratie (meer digitaal)	7%	5%	15%
Duidelijkere formulieren	6%	5%	23%
Beter inzicht in het verloop van procedures	4%	0%	0%
Een andere oplossing, namelijk...	4%	0%	0%
Geen enkele oplossing	2%	0%	0%
Makkelijker vindbare formulieren	1%	5%	0%

6. Organisatie en randvoorwaarden

Tabel 6.1 Procedures zorgleerlingen

Wilt u van onderstaande stellingen aangeven in hoeverre u het ermee eens bent?	Intern begeleiders n = 104					
	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Niet van toepassing
Procedures rond de toelaatbaarheid van leerlingen tot so en sbo zijn duidelijk	8%	57%	20%	13%	0%	2%
Procedures rond terugplaatsing vanuit so en sbo zijn duidelijk	2%	16%	37%	30%	4%	12%
Procedures rond arrangementsaanvragen zijn duidelijk	17%	62%	13%	9%	0%	0%
Procedures rond het opstellen van een ontwikkelingsperspectief zijn duidelijk	10%	48%	21%	18%	2%	1%
Procedures rond doorverwijzing van leerlingen vanuit so naar een andere setting dan regulier onderwijs zijn duidelijk	1%	15%	33%	20%	6%	25%

Tabel 6.2 Procedures zorgleerlingen – naar type school

	Een school voor regulier basisonderwijs n = 92						Een school voor speciaal basisonderwijs n = 5						Een school voor speciaal onderwijs n = 7					
	Helemaal me eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal me oneens	Niet van toepassing	Helemaal me eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal me oneens	Niet van toepassing	Helemaal me eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal me oneens	Niet van toepassing
Procedures rond de toelaatbaarheid van leerlingen tot so en sbo zijn duidelijk	9%	54%	21%	14%	0%	2%	0%	80%	0%	20%	0%	0%	0%	71%	29%	0%	0%	0%
Procedures rond terugplaatsing vanuit so en sbo zijn duidelijk	2%	14%	38%	28%	4%	13%	0%	40%	0%	60%	0%	0%	0%	29%	43%	29%	0%	0%
Procedures rond arrangementsaanvragen zijn duidelijk	20%	64%	10%	7%	0%	0%	0%	60%	20%	20%	0%	0%	0%	29%	43%	29%	0%	0%
Procedures rond het opstellen van een ontwikkelingsperspectief zijn duidelijk	11%	46%	20%	21%	2%	1%	0%	60%	40%	0%	0%	0%	0%	71%	29%	0%	0%	0%
Procedures rond doorverwijzing van leerlingen vanuit so naar een andere setting dan regulier onderwijs zijn duidelijk	1%	12%	35%	17%	7%	28%	0%	40%	20%	40%	0%	0%	0%	43%	14%	43%	0%	0%

Tabel 6.3 Werkdrukverhogende factoren op het gebied van werkveld en organisatie – totaal

Als het gaat om werkveld en organisatie, welke van onderstaande aspecten ervaart u op dit moment als het meest werkdrukverhogend? Kies maximaal drie.	Totaal n = 373
Te veel taken	51%
Collega's die uitvallen	41%
Werken onder tijdsdruk	37%
Extra werkzaamheden naast het reguliere programma, zoals lentefeest en tandenpoetsles	26%
De hoge opbrengst die ik met mijn groep/leerlingen moet halen	24%
Onderwijsvernieuwingen	23%
Problemen met ICT	14%
Beoordeling door de Inspectie van het Onderwijs	13%
Personeelwisselingen	12%
Een ander aspect, namelijk...	7%
Taken uitvoeren waarvoor ik niet ben opgeleid	6%
Geen enkel aspect	3%

Tabel 6.4 Werkdrukverhogende factoren op het gebied van werkveld en organisatie – naar functie

Als het gaat om werkveld en organisatie, welke van onderstaande aspecten ervaart u op dit moment als het meest werkdrukverhogend? Kies maximaal drie.	Leerkracht n = 271	Intern begeleider n = 102
Te veel taken	53%	46%
Collega's die uitvallen	40%	44%
Werken onder tijdsdruk	37%	37%
Extra werkzaamheden naast het reguliere programma, zoals lentefeest en tandenpoetsles	34%	7%
De hoge opbrengst die ik met mijn groep/leerlingen moet halen	28%	12%
Onderwijsvernieuwingen	24%	19%
Problemen met ICT	14%	15%
Personeelwisselingen	11%	16%
Beoordeling door de Inspectie van het Onderwijs	11%	20%
Taken uitvoeren waarvoor ik niet ben opgeleid	7%	5%
Een ander aspect, namelijk...	5%	12%
Geen enkel aspect	2%	5%

Tabel 6.5 Werkdrukverhogende factoren op het gebied van werkveld en organisatie – naar type school

Als het gaat om werkveld en organisatie, welke van onderstaande aspecten ervaart u op dit moment als het meest werkdrukverhogend? Kies maximaal drie.	Een school voor regulier basisonderwijs n = 330	Een school voor speciaal basisonderwijs n = 23	Een school voor speciaal onderwijs n = 20
Te veel taken	53%	39%	30%
Werken onder tijdsdruk	38%	35%	15%
Collega's die uitvallen	38%	65%	65%
Extra werkzaamheden naast het reguliere programma, zoals lentefeest en tandenpoetsles	28%	17%	15%
De hoge opbrengst die ik met mijn groep/leerlingen moet halen	25%	9%	10%
Onderwijsvernieuwingen	22%	13%	35%
Beoordeling door de Inspectie van het Onderwijs	14%	0%	10%
Problemen met ICT	13%	39%	15%
Personeelwisselingen	11%	22%	20%
Taken uitvoeren waarvoor ik niet ben opgeleid	7%	4%	0%
Een ander aspect, namelijk...	7%	4%	10%
Geen enkel aspect	3%	0%	0%

Tabel 6.6 Oplossingen om werkdruk te verlagen op het gebied van werkveld en organisatie – totaal

Welke van onderstaande (mogelijke) oplossingen op het gebied van werkveld en organisatie kunnen het meest bijdragen aan vermindering van uw werkdruk? Kies maximaal drie.	Totaal n = 359
Vermindering van extra werkzaamheden naast het reguliere programma	52%
Vrij-geroosterde tijd voor leerkrachten voor overleg met intern begeleider	42%
Versterking van de basisondersteuning	35%
Beter benutten van elkaars kwaliteiten	20%
Effectiever vergaderen	16%
Verbetering van de ICT infrastructuur en/of voorzieningen	11%
Een andere oplossing, namelijk...	11%
Efficiëntere overlegstructuur	9%
Ondersteuning door de intern begeleider	9%
Beter bespreekbaar maken van problemen	8%
Meer gezamenlijk overleg over leerlingen (leerlingbespreking)	8%
Ondersteuning door de schoolcontactpersoon van het samenwerkingsverband PPO	7%
Ondersteuning door de schoolleider	6%
Meer inbreng in besluitvorming	6%
Meer overleg over leerlingen	5%
Ondersteuning door jeugdhulp/zorgorganisaties	4%
Ondersteuning door het wijkteam	3%
Ondersteuning door het multidisciplinair overleg	2%
Geen enkele oplossing	2%

Tabel 6.7. Oplossingen om werkdruk te verlagen op het gebied van werkveld en organisatie – naar functie

Welke van onderstaande (mogelijke) oplossingen op het gebied van werkveld en organisatie kunnen het meest bijdragen aan vermindering van uw werkdruk? Kies maximaal drie.	Leerkracht n = 263	Intern begeleider n = 96
Vermindering van extra werkzaamheden naast het reguliere programma	60%	30%
Vrij-geroosterde tijd voor leerkrachten voor overleg met intern begeleider	38%	53%
Versterking van de basisondersteuning	36%	33%
Beter benutten van elkaars kwaliteiten	19%	23%
Effectiever vergaderen	18%	11%
Ondersteuning door de intern begeleider	12%	1%
Verbetering van de ICT infrastructuur en/of voorzieningen	12%	9%
Beter bespreekbaar maken van problemen	10%	3%
Efficiëntere overlegstructuur	8%	13%
Meer gezamenlijk overleg over leerlingen (leerlingbespreking)	8%	8%
Een andere oplossing, namelijk...	8%	19%
Ondersteuning door de schoolleider	7%	3%
Meer inbreng in besluitvorming	7%	3%
Meer overleg over leerlingen	5%	5%
Ondersteuning door de schoolcontactpersoon van het samenwerkingsverband PPO	4%	17%
Ondersteuning door jeugdhulp/zorgorganisaties	3%	7%
Geen enkele oplossing	2%	3%
Ondersteuning door het multidisciplinair overleg	0%	7%
Ondersteuning door het wijkteam	0%	9%

Tabel 6.8 Oplossingen om werkdruk te verlagen op het gebied van werkveld en organisatie – naar type school

	Een school voor regulier basisonderwijs n = 317	Een school voor speciaal basisonderwijs n = 23	Een school voor speciaal onderwijs n = 19
Vermindering van extra werkzaamheden naast het reguliere programma	55%	26%	42%
Vrij-geroosterde tijd voor leerkrachten voor overleg met intern begeleider	44%	26%	32%
Versterking van de basisondersteuning	36%	39%	16%
Beter benutten van elkaars kwaliteiten	19%	30%	21%
Effectiever vergaderen	16%	17%	16%
Een andere oplossing, namelijk...	12%	4%	0%
Verbetering van de ICT infrastructuur en/of voorzieningen	10%	22%	16%
Efficiëntere overlegstructuur	9%	9%	16%
Ondersteuning door de intern begeleider	8%	17%	11%
Beter bespreekbaar maken van problemen	8%	13%	5%
Ondersteuning door de schoolcontactpersoon van het samenwerkingsverband PPO	7%	0%	16%
Meer gezamenlijk overleg over leerlingen (leerlingbespreking)	7%	17%	16%
Ondersteuning door de schoolleider	6%	0%	5%
Meer inbreng in besluitvorming	5%	9%	11%
Meer overleg over leerlingen	5%	4%	5%
Ondersteuning door jeugdhulp/zorgorganisaties	3%	4%	11%
Ondersteuning door het wijkteam	3%	0%	5%
Ondersteuning door het multidisciplinair overleg	2%	0%	5%
Geen enkele oplossing	2%	0%	5%

Tabel 6.9 Steun en waardering – totaal

Wilt u van onderstaande stellingen aangeven in hoeverre u het ermee eens bent?	Totaal n = 369			
	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Niet van toepassing
Ik ervaar voldoende steun van mijn schoolbestuur	26%	45%	27%	2%
Ik ervaar voldoende steun van mijn leidinggevende	67%	18%	14%	1%
Ik ervaar voldoende steun van mijn collega's	80%	17%	3%	0%
Ik krijg genoeg immateriële waardering voor mijn werk	50%	29%	21%	1%
Ik krijg genoeg materiële waardering voor mijn werk	16%	31%	51%	1%
De organisatie biedt me voldoende leer- en ontplooiingsmogelijkheden	64%	25%	11%	0%
Mijn taakomschrijving is duidelijk	59%	28%	12%	1%

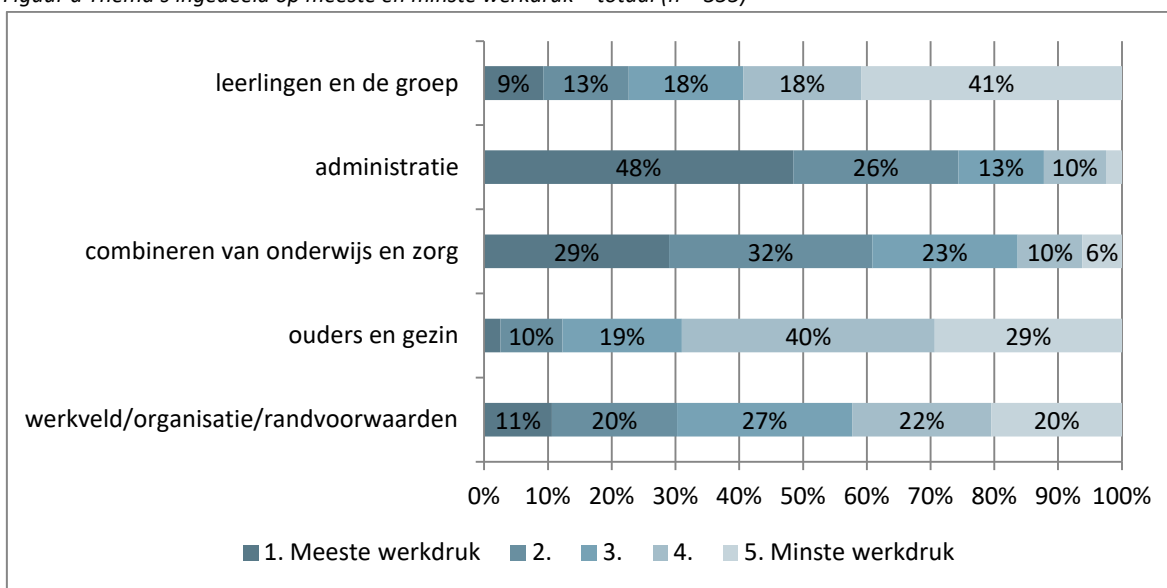
Tabel 6.10. Steun en waardering – naar functie

	Leerkracht n = 269				Intern begeleider n = 100			
	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Niet van toepassing	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Niet van toepassing
Ik ervaar voldoende steun van mijn schoolbestuur	21%	46%	29%	3%	39%	41%	20%	0%
Ik ervaar voldoende steun van mijn leidinggevende	61%	21%	17%	1%	85%	12%	3%	0%
Ik ervaar voldoende steun van mijn collega's	80%	16%	4%	0%	81%	18%	1%	0%
Ik krijg genoeg immateriële waardering voor mijn werk	44%	30%	25%	1%	65%	27%	8%	0%
Ik krijg genoeg materiële waardering voor mijn werk	14%	30%	55%	1%	21%	34%	43%	2%
en ontplooiingsmogelijkheden	58%	29%	13%	0%	81%	14%	5%	0%
Mijn taakomschrijving is duidelijk	59%	29%	11%	1%	57%	28%	15%	0%

Tabel 6.11 Steun en waardering – naar type school

	Een school voor regulier basisonderwijs n = 327				Een school voor speciaal basisonderwijs n = 23				Een school voor speciaal onderwijs n = 19			
	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Niet van toepassing	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Niet van toepassing	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Niet van toepassing
Ik ervaar voldoende steun van mijn schoolbestuur	26%	45%	27%	2%	30%	48%	22%	0%	16%	47%	37%	0%
Ik ervaar voldoende steun van mijn leidinggevende	67%	19%	13%	1%	61%	17%	22%	0%	89%	5%	5%	0%
Ik ervaar voldoende steun van mijn collega's	79%	17%	3%	0%	78%	17%	4%	0%	95%	5%	0%	0%
Ik krijg genoeg immateriële waardering voor mijn werk	48%	29%	22%	1%	57%	30%	13%	0%	63%	32%	5%	0%
Ik krijg genoeg materiële waardering voor mijn werk	15%	32%	52%	1%	26%	30%	39%	4%	21%	16%	63%	0%
en ontplooiingsmogelijkheden	65%	25%	10%	0%	61%	26%	13%	0%	53%	32%	16%	0%
Mijn taakomschrijving is duidelijk	59%	30%	11%	1%	52%	17%	30%	0%	68%	16%	16%	0%

Figuur a Thema's ingedeeld op meeste en minste werkdruk – totaal (n = 355)

Tabel 6.12 Thema's ingedeeld op meeste en minste werkdruk – naar functie

	Leerkracht n = 257					Intern begeleider n = 98				
	1. Meeste werkdruk	2.	3.	4.	5. Minste werkdruk	1. Meeste werkdruk	2.	3.	4.	5. Minste werkdruk
leerlingen en de groep	10%	15%	17%	19%	38%	6%	8%	20%	16%	49%
administratie	49%	28%	11%	8%	2%	46%	19%	18%	13%	3%
combineren van onderwijs en zorg	28%	32%	25%	9%	7%	33%	33%	17%	13%	4%
ouders en gezin	1%	6%	17%	41%	35%	6%	19%	23%	37%	14%
werkveld/organisatie/randvoorwaarden	11%	19%	30%	22%	17%	9%	20%	21%	20%	29%

Tabel 6.13 Thema's ingedeeld op meeste en minste werkdruk – naar type school

	Een school voor regulier basisonderwijs n = 315					Een school voor speciaal basisonderwijs n = 23					Een school voor speciaal onderwijs n = 19				
	1. Meeste werkdruk	2.	3.	4.	5. Minste werkdruk	1. Meeste werkdruk	2.	3.	4.	5. Minste werkdruk	1. Meeste werkdruk	2.	3.	4.	5. Minste werkdruk
leerlingen en de groep	9%	14%	17%	18%	41%	13%	4%	26%	22%	35%	5%	11%	16%	21%	47%
administratie	48%	26%	13%	10%	3%	48%	30%	13%	9%	0%	58%	16%	16%	11%	0%
combineren van onderwijs en zorg	30%	33%	23%	9%	6%	23%	27%	18%	23%	9%	28%	22%	28%	11%	11%
ouders en gezin	2%	9%	18%	41%	29%	9%	9%	26%	17%	39%	0%	16%	21%	42%	21%
werkveld/organisatie/randvoorwaarden	11%	18%	29%	22%	21%	4%	30%	17%	30%	17%	11%	37%	21%	16%	16%

Oberon

Postbus 1423, 3500 BK Utrecht

t 030 230 60 90 | f 030 230 60 80

info@oberon.eu | www.oberon.eu

Utrecht, juli 2018

In opdracht van het Samenwerkingsverband Passend Primair Onderwijs Rotterdam

